

Koulukiusaamisen kriminalisointi

Lapin yliopisto

Pro gradu

Krista Vierimaa

Rikosoikeus

Kevät 2012

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Koulukiusaamisen kriminalisointi

Tekijä: Krista Vierimaa

Opetuskokonaisuus ja oppiaine: Rikosoikeus

Työn laji: Pro gradu X Laudaturtyö__ Lisensiaatintyö__ Kirjallinen työ__

Sivumäärä: 87, liitteitä 2 kpl

Vuosi: Kevät 2012

Tiivistelmä:

Tutkielman tarkoituksena oli selvittää, onko olemassa edellytyksiä koulukiusaamisen kriminalisoinnille omana tunnusmerkistönään sen sijaan, että sitä käsiteltäisiin jatkossakin nykyisten tunnusmerkistöjen alla. Vastauksen saamiseksi tarkasteltiin koulukiusaamista koskevaa oikeuskäytäntöä, punnittiin koulukiusaamista kriminalisointiteoriasta käsin sekä toteutettiin kyselytutkimus peruskoulun 9-luokkalaisille kymmenessä eri puolella Suomea olevassa koulussa. Kyselytutkimuksen painopiste oli mahdollisen kriminalisoinnin tehokkuuden selvittämisessä ja siihen vastasi yhteensä 785 oppilasta.

Oikeuskäytännön tarkastelu osoitti, että nykyisillä tunnusmerkistöillä pystytään vastaamaan ainoastaan koulukiusaamisen osatekoihin, jolloin ei voida huomioida sitä tekokokonaisuutta, josta koulukiusaamisessa pohjimmiltaan on kyse. Mikäli koulukiusaaminen kriminalisoitaisiin, lähtökohdaksi tunnusmerkistön muotoilulle tulisi ottaa koulukiusaamisen määritelmä. Tästä seuraa, että koulukiusaamisesta muodostuisi kvalifioitu tekomuoto suhteessa useisiin nykyisiin tunnusmerkistöihin. Kriminalisoinnin tulisi kohdistua asiantilaan, jossa kiusattuun kohdistetaan toistuvasti ja ennalta arvaamattomasti vahingoittavia tekoja niin, että kiusattu joutuu elämään jatkuvan pelon ja uhkan alaisena.

Aiheen punninta kriminalisointiteoriasta käsin osoitti, että koulukiusaaminen läpäisee kaikki muut kriminalisoinnin edellytykset, mutta ultima ratio-periaatteen läpäisy jää kiinni siitä, arvioidaanko KiVa Koulu-ohjelma riittäväksi keinoksi torjua koulukiusaamista vai katsotaanko sen rinnalle tarvittavan rikosoikeutta. Kyselytutkimuksen perusteella kriminalisointi olisi tehokas. Tämä näkyisi etenkin yleispreventiona, lisääntyvänä koulukiusaamisen ilmitulona sekä oppilaiden turvallisuudentunteen lisääntymisenä.

Saavutettu johtopäätös on, että koulukiusaamisen kriminalisoinnille on olemassa kriminalisointiteorian määrittelemät edellytykset. Koulukiusaaminen läpäisee ultima ratio-periaatetta lukuun ottamatta kaikki kriminalisointiteorian vaatimukset ja ultima ratio-periaatteenkin kohdalla kyse on lähinnä tulkintakysymyksestä. Huomioiden nyky-lainsäädännön kyvyttömyyden vastata koulukiusaamiseen tekokokonaisuutena, koulukiusaamisen kriminalisoimisesta tulisi tehdä laajempi selvitystyö mahdollista lainsäädäntömuutosta ajatellen.

Asiasanat:

koulukiusaaminen, kriminalisoiminen, kriminalisointiteoria, rikosoikeus

Luovutusoikeydet:

Suostun tutkielman luovuttamiseen Rovaniemen hovioikeuden käyttöön X

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi X

I SISÄLLYSLUETTELO

TIIVISTELMÄ

I SISÄLLYSLUETTELO.....	I
II LÄHDELUETTELO	III
III LYHENNELUETTELO.....	XII

1. JOHDANTO.....	1
------------------	---

2. KOULUKIUSAAMINEN ILMIÖNÄ

2.1 Mistä koulukiusaamisesta on kysymys?	5
2.2 Koulukiusaaminen kiusattujen näkökulmasta.....	10
2.3 Miten koulukiusaamiseen puututaan?	12
2.4 Mitä koulukiusaamisesta seuraa tekijöille?	15

3. KOULUKIUSAAMINEN SUHTEESSA NYKYISIIN TUNNUSMERKISTÖIHIN

3.1 Pahoinpitely.....	17
3.2 Kunnianloukkaus.....	20
3.3 Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen	23
3.4 Vahingonteko.....	24
3.5 Laiton uhkaus.....	25
3.6 Virkavelvollisuuden rikkominen.....	26

4. KOULUKIUSAAMINEN KRIMINALISOINTITEORIAN NÄKÖKULMASTA

4.1 Yleisesti kriminalisointiteoriasta.....	32
4.2 Laillisuusperiaate, ihmisarvon loukkaamattomuuden periaate ja oikeushyvien suojelun periaate.....	34
4.3 Ultima ratio –periaate	
4.3.1 Yleisesti ultima ratio –periaatteesta.....	36
4.3.2 Koulukiusaamisen ehkäisyyn tähtäävät ohjelmat....	37
4.3.3 Vahingonkorvausoikeus.....	42

4.4 Hyöty-haitta-punninnan periaate	
4.4.1 Yleisesti hyöty-haitta-punninnan periaatteesta.....	50
4.4.2 Koulukiusaamisen kriminalisoinnin hyödyt.....	51
4.4.3 Koulukiusaamisen kriminalisoinnin haitat.....	55
5. KOULUKIUSAAMISEN KRIMINALISOINTIIN LIITTYVIÄ ERITYISKYSYMYKSIÄ	
5.1 Tekijöiden ikä.....	58
5.2 Syyllisyys.....	59
5.3 Valvonta.....	64
5.4 Tekojen todistaminen.....	65
5.5 Tehokkuus.....	70
5.6 Rajanveto.....	75
6. MITÄ KOULUKIUSAAMISESTA PITÄISI SEURATA?	
6.1 Seuraamusvalinnan merkitys.....	79
6.2 Rikosoikeudelliset seuraamukset.....	80
6.3 Restoratiivisen oikeuden mahdollisuudet.....	82
7. YHTEENVETO.....	85
LIITTEET	

II LÄHDELUETTELO

Kirjallisuus

Eskelinen, Ossi: ”Hermost vapautu ja tuli puhdas olo” – Alle 15-vuotiaiden rikosten sovittelun käytännöt ja vaikutukset, Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisu 2005:3, Helsinki 2005

Frände Dan, Matikkala Jussi, Tapani Jussi, Tolvanen Matti, Viljanen Pekka, Wahlberg Markus: Keskeiset rikokset, Helsinki 2010

Grönfors Martti, Lounela Paavo, Vanhala Kari: Nuoret rikoksentekijät ja lastensuojelu, lastensuojelu Suomessa 2, Lastensuojelun keskusliitto, Julkaisu 68, 1982

Hahto, Vilja: Uhrin myötävaikutus ja rikoksentekijän vastuu, Helsinki 2004

Hakalehto-Wainio, Suvianna: Korvausvastuu koulukiusauksella aiheutetusta vahingosta, s.65-134, teoksessa: Oikeustiede – Jurisprudentia, XXXVI, Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen vuosikirja, Jyväskylä 2003

Hamarus, Päivi: Koulukiusaaminen – huomaa, puutu, ehkäise, Helsinki 2008

Husak, Douglas: Overcriminalization, the Limits of the Criminal Law, Oxford University Press, New York 2008

Jareborg, Nils: Allmän kriminalrätt, Uppsala 2001

Kivivuori, Janne: Nuoret rikosten tekijöinä – tekojen yleisyys, rikollisuuden ymmärtäminen ja varastamisen vaiheet, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu 141, Helsinki 1997

Kivivuori, Janne: Rikollisuuden syyt, 2. painos, Helsinki 2008

Koskinen, Pekka: Rikosoikeuden perusteet, Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisu, Helsinki 2008

Lappi-Seppälä, Tapio: Miksi rikosoikeus? Teoksessa Hirvonen, Ari (toim.): Kohti 2000-luvun rikosoikeutta, Helsingin yliopiston rikos- ja prosessioikeuden laitoksen julkaisuja, s.19-82, Helsinki 1994

Lappi-Seppälä, Tapio: Rikollisuus ja kriminaalipolitiikka, Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja, Helsinki 2006

Lernestedt, Claes: Kriminalisering - problem och principer, Uppsala 2003

Mahkonen, Sami: Lapsen korvausvastuu, Helsinki 2010

Marttunen, Matti: Nuorisoprosessi, lasten ja nuorten tekemien rikosten viranomaiskäsitteilyn arviointia, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 193, Helsinki 2002

Marttunen, Matti: Nuorisorikosoikeus, alaikäisten rikosten seuraamukset kriminaalipoliittisesta ja vertailevasta näkökulmasta, oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 236, Helsinki 2008

Marttunen Matti, Takala Jukka-Pekka: Nuorisorangaistus 1997-2001, uuden rangaistuslajin arviointi, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 192, Helsinki 2002

Matikkala, Jussi: Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä, Helsinki 2010

Melander, Sakari: Kriminalisointiteoria – rangaistavaksi säätämisen oikeudelliset rajoitukset, Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja N:o 288, Vammala 2008

Nuutila, Ari-Matti: Rikosoikeudellinen huolimattomuus, Helsinki 1996

Nuutila, Ari-Matti: Rikoslain yleinen osa, Helsinki 1997

Routamo Eero, Ståhlberg Pauli, Karhu Juha: Suomen vahingonkorvausoikeus, 5. uudistettu painos, Helsinki 2006

Räty, Tapio: Uusi lastensuojelulaki, Helsinki 2007

Salmivalli, Christina: Koulukiusaaminen ryhmäilmiönä, Tampere 1999

Salmivalli, Christina: Koulukiusaamiseen puuttuminen – kohti tehokkaita toimintamalleja, Juva 2010

Artikkelit verkkolähteissä

Björkqvist Kaj, Jansson Victoria: Tackling violence in schools: a report from Finland. Teoksessa: Peter K. Smith (toim.): Violence in schools: The response in Europe (pp. 187-199), London UK 2003

Saatavilla: http://www.vasa.abo.fi/svf/up/articles/tackling_violence_in_schools.pdf

Viitattu 9.12.2011

Duncan, Susan: Restorative justice and bullying: a missing solution in the anti-bullying laws, Legal Studies Research Paper Series, Paper No. 2011-09, University of Louisville Law School 2011 Saatavilla:

http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1858990

Viitattu: 1.12.2011

Ellonen Noora, Kääriäinen Juha, Salmi Venla, Sariola Heikki: Lasten ja nuorten väkivalta kokemukset, tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 87, Helsinki 2008 Saatavilla:

[http://www.intermin.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/lapsiuhritutkimus_raportti/\\$file/lapsiuhritutkimus_raportti.pdf](http://www.intermin.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/lapsiuhritutkimus_raportti/$file/lapsiuhritutkimus_raportti.pdf)

Viitattu: 16.11.2011

Elonheimo, Henrik: Restoratiivinen oikeus ja suomalainen sovittelu, Oikeus 2/2004, s.179-199

Saatavilla: <http://www.edilex.fi/login.ezproxy.ulapland.fi/lakikirjasto/3690.pdf>

Viitattu: 3.12.2011

Eriksson Björn, Lindberg Odd, Flygare Erik, Daneback Kristian: Skolan – en arena för mobbning, en forskningsöversikt och diskussion kring mobbning i skolan, Skolverket 2002

Saatavilla:

http://www.skolverket.se/2.3894/publicerat/2.5006?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww4.skolverket.se%3A8080%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D1028

Viitattu 16.12.2011

Evaldsson, Ann-Carita: Verbal mobbning och normerande praktiker i flickors relationsprat, EDUCARE, Nr 2, s.137-156, 2009

Saatavilla:

http://dspace.mah.se/xmlui/bitstream/handle/2043/11364/Educare_2009_2_3_Evaldsso n.pdf?sequence=1

Viitattu: 12.12.2011

Frånberg Gun-Marie, Gill Peter, Nordgren Kenneth, Wrethander Marie: På tal om mobbning – och det som görs, Kunskapsöversikt, Skolverket 2009

Saatavilla:

http://www.skolverket.se/2.3894/publicerat/2.5006?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww4.skolverket.se%3A8080%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D2224

Viitattu: 15.12.2011

Huuki, Tuija: Poikien suosion tavoittelu ja väkivalta koulun sosiaalisella kentällä.

Teoksessa Sunnari Vappu, Kangasvuo Jenny, Heikkinen Mervi, Kuorikoski Niina:

Leimattuna, kontrolloituna, normitettuna – Seksualisoitunut ja sukupuolistunut väkivalta kasvatuksessa ja koulutuksessa, Oulu 2003. Saatavilla:

<http://herkules.oulu.fi/isbn9514269799/isbn9514269799.pdf>

Viitattu: 18.11.2011

James, Alana: School bullying, February 2010

Saatavilla:

http://www.nspcc.org.uk/inform/research/briefings/school_bullying_pdf_wdf73502.pdf

Viitattu: 6.12.2011

Kivivuori, Janne: Oikeudellistuva yhteiskunta – esimerkkinä koulujen alttius ilmoittaa oppilaiden tekoja poliisille, Oikeus 2/2006, s.157-177 Saatavilla:
<http://www.edilex.fi/lakikirjasto/oikeus/3343?archive=1&letter=K> Viitattu: 16.11.2011

Luopa Pauliina, Pietikäinen Minna, Jokela Jukka: Koulukiusaaminen peruskoulun yläluokilla 2000-2007, opetusministeriön julkaisuja 2008:7 Saatavilla:
http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2008/Koulukiusaaminen_peruskoulun_ylaluokilla_2000_2007.html
Viitattu: 12.11.2011

Marttunen Matti, Keisala Hertta: Nuorisorangaistus I, Nuorisoprosessi ja tuomitseminen, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 230, Helsinki 2007 Saatavilla:
<http://www.optula.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Kriminologisentutkimusyksikonjulkaisut/1210772813124>
Viitattu: 21.11.2011

Peura Juuso, Pelkonen Mikko, Kirves Laura: Miksi kertoisin, kun se ei auta? Raportti nuorten kiusaamiskyselystä, Mannerheimin lastensuojeluliitto, Helsinki 2009 Saatavilla: <http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/95b64089492febe8f3b1a7f37077b7db/1321529339/application/pdf/8577382/MLL%20Kiusaamiskyselyraportti%20web.pdf>
Viitattu: 17.11.2011.

Punamäki Raija-Leena, Tirri Kirsi, Nokelainen Petri, Marttunen Mauri: Koulusurmat – yhteiskunnalliset ja psykologiset taustat ja ehkäisy, Suomalaisen tiedeakatemian kannanottoja 2/2011 Saatavilla: <http://www.acadsci.fi/kannanottoja/koulusurmat.pdf>
Viitattu: 17.11.2011

Ryan Wendy, Smith J. David: Antibullying Programs in Schools: How Effective are Evaluation Practises?, Society for Prevention Research 2009 Saatavilla: <http://chasqueweb.ufrgs.br/~danilo.blank/Ryan%20-%20Antibullying%20Programs%20in%20Schools%20-%20Prev%20Sci%202009.pdf>
Viitattu 7.12.2011

Slee Phillip T., Ford David C.: Bullying is a serious issue – It is a crime!, Australia & New Zealand Journal of Law & Education, 1999 No 1, pp 23-39

Saatavilla: <http://www.austlii.edu.au/au/journals/ANZJLawEdu/1999/3.pdf>

Viitattu: 5.12.2011

Speraw, Adam J.: No Bullying Allowed: A Call for a National Anti-Bullying Statute to Promote a Safer Learning Environment in American Public Schools, Valparaiso University Law Review, volume 44 (2010), pp. 1151-1198

Saatavilla:

http://scholar.valpo.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1074&context=vulr&sei-redir=1&referer=http%3A%2F%2Fscholar.google.fi%2Fscholar%3Fstart%3D320%26q%3Danti-bullying%2Blaws%26hl%3Dfi%26as_sdt%3D0#search=%22anti-bullying%20laws%22

Viitattu: 8.12.2011

Stanton Lauren, Beran Tanya: A Review of Legislation and Bylaws Relevant to Bullying, McGill Journal of Education, Vol 44, Spring 2009

Saatavilla: <http://mje.mcgill.ca/index.php/MJE/article/viewFile/2440/3518> Viitattu:

9.12.2011

Swanson Hallford, Abby Jane: An Analysis of Bullying Legislation Among the Various States, December 2009, Oklaholma State University

Saatavilla: <http://gradworks.umi.com/3390964.pdf> Viitattu 10.12.2011

Ttofi Maria M., Farrington David P., Baldry Anna C.: Effectiveness of Programmes to Reduce School Bullying – a Systematic Review, Report prepared for The Swedish National Council for Crime Prevention, 2008

Saatavilla:

http://www.bra.se/extra/faq/?module_instance=2&action_question_show.474.0.=1

Viitattu: 13.12.2011

Väkiparta Hanna, Marttunen Matti: Valvonta nuorten rangaistuksena, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 95, Helsinki 2009. Saatavilla:

<http://www.optula.om.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURIapp type=BlobServer&SSURIcontainer=Default&SSURIsession=false&blobkey=id&blobheadervalue1=inline;%20filename=95%20valvonta%20nuorten%20rangaistuksena.pdf&SSURIsscontext=Satellite%20Server&blobwhere=1243792841241&blobheadername1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf>

Viitattu: 20.11.2011

Muut

Ankkuri-hanke

Saatavilla: <http://www.poliisi.fi/intermin/hankkeet/ankkuri/home.nsf/pages/indexfin>

Viitattu: 4.1.2012

Barnombudsmannen - <http://www.barnombudsmannen.se/i-media/debatt/2002/6/lena-nyberg-kriminalisera-mobbning/>

Viitattu 20.12.2011

Bullypolice - saatavilla: <http://www.bullypolice.org/>

Viitattu: 8.12.2011

Heberlein, Ann: Pieni kirja pahuudesta, Keuruu 2011

Hämeenlinna Ankkuri - <http://www.hameenlinna.fi/Opetus-ja-koulutus/Nuorisopalvelut/Ankkuri/>

Viitattu 4.1.2012

<http://www.hogstadamstolen.se/Om-Sveriges-Domstolar/Pressrum/Nyheter-och-pressmeddelanden/Skadestand-till-elev-vid-Herrgardsskolan-i-Goteborg/>

Viitattu: 12.10.2011

Iltalehti 5.10.2011 a - http://www.iltalehti.fi/uutiset/2011100514515415_uu.shtml

Viitattu: 24.1.2012

Iltalehti 5.10.2011 b - http://www.iltalehti.fi/uutiset/2011100514515416_uu.shtml

Viitattu: 24.1.2012

Iltalehti 15.2.2012 - http://www.iltalehti.fi/uutiset/2012021515203948_uu.shtml

Viitattu: 15.2.2012

<http://www.kivakoulu.fi/>

Viitattu: 24.1.2012

Opetusalan ammattijärjestön OAJ:n ohjeet koulukiusaamisen ja väkivallan estämiseksi
Saatavilla:

http://www.oaj.fi/portal/page?_pageid=515,710881&_dad=portal&_schema=PORTAL

Viitattu: 15.11.2011

Takala, Jukka-Pekka: Opettavainen ja oppiva hanke, Miksi KiVa Koulu on tärkeä rikoksantorjunnalle?, Haaste 1/2010

Virallislähteet

HE 44/2002 vp – Hallituksen esitys eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi

HE 205/2002 vp – Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi perusopetuslain, lukiolain, ammatillisesta koulutuksesta annetun lain sekä ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain 11 § ja 16 §:n muuttamisesta.

HE 93/2005 vp – Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikosasioiden sovittelusta

HE 229/2009 vp – Hallituksen esitys eduskunnalle nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämistä ja ehdollisen vankeuden valvontaa koskevaksi lainsäädännöksi

HE 17/2010 vp – Hallituksen esitys eduskunnalle valvontarangaistusta ja sähköistä valvontaa avolaitoksissa koskevaksi lainsäädännöksi

LaVL 9/2004 vp

Koulutyöryhmän muistio 1998 - Koulun mahdollisuudet rikollisuuden ehkäisyssä,
Rikoksenteorjunnan neuvottelukunnan asettaman koulutyöryhmän muistio 9.2.1998
Saatavilla:

[http://www.rikoksenteorjunta.fi/Etusivu/Julkaisut/Neuvostonjulkaisut/Paikallinenrikokse
nteorjunta/Koulunmahdollisuudetrikollisuudenehkaisysssa](http://www.rikoksenteorjunta.fi/Etusivu/Julkaisut/Neuvostonjulkaisut/Paikallinenrikokse
nteorjunta/Koulunmahdollisuudetrikollisuudenehkaisysssa) Viitattu: 3.12.2011

Nuorisorikostoimikunnan mietintö, oikeusministeriö, komiteanmietintö 2003:2

Turvatyöryhmän muistio, Opetusministeriön työryhmien muistioita 20:2000 Saatavilla:
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2000/liitteet/tr20_2000.pdf
Viitattu: 14.11.2011

Valtakunnansyyttäjänvirasto 2007:4 – yleinen ohje syyttäjille Saatavilla:
[http://www.vksv.oikeus.fi/Etusivu/VKSNmaarayksetjaohjeet/Syyttamattajattaminen/Pag
eVKS20074Syyttamattajattamispaatoksenlaatiminenjasisal](http://www.vksv.oikeus.fi/Etusivu/VKSNmaarayksetjaohjeet/Syyttamattajattaminen/Pag
eVKS20074Syyttamattajattamispaatoksenlaatiminenjasisal)
Viitattu: 14.11.2011

Oikeustapaukset

KKO 1982 II 6

Helsingin hovioikeus R 09/2888

Rovaniemen hovioikeus S 02/541

Turun hovioikeus S 05/1283

Turun hovioikeus S 99/2345

Turun hovioikeus R 10/527

Vaasan hovioikeus R 95/897

Espoon käräjäoikeus R 08/368

Keski-Suomen käräjäoikeus R 11/3259

Oulun käräjäoikeus R 04/1307

III LYHENNELUETTELO

HE – Hallituksen esitys

KiVa – KiVa Koulu-ohjelma

KKO – Korkein oikeus

LaVL – Lakivaliokunnan lausunto

OAJ – Opetusalan ammattijärjestö OAJ

RL - Rikoslaki

1. JOHDANTO

Koulukiusaaminen on ilmiö, josta lähes kaikki ovat kuulleet ja joka koskettaa jollakin tavalla lähes jokaista koululaista. Ilmiön vakavuuden puolesta puhuu se, että lapsille on tehty jopa kauneuskirurgiaa, hörökorvien leikkauksen muodossa, jotta nämä eivät joutuisi koulukiusaamisen kohteeksi. Lisäksi esimerkiksi Länsi-Suomessa eräs yritys tarjoaa palvelua, jossa se lupaa lopettaa asiakkaan lapsen koulukiusaamisen.¹ Opetushallituksen ylijohtaja Petri Pohjonen on ottanut 5.10.2011 mediassa kantaa asiaan todeten, ettei hän äkkiseltään näe tarvetta tällaiselle palvelulle ja että asia pitäisi hoitaa ottamalla rehtoriin yhteyttä.² Kuitenkin jo se, että tällainen yritys on olemassa, kertoo siitä, että osa vanhemmista on neuvoton koulukiusaamisen edessä.

Koulukiusaukseen on pitkään suhtauduttu lasten ja nuorten tavanomaiseen kehitykseen kuuluvana ilmiönä, mutta koululaisen oikeuksien näkökulmasta jatkuvaa kiusaamisen kohteena olemista ei voi pitää hyväksyttävänä.³ Yhteiskunnassa on kuitenkin herätty ymmärtämään kiusaamiseen puuttumisen tärkeys. Olemme muun muassa koulusurmien vuoksi saaneet liiankin traagisia muistutuksia siitä, millaisiin seurauksiin täydellinen vertaisryhmästä syrjäytyminen ja vuosia jatkunut kiusatuksi joutuminen voivat – liittyessään muihin riskitekijöihin nuoren elämässä – pahimmillaan johtaa. Vaikka kiusatuksi joutumisen seuraukset eivät useimmiten ole näin traagisia, on etenkin pitkään jatkuva kiusatuksi joutuminen aina uhka terveelle kehitykselle.⁴

Sen jälkeen, kun koulukiusaaminen on tunnistettu aidoksi ja vakavaksi ongelmaksi, josta halutaan eroon, on siihen pyritty puuttumaan niin meillä kuin muualla maailmassakin monin tavoin. Keskeisimpiä keinoja ovat olleet erilaiset koulukiusaamisen vastaiset ohjelmat, Suomessa merkittävimpänä KiVa Koulu-ohjelma, joka on tällä hetkellä käytössä noin 90 prosentissa Suomen kaikista kouluista.⁵ Lisäksi eri puolilla maailmaa on lainsäädännöllä asetettu koulutuksesta vastuussa oleville tahoille velvollisuus taata oppilaille turvallinen oppimisympäristö.

---

1. Iltalehti 5.10.2011 a
2. Iltalehti 5.10.2011 b
3. Hakalehto-Wainio 2003, s.68
4. Salmivalli 2010, s.8
5. www.kivakoulu.fi

Kiusaaminen on kuitenkin edelleen todellinen ongelma ja siksi aion tässä tutkielmassa tutkia, onko olemassa edellytyksiä ottaa asian ratkaisemiseksi käyttöön keinoista viimeinen, rikosoikeus? Koulukiusaaminen täyttää toki nykyiselläänkin tietyissä tapauksissa olemassa olevien rikosten tunnusmerkkejä, mutta mikään niistä ei oikein sellaisenaan pysty vastaamaan kunnolla koulukiusaamiseen vääränä tekona. Siksi päätutkimuskysymys on, onko olemassa edellytyksiä kriminalisoida koulukiusaaminen omana tunnusmerkistönään sen sijaan, että sitä tulkittaisiin jo olemassa olevien tunnusmerkistöjen kautta?

Jostain syystä mahdollisuutta puuttua koulukiusaamiseen rikosoikeudellisin keinoin ei ole tutkittu juuri missään päin maailmaa. Läpikäydyssä aineistossa ainut asia, joka viittasi siihen, että kukaan muu on edes harkinnut asiaa tältä kannalta, oli Ruotsin silloisen lapsiasiainvaltuutetun kannanotto⁶, jossa hän ehdotti koulukiusaamisen kriminalisoimista. Koska eri puolilla maailmaa on kriminalisoitu paljon merkityksettömämpiäkin tekoja, voisi arvella, että suurin syy siihen, miksi mahdollisuutta koulukiusaamisen kriminalisointiin ei ole edes tutkittu, on se, että tekijät eivät valtaosaltaan ole rikosoikeudellisen vastuuikänsä saavuttaneita.

Rikosoikeuden käyttäminen ei kuitenkaan välttämättä ole niin kaukaa haettava, sillä se, että on rikoksen tehdessään alle 15-vuotias, ei tietenkään tarkoita, että jäisi kokonaan ilman seuraamusta. Lisäksi koulukiusaamisen tiedetään olevan yhteydessä myöhempään rikollisuuteen. Kiusaajat, joiden kiusaamista ei katkaista, tekevät muita useammin rikoksia myöhemmällä iällä. Kiusatuista osa ajautuu äärimmäisiin tekoihin. Sekä Suomessa että muualla maailmassa suurin osa joukkosurmien tekijöistä on entisiä koulu- tai työpaikkakiusattuja.⁷ Useat tutkijat ovat osoittaneet, että lapsista, jotka kiusaavat, tulee myöhemmin elämässään väkivallantekijöitä, erityisesti tämä koskee perheväkivaltaa, lasten hyväksikäyttöä ja seksuaalista väkivaltaa.⁸ Se, että kiusaamisen ja myöhemmän rikollisuuden välillä on selvä yhteys, herättää kysymyksen, olisiko mahdollisella kiusaamisen kriminalisoinnista seuraavalla intensiivisellä puuttumisella mahdollista katkaista tämä kierre?

---

6. Barnombudsmannen

7. Takala 2010

8. Eriksson ym. 2002, s.84

Jotta voisi tutkia, onko olemassa edellytyksiä koulukiusaamisen kriminalisoinnille, on ensiksi oltava selvillä siitä, mikä on koko laajuudessaan ilmiö, jota kutsumme koulukiusaamiseksi. Tutkielmassa käsitellään näin ollen ensimmäisenä sitä, mistä koulukiusaamisesta on kysymys. Minkälaisia tekoja siihen sisältyy ja miksi niitä ylipäätään tehdään? Jotta ilmiön vakavuus ei jäisi huomiotta, huomiota kiinnitetään myös siihen, mitä koulukiusaamisesta seuraa kiusatulle.

Varsinainen nykytilan arviointi alkaa kappaleesta 2.3, jossa kartoitetaan sitä, miten koulukiusaamiseen nykyisin puututaan. Lisäksi selvitetään, mitä koulukiusaamisesta nykyisin seuraa tekijöille ja arvioidaan sen jälkeen sitä, miten koulukiusaaminen asemoituu suhteessa nykyisiin rikostunnusmerkistöihin. Oikeustapausaineistossa 10 asiaa koskevaa oikeustapausta, joiden jäljille päästiin lähinnä mediassa olleiden tietojen perusteella. Oikeustapausten osalta on todettava, että selvittämättä jää, mikä määrä koulukiusaamistapauksia oikeasti päättyy oikeuteen ja mitä niistä on tuomittu, koska olisi mahdotonta käydä läpi kaikkien Suomen yleisten tuomioistuinten tuomiot, jotka koskevat niitä rikosnimikkeitä, joista koulukiusaamisen yhteydessä yleensä on kyse.

Tutkimusongelman kannalta keskeisimmät luvut ovat neljä ja viisi, joissa ensin tarkastellaan kriminalisoinnin edellytyksiä kriminalisointiteorian näkökulmasta ja sen jälkeen nostetaan esille muutamia kiusaamisen kriminalisointiin liittyviä erityiskysymyksiä. Näihin aiheisiin liittyen on toteutettu kyselytutkimus peruskoulun 9. luokan oppilaille kymmenessä eri puolella Suomea olevassa koulussa, jotta saataisiin tietoa mahdollisen kriminalisoinnin tehokkuudesta, siitä kuinka hyvin 9-luokkalaiset ymmärtävät koulukiusaamisen tekona ja sen seuraukset sekä siitä, miten oppilaat itse arvioivat KiVa Koulu-ohjelman riittävyden koulukiusaamisen torjunnassa. Kysely toteutettiin Rovaniemellä, Oulussa, Kuopiossa, Kokkolassa, Vaasassa, Jyväskylässä, Tampereella, Savonlinnassa, Turussa ja Helsingissä. Kyselyyn osallistuneista kouluista vain Oulu ei ollut mukana KiVa Koulu-ohjelmassa ja näin ollen kyselyyn osallistuneiden KiVa-koulujen osuus vastaa sitä, mikä on KiVa-koulujen osuus kaikista Suomen kouluista. Vastaajia kyselyllä oli yhteensä 785.

Tutkimuksen luotettavuudesta on todettava, että se on enemmänkin suuntaa-antava, sillä paikkakunnat on valittu lähinnä maantieteellisen sijaintinsa takia ja koulut paikkakuntien sisällä sattumanvaraisesti. Nuorten ollessa kyseessä, on myös

mahdollista, että jotkut ovat vastanneet ”vitsailumielessä” tahallaan todellisuutta vastaamattomalla tavalla. Yleisesti ottaen suurin osa lienee kuitenkin vastannut rehellisesti. Lisäksi esimerkiksi koulutyöryhmä on todennut muistiossaan, että jos oppilaiden todellisesta käyttäytymisestä halutaan luotettavaa, tutkimukseen perustuvaa tietoa, on asia tutkittava suoraan esimerkiksi nuoriin kohdistetuilla kyselyillä.⁹

Luvussa kuusi pohditaan, mitä koulukiusaamisesta pitäisi saatavilla olevan tiedon perusteella seurata, mikäli teko tulisi rikoslain alaiseksi. Lyhyt katsaus seuraamusvaihtoehtoihin on tarpeellinen, sillä oikealla seuraamusvalinnalla voidaan vähentää mahdollisia kriminalisoinnista syntyviä haittoja. Luvun painopiste onkin restoratiivisessa oikeudessa, joka soveltuu käytettäväksi oikeudenkäyntimenettelyn rinnalla ja toisaalta myös niissä tilanteissa, joissa tekijä on alle 15-vuotias.

Marttunen on todennut, että rikosoikeusjärjestelmällä on ja tulee olla viimesijainen rooli nuorten ongelmakäyttäytymisen käsittelyssä. Sosiaalistumisprosessi ei tapahdu, eikä käyttäytymään opita rikoslakia lukemalla, rikosoikeudellisia käytäntöjä seuraamalla taikka rikosoikeusjärjestelmän rattaisiin joutumalla. Perhe, koulu, lähipiiri ja viranomaisista lastensuojelu ja nuorisotoimi ovat nuorten ongelmien ratkomisessa rikosoikeuteen nähden ensisijaisia. Nämä premissit ovat jo kauan olleet nuoria koskevan rikosoikeudellisen sääntelyn yleisesti tunnustettuja tausta-arvoja ja rikosoikeuden käyttöä rajoittavia tekijöitä.¹⁰

Näin toki on ja jos jossain vaiheessa päädyttäisiin kriminalisoimaan koulukiusaaminen, pääpaino olisi silti edelleen muissa toimissa. Aivan kuten paremman turvan varkaudelta antaa aikaviivelukko kuin rikoslain pykälä. Pääpainon muualla oleminen ei kuitenkaan saa lähtökohtaisesti estää sen viimesijaisen keinon käyttöä, mikäli kyseistä keinoa tarvitaan viimeiseksi turvaksi niille, joiden oikeutta on loukattu. Siksi katson, että kysymys, pitäisikö koulukiusaaminen kriminalisoida, tarvitsee tutkimukseen perustuvan vastauksen. Kysymys siitä, pitäisikö koulukiusaamisen kriminalisoimisesta tehdä laajempi selvitystyö mahdollista lainsäädäntömuutosta ajatellen vai osoittautuuko jo alkuunsa, että kriminalisoinnille ei ole mitään edellytyksiä, on tässä tutkielmassa keskeinen.

---

9. Koulutyöryhmä muistio 1998

10. Marttunen 2008, s.13-14

2. KOULUKIUSAAMINEN ILMIÖNÄ

2.1. Mistä koulukiusaamisessa on kysymys?

”Ihmiset pelkävät niin kovasti. Pelkäämme väkivaltaa. Pelkäämme joukosta pois sulkemista. Pelkäämme yksinäisyyttä. Pelkäämme, ettemme kelpaa. Pelkäämme aseman menetystä sosiaalisessa nokkimisjärjestyksessä. Pelkäämme kasvojen menettämistä.”¹¹

Koulukiusaaminen eroaa muusta rikollisesta toiminnasta siinä, että sitä on vaikeaa – lähes mahdotonta – puolustaa ja perustella rikollisuuden perinteisin selityksin.¹² Aikuisten tekemiin rikoksiin verrattuna näin onkin, mutta jos kiinnittää huomiota miten nuorisorikollisuutta on kuvattu, huomaa koulukiusaamisen mahtuvan varsin hyvin niihin raameihin.

Nuorisorikollisuus on ensinnäkin suureksi osaksi ikäkauteen ja kasvuvaiheeseen liittyvä ilmiö. Nuoruuteen kuuluva yleinen rajojen koetteleminen näkyy myös syyllistymisenä pikkurikkeisiin ja rikkomuksiin, myös rikoksiin. Nuorisorikollisuudelle on tyypillistä myös rikoksen tekeminen ryhmässä. Tekijät pyrkivät hankkimaan arvontoa ryhmässään ja korostavat riippumattomuuttaan yhteiskunnasta. Tekojen motiivit liittyvät usein nuorten keskinäiseen sosiaaliseen kanssakäymiseen tai oman aseman ylläpitoon ryhmässä.¹³ Koulukiusaamiselle on kuitenkin olemassa myös oma selkeä syynsä.

Vertaisryhmän hylkääminen tai hyväksyminen on elämän ja kuoleman kysymys nuoruusiässä.¹⁴ Koulukiusaaminen on toimintaa, jolla pyritään varmistamaan oma paikka vertaisryhmässä. Koulukiusaaminen kehittyy yleensä ryhmässä ja perustuu ryhmän jäsenten keskinäisiin sosiaalisiin suhteisiin. Siihen liittyy vääristynyt vallan tavoittelu. Kiusaamalla voidaan tavoitella esimerkiksi asemaa, suosiota, ystäviä tai huomiota ryhmässä.¹⁵ Vaikka oppilaat tietävät kiusaamisen olevan selvästi kielletty ja asennoituvat siihen itsekkin pääsääntöisesti kielteisesti, yhteisössä valitsevat epäviralliset normit ohjaavat heidän käyttäytymistään. Näihin normeihin liittyy aina sosiaalinen

---

11. Heberlein 2011, s.283

12. Kivivuori 1997, s.21

13. Nuorisorikostoimikunta 2003, osa II s.101

14. Punamäki ym. 2011, s.26

15. Peura ym. 2009, s.5

paine, jopa pelko, joka saa yksilöt toimimaan normien mukaan. Pelko syntyy siitä, että yhteisö rankaisee normien noudattamatta jättämisestä. Jos luokan epäviralliset normit sallivat kiusaamisen ja ehkä kannustavatkin siihen, kukaan ei uskalla asettua puolustamaan kiusattua tai muuten vastustamaan kiusaamista, vaikka kokisi sen oikeaksi. Myös kiusaamisen ilmiantaminen koulun henkilökunnalle on usein oppilaskulttuurin epävirallisten normien mukaan kiellettyä.¹⁶ Osa oppilaista saattaa jopa lähteä mukaan kiusaamiseen välttyäkseen itse kiusaamiselta.¹⁷

Nämä vallitsevat epäviralliset normit näkyivät vahvasti tehdyssä tutkimuksessa. Kun oppilailta kysyttiin, miksi nämä eivät todistaisi koulukiusaamisasiassa, yksi yleisimpiä vastauksia oli, että oppilaat pelkäsivät joutuvansa kostotoimenpiteiden kohteeksi ja toisaalta oppilaat toivat myös vahvasti esille, etteivät arvosta ”vasikoita”, eivätkä ole itse sellaisia. Tämä tukee täysin Hamaruksen tekemää havaintoa siitä, että kiusaavassa yhteisössä kaikki pelkäävät tulevansa kiusatuiksi. Kun joku on valittu kiusatuksi, se tarkoittaa, että kaikki muut ovat välttyneet valinnalta. Tämä osaltaan vaikuttaa siihen, että muut oppilaat eivät aktiivisesti vastusta kiusaamista. Se saattaisi kääntää kiusaamisen kärjen puuttujaa kohti.¹⁸

Lisäksi Hamarus toteaa, että kiusaamiseen liittyy hauskanpitoa. Hauskat jutut ja tapahtumat sekä kiusatun nolo tilanne tuottavat hauskuutta ja yhdistävät kiusaajia keskenään. Hauskanpito tiivistää kiusaajien ryhmää ja samalla mitätöi kiusaamisen vakavuutta. Hauskuus torjuu myös koko yhteisössä tietynlaista arjen turhautumista ja siihen on siksi helppo lähteä mukaan.¹⁹ Myös tämä seikka kävi ilmi tutkimuksesta. Kysyttäessä oppilailta, mitä he arvelevat kiusaamisesta seuraavan kiusatulle, eräs tyttö vastasi, ettei tiedä, mutta että ”ainakin muut saa nauraa”.

Hamaruksen mukaan kiusaamisen syyt liittyvät piirteisiin, joita yhteisön keskuudessa ei arvosteta. Nuorten kohdalla tällaisia ominaisuuksia löytyy helposti ulkonäöstä, vaatetuksesta, osaamisesta tai osaamattomuudesta, perheen ominaisuuksista, maailmankatsomuksesta ja niin edelleen.²⁰ Tutkimusaineiston perusteella lienee

---

16. Peura ym. 2009, s.6-7

17. Hamarus 2008, s.14

18. Hamarus 2008, s.32-33

19. Hamarus 2008, s.32

20. Hamarus 2008, 29

kuitenkin hieman toisin. Nuo tekijät, joita Hamarus mainitsi, ovat toki niitä asioita, joihin tartutaan, kun kiusataan, mutta ne eivät ole niitä tekijöitä, jotka ovat alkuperäisenä syynä kiusaamiselle, vaan kiusaamisen alkuperäinen syy on nimenomaan vallan ja aseman tavoittelu vertaisryhmässä. Tutkimusaineistosta tätä väitettä tukee etenkin Tuija Huukin omassa tutkimuksessaan tekemät havainnot.

Huuki oli omassa tutkimuksessaan seurannut oppilaita kouluympäristössä ja myös haastatellut heitä. Eräs oppilas oli kertonut seuraavaa: *”Jotkut tosi epätoivoiset kiusaajat etsii jotakuta, jota vois alkaa kiusaamaan. Etsii että se tekee jotain hölmöä. Ja jos kukaan ei tee mitään hölmöä niin ne keksii jonku tekosyyn alkaa kiusaamaan. Ihan tavallisestakin asiasta voi alkaa ja se on se kaikkein kurjin tapa kiusata. Toinen ei oo tehny mitään ja silti haukutaan.”* Huuki oli kysynyt, mistä tällainen käytös mahtaa johtua, johon oppilas oli vastannut: *”No siihen on helppo selitys, todellaki helppo. Täytyy olla kova että pysyy suosittuna, että ei kiusattais. Suosiota tuo kouluarvosanat, temput ja tälläset hienot hommat, jota me tykätään harrastaa. Ne tuo sitä suosiota, ja jos on kovin suosittu niin ei kiusata. Jos toisten mielestä se suosittu alkaa käydä löysäksi, että se pehmoilee, ne alkaa kiusata sitä, ja sen on taas pakko etsiä joku jota sen pitäis rautalangalla vääntämällä alkaa kiusaamaan. Ihan mikä tahansa homma, joka vaikuttaa hivenenkin pöljältä, niin heti tulee, hä-hä-hää, tommonen.”*²¹

Haastatellulla oppilaalla on aivan selkeä käsitys, että henkilö voi joutua kiusaamaan muita pysyäkseen suosittuna. Oppilas ei ole käsityksensä kanssa yksin. Esimerkiksi Alana James on todennut, että ala-asteella lapset yleensä hylkivät enemmänkin kiusaajia kuin kiusattuja, mutta tämä kääntyy ylä-asteella, jossa kiusaajat saattavat olla suosittuja.²² Näiden tietojen valossa todetaan, että vaikka koulukiusaaminen on osa monimutkaista oppilaiden vuorovaikutussuhdetta, kiusaamisen syy on hyvin yksinkertaisesti tiivistettävissä suosion tavoitteluun ja ulkoiset seikat, joihin kiusaamisessa tartutaan, ovat pohjimmiltaan vain tekosyitä. Tämä näkyy hyvin siinä, että kiusaaminen alkaa testaamisesta. Testaamisessa kiusaaja hakee tietoa siitä, kuinka kiusattu reagoi alkavaan kiusaamiseen ja toisaalta miten yhteisö, muut oppilaat, lähtevät siihen mukaan. Testaamisen kautta haetaan kiusaamisen kohde ja syy, johon muut lähtisivät mukaan.²³

---

21. Huuki 2003, s.39

22. James 2010, s.8

23. Hamarus 2008, s.31

Koulukiusaaminen eroaa tekokokonaisuutena selkeästi muusta oppilaiden välisestä väkivallasta ja naljailusta. Yksi erottava tekijä on tietenkin yllä esitetty kiusaamisen takana oleva syy, mikä tekee kiusaamisesta erittäin harkittua toimintaa siinä missä tavallinen oppilaiden välinen väkivalta ja naljailu perustuvat enemmänkin hetken mielihohteeseen. Kiusaamiselle on olemassa myös tarkka määritelmä, josta tutkijat ovat ympäri maailmaa yksimielisiä.²⁴

Kiusaamisella tarkoitetaan yhteen ja samaan henkilöön toistuvasti kohdistuvaa tahallisen vihamielistä käyttäytymistä – oikeastaan minkä tahansa harmin, haitan tai pahan mielen tarkoituksellista aiheuttamista. Toistuvuuden lisäksi kiusaamiselle on ominaista osapuolten epätasaväkisyys: kiusaaja on jollain lailla kiusattua vahvempi. Tämä epätasaväkisyys voi perustua ikään, fyysiseen voimaan, asemaan ryhmässä, tukijoukkoihin tai johonkin muihin ominaisuuksiin tai resursseihin.²⁵

Hamarus käyttää termiä epätasapaino. Ruumiillinen epätasapaino varsinkin pojilla tarkoittaa sitä, että toinen on fyysisesti vahvempi tai isokokoisempi kuin toinen. Henkinen epätasapaino taas tarkoittaa sitä, että toinen on henkisesti alakynnessä eikä pysty puolustautumaan tasaveroisesti toista vastaan: toinen käyttäytyy alistavasti, on sanavalmiimpi, äänekkäämpi, teräväkielinen tai osaa manipuloida muut oppilaat puolelleen, kun taas toinen voi olla epävarma, hiljainen, pelokas tai käyttäytyä kohteliaasti ja hillitysti. Sosiaalinen epätasapaino voi tarkoittaa sitä, että kiusaajalla on esimerkiksi enemmän kavereita ympärillään, kun taas kiusatulla ei ole yhtään ystävää. Kahden yhtä vahvan oppilaan keskinäinen nahistelu ei näin ollen ole kiusaamista.²⁶

Koulukiusaaminen on siis tavallaan yksittäisistä teoista muodostuva tekokokonaisuus. Fyysisiä siihen kuuluvia yksittäistekoja saattavat olla esimerkiksi lyöminen, tyrkkiminen, potkiminen, nipistely, kamppaaminen, hiuksista vetäminen ja kaikki käsiksi käyminen. Psykkisiä siihen kuuluvia yksittäistekoja puolestaan ovat esimerkiksi pilkkaaminen, ilkkuva matkiminen, muunlainen solvaaminen ja häpäisy, pelottelu, uhkaaminen, kiristäminen, syrjintä, pakottaminen tekemään jotain, tavaroiden luvatta ottaminen ja särkeminen. Kiusaaminen voi myös olla epäsuoraa, jolloin kiusatusta levitetään väärää tietoa tai hänet suljetaan pois ryhmästä.²⁷

---

24. Stanton-Beran 2009, s.247

25. Salmivalli 2010, s.12-13

26. Hamarus 2008, s.12

27. Hakalehto-Wainio 2003, s.67

Koulukiusaaminen ei rajoitu vain kouluun. Niitä lapsia ja oppilaita, joita kiusataan koulussa, ei jätetä rauhaan, kun he tulevat kotiin. Kiusaaminen tapahtuu netin tai tekstiviestien välityksellä.³⁰ Eräs tutkimukseen osallistuneen koulun rehtori mainitsi nimenomaan nettipalvelu YouTuben kiusaamisen välineenä. Myös oikeustapausaineistosta käy ilmi, miten koulukiusaaminen voi laajentua koulun ulkopuolelle. Eräässä jutussa koulukiusatun päähän oli kaadettu linja-autossa limsan ja syljen sekoitusta ja hänen ollessaan kaupungilla, neljä henkilöä oli kukin heittänyt häntä päähän yhdellä kananmunalla.³¹

Arviot siitä, kuinka yleistä kiusaaminen on, vaihtelevat hieman lähteittäin. Tutkimuksessa, jossa koulukiusaamista oli seurattu vuosien 2000-2007 välillä, esitettiin, että vähintään kerran viikossa kiusatuksi joutui pojista 10 % ja tytöistä 6 %. Koulukiusatuksi joutuminen lisääntyi hieman 2000-luvulla, erityisesti Länsi-Suomessa. Se ei vähentynyt missään maakunnassa. Kiusaajien ja kiusaaja-uhrien osuudet pysyivät lähes samoina.³²

Mannerheimin lastensuojeluliiton vuoden 2007 kiusaamiskyselyssä oppilailta oli kysytty, täytyykö heidän varoa tai osata käyttäytyä oikein, etteivät itse joudu kiusatuksi. Yläkoululaisista pojista joka toinen (48 %) ja tytöistä 42 % oli väitteen kanssa samaa mieltä.³³ Tämä osoittaa hyvin sen, että vaikka vain tietty osa oppilaista joutuu varsinaisen kiusaamisen kohteeksi, kiusaaminen koskettaa jollakin tavalla lähes puolta kaikista oppilaista.

Tyttöjen ja poikien kiusaaminen eroavat hieman toisistaan. Pojat näyttävät turvautuvan enemmän fyysiseen väkivaltaan ja tytöt taas psykologisiin strategioihin, esimerkiksi hylkimiseen. Poikien kiusaaminen on näkyvämpää, tyttöjen kiusaaminen peitellympää ja siksi usein vaikeampaa tunnistaa.³⁴ Tällaisen henkisen väkivallan kohteeksi ilmoitti joutuneensa noin kolmannes 9. luokan tytöistä.³⁵ Käyttäytymistutkimusten tulokset osoittavatkin, että sanallinen kiusaaminen on paljon yleisempää kuin fyysinen väkivalta oppilaiden keskuudessa.³⁶

---

30. Frånberg ym. 2009, s.21

31. Oulun käräjäoikeus R 04/1307

32. Luopa ym. 2008, s.5

33. Peura ym. 2009, s.13-14

34. Frånberg ym. 2009, s.35

35. Ellonen ym. 2008, s.53

36. Evaldsson 2009, s.139

2.2. Koulukiusaaminen kiusattujen näkökulmasta

Kuten edellä kävi ilmi, koulukiusaaminen vaikuttaa koko yhteisöön muun muassa sen muodossa, että kaikki joutuvat enemmän tai vähemmän pelkäämään joutuvansa sen kohteeksi ja siksi pyrkivät käyttäytymään tavoilla, joiden uskovat olevan vertaisryhmän epävirallisten normien mukaisia. Kaikkein vakavimmat seuraukset kiusaamisella on tietenkin kiusatuille oppilaille.

Kiusaamisen välittömiä vaikutuksia sen kohteeksi joutuville lapsille on tutkittu verrattain paljon. Näissä tutkimuksissa on todettu kiusatuksi joutumisen olevan yhteydessä muun muassa yleiseen ahdistuneisuuteen, sosiaaliseen ahdistuneisuuteen, huonoon itsetuntoon ja kielteiseen minäkuvaan, yksinäisyyteen, itsetuhoajatuksiin ja masentuneisuuteen.³⁷

Koulukiusatun kannalta erityisen harmillista on, että kiusatuksi joutuminen on melko pysyvää, ei vain kouluvuoden aikana vaan myös lukuvuodesta toiseen. Ei ole harvinaista, että sama lapsi joutuu olemaan uhrin roolissa useita vuosia. Kiusatuksi joutuminen on erittäin pysyvää sekä samassa luokassa pysyneillä että luokkaa vaihtaneilla oppilaille.³⁸

Omaa kieltään siitä, kuinka vakavaa koulukiusaaminen on kiusatulle, puhuu myös se, että koulukiusaamisen on arveltu johtaneen viime vuosina ilmenneeseen kouluampumisten sarjaan.³⁹ Suomen ensimmäisessä kouluampumisessa Raumalla 1989 hiljaisena ja hyvänä oppilaana pidetty 14-vuotias poika ampui kaksi luokkatoveriaan yläasteella päivän ensimmäisen oppitunnin alussa. Poika kertoi motiivikseen häneen kohdistuneen, jo ala-asteen 3. luokalla alkaneen koulukiusaamisen. Poliisi kuitenkin päätyi tästä huolimatta toteamaan, ettei surmatyö johtunut koulukiusaamisesta, vaan ampujan henkinen romahdus oli sattunut muista syistä.⁴⁰ Myös Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien tekijät olivat kärsineet henkisestä ja fyysisestä kiusaamisesta ala-asteelta lähtien. Kouluviranomaiset olivat puuttuneet asiaan, mutta kiusaaminen ei ollut loppunut. Jokelan koulusurmaajan kiusaaminen oli jatkunut tekohetkeen saakka, mutta Kauhajoella kiusaamista ei esiintynyt enää ammattikorkeakouluopintojen aikana.

---

37. Salmivalli 2010, s.26

38. Salmivalli 1999, s.68-75

39. Swanson Hallford 2009, s.8

40. Punamäki ym. 2011, s.10

Yhdysvaltalaisen analyysin mukaan 71 % kouluampujista oli kokenut joutuneensa koulukiusaamisen, ahdistelun tai väkivallan kohteeksi ennen surmaa. Koulusurmien tekijöillä näyttää olleen teon taustalla useita motiiveja: tuskan vähentäminen, mielialan parantaminen, sosiaalinen vaikuttaminen ja kosto. Yhdysvaltalaisista kouluampujista 61 prosentilla oli teon motiivina hylkäämisen ja epäoikeudenmukaisuuden kokemuksista noussut kosto. He uskoivat koston olevan ainoa tapa tuoda kokemansa vääritys julki. Oman yhteisön ulkopuolelle joutuminen muuttaa nuoren asenteita ja hän saattaa pitää väkivaltaista tekoaan oikeutettuna.⁴¹

Viimeisin suomalaisessa koulussa sattunut vakava väkivallanteko tapahtui 14.2.2012 Imatralla, jossa 9-luokkalainen poika puukotti oppilastoveriaan. Tapauksen tutkinta on kesken, mutta luokkatoverit ovat kertoneet mediassa⁴², että taustalla on ollut kaksi ja puoli vuotta jatkunut kiusaaminen. Myös tammikuussa 2012 tapahtui koulupuukotus. Tämän Alahärmän tapauksen tutkinta on poliisilla kesken, joten ei voi varmasti sanoa, oliko tapauksella yhteyttä koulukiusaamiseen, vaikka lehdistö niin onkin arvellut.

Koulukiusaamisella voi olla myös kauaskantoiset vaikutukset kiusatun tulevaisuuteen. Pitkään jatkunut kiusaaminen aiheuttaa henkisiä vaurioita ja nämä voivat nousta myöhemminkin esiin. Sairaalahajaksot, terapiakäynnit, sairauslomat ja työkyvyttömyyseläke ovat kalliita laskuja kiusaamisesta.⁴³ Kiusaamisesta aiheutuvaa psyykkistä vahinkoa onkin kuvattu kokonaisvaltaiseksi ”ihmisarvon menetykseksi” vertaisryhmässä.⁴⁴ Seuraukset voivat olla tämän mukaiset.

Tehdyssä kyselytutkimuksessa oppilailta kysyttiin, mitä he arvelevat koulukiusaamisesta seuraavan uhrille. Oppilaat mainitsivat erittäin usein itsetunnon heikentymisen, erilaiset mielenterveyden ongelmat ja jatkuvan pelon. Pelon nähtiin myös vaikuttavan siihen, ettei kiusattu uskalla liikkua julkisilla paikoilla. Laajasti edustettuina olivat myös yksinäisyys, kavereiden hylkäämäksi joutuminen ja yhteiskunnasta syrjäytyminen ja erakoituminen. Katsottiin, että kiusattu ei uskalla olla oma itsensä ja nähtiin myös, että kiusaamisesta seurannut koulumenestyksen heikkeneminen voi johtaa vaikeuksiin päästä myöhempisiin opintoihin ja sitä kautta työelämään. Kaikkein yleisin vastaus oli

---

41. Punamäki ym. 2011, s.24-26

42. Iltalehti 15.4.2012

43. Hamarus 2008, s.79

44. Hakalehto-Wainio, s.88-89

tietenkin paha mieli, mutta skaalalta paha mieli – itsemurha, oppilaat listasivat runsaasti erilaisia mahdollisia seurauksia.

Oppilaiden vastaukset kaiken kaikkiaan kysymykseen siitä, mitä koulukiusaamisesta seuraa uhrille, olivat hämmästyttävän yhteneväiset kaikissa tutkimukseen osallistuneissa kouluissa. Sillä, oliko koulu mukana KiVa koulu-ohjelmassa, ei ollut merkitystä asiaan. Oppilaat osasivat nimetä hämmästyttävän laajasti erilaisia seurauksia. Vastauksissa todellakin oli lähes kaikki mahdolliset seuraukset ja suurin osa niistä oli nimenomaan välillisiä, kuten esimerkiksi muutokset kiusatun luonteessa ja traumat. Toki vastauksissa mainittiin suoriakin seurauksia, kuten fyysiset vammat, arvet, mustelmat, kipu ja paha mieli, mutta ne olivat selvänä vähemmistönä.

Se, mitä koulukiusaamisesta seuraa uhrille, vaihtelee tietenkin aina yksittäistapauksittain. Seuraukseen vaikuttavat kiusatun omat henkilökohtaiset ominaisuudet ja toisaalta myös kiusaamisen laatu, laajuus ja kesto. Yleisesti ottaen voitaneen kuitenkin todeta, että ihminen on nuoruusiässä varsin herkkä ympäristön vaikutuksille ja pienetkin seikat saattavat vaikuttaa syvästi siihen millaiseksi ihminen kasvaa ja minkälaisia valintoja hän myöhemmin tekee. Ottaen huomioon, että koulukiusaaminen todellakin voi aiheuttaa lopullista yhteiskunnasta syrjäytymistä ja kaikkea mahdollista skaalalta paha mieli – itsemurha, sen vaikutuksia kiusatulle ei pitäisi milloinkaan vähätellä.

2.3. Miten koulukiusaamiseen puututaan?

Ennen nykyisten puuttumistapojen käsittelyä, perehdytään ensin miten yleistä puuttuminen ylipäätään on tutkimustiedon valossa. Vuoden 1996 nuorisoriikollisuuskyselyssä kiusaamisesta ilmoitti jääneensä kiinni vain joka kuudes. Näistä kiinnijääneistä kiusaajista vain joka viides ilmoitti saaneensa teosta jonkin seuraamuksen.⁴⁵ Koulukiusaamiseen puuttumisesta on kysytty myös vuonna 2007. Tällöin tarkastelu rajattiin niihin oppilaisiin, jotka olivat olleet osallisina koulukiusaamisessa vähintään kerran viikossa kevätlukukauden aikana joko kiusattuina tai kiusaajina. Suurin osa heistä ilmoitti, etteivät koulun aikuiset ole puuttuneet kiusaamiseen lukuvuoden aikana. Peruskoulun 8. luokalla 31 % kiusatuista tai

---

45. Koulutyöryhmän muistio 1998, s.8

kiusaavista pojista ja 29% tytöistä ilmoitti, että kiusaamiseen on puututtu lukuvuoden aikana. Vastaavat osuudet 9. luokalla olivat 24 % pojista ja 21 % tytöistä.⁴⁶

Verrattuna vuoden 1996 tilanteeseen, nykyään kiusaamiseen siis puututaan selvästi enemmän, mutta kiusaamisesta valtaosaan, noin 70 prosenttiin ei näiden tietojen perusteella vieläkään puututa. Yleisen käsityksen mukaan kiusaamiseen puuttumista on vaikeuttanut se, että asiaa ei ole huomattu. Kiusaamista on usein vaikea tunnistaa ja tunnustaa tai erottaa sitä muusta väkivaltaisesta toiminnasta. Lisäksi käsitykset mahdollisuuksista puuttua asiaan vaihtelevat usein oppilaiden, opettajien, vanhempien ja muiden toimijoiden välillä.⁴⁷

Koululainsäädännön lähtökohtana on, että koulussa tapahtuvaan häiriökäyttäytymiseen ja turvallisuuteen liittyvät ongelmat voidaan ja tulee hoitaa pääasiassa koulun sisäisin kasvatuksellisin keinoin. Mikäli kasvatukselliset tai koulun kurinpidolliset keinot eivät riitä takaamaan turvallisuutta koulussa, merkitsee se nykyisellä lainsäädännöllä sitä, että järjestäjän on tukeuduttava entistä enemmän yhteiskunnan yleisiin turvanormeihin ja turvajärjestelmiin. Käytännön toiminta edellyttää entistä kiinteämpää yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa.⁴⁸

Keskeisimmissä opetustoimintaa koskevissa laeissa, kuten esimerkiksi perusopetuslaissa, lukiolaissa ja laissa ammatillisesta koulutuksesta, on erikseen säädetty koulujen kurinpidollisista keinoista. Esimerkiksi perusopetuslain (21.8.1998/628) 36 pykälässä kurinpidollisina keinoina mainitaan jälki-istunto, kirjallinen varoitus ja koulusta erottaminen enintään 3 kuukaudeksi. Lisäksi häiritsevä oppilas voidaan määrätä poistumaan jäljellä olevan oppitunnin ajaksi luokahuoneesta tai muusta tilasta, jossa opetusta annetaan, taikka koulun järjestämästä tilaisuudesta. Oppilaan osallistuminen opetukseen voidaan evätä enintään jäljellä olevan työpäivän ajaksi, jos on olemassa vaara, että toisen oppilaan taikka koulussa tai muussa opetustilassa työskentelevän henkilön turvallisuus kärsii oppilaan väkivaltaisen tai uhkaavan käyttäytymisen vuoksi taikka opetus tai siihen liittyvä toiminta vaikeutuu kohtuuttomasti oppilaan häiritsevän käyttäytymisen vuoksi.

---

46. Luopa ym. 2008, s.20

47. Turvatyöryhmän muistio 2000, s.11

48. Nuorisirikostoimikunnan mietintö 2003, osa II s.212

Myös opetusalan ammattijärjestö OAJ on nähnyt tarpeelliseksi omilla nettisivuillaan ohjeistaa kouluja koulukiusaamisen ehkäisemiseksi. Fyysisen väkivallan ollessa kyseessä, OAJ ohjeistaa kouluja kääntymään poliisin puoleen, mutta lievien väkivaltatapausten osalta todetaan, että oppilaitos voi yrittää selvittää tapahtumien kulun ja syylliset. OAJ ohjeistaa, että riidattoman tilanteen jälkeen on suoritettava oppilaiden kuuleminen, huoltajien kutsuminen keskustelemaan ja pyrkimys edistää sovintoa asiassa. Kun kysymyksessä ei ole nahisteluksi luettava nujakointi, vaan pahoinpitely tai kiusaamiseksi arvioitava fyysisen koskemattomuuden loukkaus, oppilaitoksen on harkittava, onko syytä kääntyä poliisiviranomaisten puoleen. Alle 15-vuotiaaseen kohdistuvan pahoinpitelyn ollessa virallisen syytteen alainen rikos on pahoinpitelystä varminta ilmoittaa poliisille.⁴⁹

Koulujen alttius ilmoittaa oppilaiden tekoja poliisille onkin kasvanut 1990-luvulta alkaen. Taustalla on kouluille säädetty turvallisuusvelvoite, paikallinen rikoksentorjuntayhteistyö, rehtorien pyrkimys välttää mahdollisia vahingonkorvauskanteita sekä oppilaiden vanhempien taholta tuleva paine oikeudellistaa konfliktien käsittelyä.⁵⁰

Mikäli asia menee poliisille, jatko riippuu siitä, onko tekijä 15 vuotta täyttänyt vai ei. Alle 15-vuotiaiden tekemiä rikoksia ei poliisin suorittaman alustavan puhuttelun ja toisinaan suoritettun laajemman esitutinnan jälkeen käsitellä enää syyttäjällä eikä tuomioistuimessa vaan ainoastaan sosiaalitoimessa. Sosiaalitoimelle ja lapsen vanhemmille välitetään – tai ainakin tulisi välittää – tieto lapsen tekemästä rikoksesta, mutta sosiaalitoimeen lapsen kohdistamat toimenpiteet eroavat tapauksittain, riippuen rikoksen vakavuudesta ja lapsen elämäntilanteesta.⁵¹

Mikäli kyseessä on 15-17 tai 18-20-vuotiaan tekemä rikos, poliisi suorittaa sen sijaan esitutinnan ellei poikkeuksellisesti päädy lievän rikoksen kohdalla toimenpiteistä luopumiseen. Osa rikoksista käsitellään suppeassa esitutkinnassa, lähinnä rangaistusmääräysmenettelyssä tai rikesakkomenettelyssä.⁵² Esitutkintaa seuraavat tilanteesta riippuen mahdollinen syyteharkinta ja tuomioistuinkäsittely.

---

49. OAJ:n ohjeet

50. Kivivuori 2006, s.157

51. Marttunen 2002, s.64

52. Marttunen 2002, s.64

Poliisit tekevät tiivistä yhteistyötä koulujen kanssa muutenkin kuin vain tutkimalla jo sattuneita tapauksia. Paljon tehdään myös ennaltaehkäisevää työtä erilaisten laillisuus-, liikenne- tai päihdevalistusoppituntien muodoissa ja tarvittaessa poliisilla on mahdollisuus osallistua koulun oppilashuoltoryhmään. Tämä tulee kyseeseen etenkin kiusaamistapauksissa ja muussa toiminnassa, joka täyttää jonkin rikoksen tunnusmerkit.⁵³

Kunnasta riippuen, nuorten tekemiin rikoksiin saatetaan puuttua myös erilaisilla monista ammattilaisista koostuvilla tiimeillä. Yksi esimerkki sellaisesta on Kanta-Hämeen poliisilaitoksen alueella toimivat kolme Ankkuri-tiimiä. Tiimiin kuuluvat poliisi, sosiaalityöntekijä, psykiatrinen sairaanhoitaja sekä nuorisotyöntekijä.⁵³ Kun asia tulee Ankkuri-tiimille, tehdään ensin alkuselvitys, jonka yhteydessä tavataan kaikki osapuolet. Alle 15-vuotiaiden ja alle 18-vuotiaiden ensikertalaisten vanhemmat otetaan mukaan. Alkuselvityksestä voidaan edetä kolmella tavalla. Ensimmäinen vaihtoehto on esitutkinta ja sen jälkeen sovittelu. Toinen vaihtoehto on todeta, että Ankkurityö on riittävä, eikä jatkotoimenpiteitä tarvita. Kolmas vaihtoehto on moniammatillinen jatkotyö, jolloin asiakasta tavataan 1-5 kertaa ja ohjataan tarvittaessa jatkotyöhön esimerkiksi lastensuojeluun, terveydenhuoltoon tai nuorisotyöhön. Ankkurin parissa suoritettua jatkotyön jälkeen voidaan myös todeta, että toimenpiteet ovat riittävät, eikä asiakasta tarvitse ohjata muille tahoille.⁵⁴

2.4. Mitä koulukiusaamisesta seuraa tekijöille?

Koulukiusaamiseen puuttumisessa ovat käytössä edellisessä kappaleessa kuvatut keinot ja on koulu- ja kuntakohtaista, miten näitä keinoja käytetään. Näin ollen on hyvin vaikea sanoa, mitä koulukiusaamisesta tarkalleen ottaen seuraa. Seuraamuksen laatuun vaikuttaa myös tekijän ikä. On kuitenkin todettava, ettei alle 15-vuoden ikä suoja seurauksilta, kun ottaa huomioon lastensuojelun toimenpiteet sekä mahdolliset rikosprosessuaaliset ja vahingonkorvausoikeudelliset näkökohdat.⁵⁵ Kaikki alaikäiset voivat laissa säädettyjen kriteerien täytyessä joutua taikka päästä lastensuojelun asiakkaiksi ja siten tukitoimien mutta myös pakkotoimien kohteiksi.⁵⁶

---

52. Turvatyöryhmän muistio 2000, s.42

53. Hämeenlinna Ankkuri

54. Ankkuri-hanke

55. Marttunen 2008, s. 187

56. Marttunen 2008, s.356

On kuitenkin täysin mahdollista ja usein hyvin perusteltuakin, että lapsen tai nuoren rikos ei johda mihinkään lastensuojelutoimiin; toimien tarve on kuitenkin jokaisessa tapauksessa tavalla tai toisella selvítettävä. Lastensuojelun avohuollon toimet ovat lisäksi periaatteessa riippumattomia rikoksen vakavuudesta. Käytännössä näin ei kuitenkaan ole. Mitä vakavammasta teosta on kyse, sitä varmemmin alaikäiseen kohdistetaan interventioita.⁵⁷

Mikäli tekijä on yli 15-vuotias, koulukiusaaminen voi päätyä oikeuteen rikosjuttuna. Tutkimusaineistossa on viisi oikeustapausta, joissa oli oikeuteen viety nimenomaan koulukiusaamiseen liittyviä tekoja. Keskeisimmät rikosnimikkeet näissä jutuissa olivat pahoinpitely, joko lievänä, normaalina tai yrityksenä, laiton uhkaus, kunnianloukkaus ja varkaus.

Tarkemmin yksittäisiin tapauksiin perehdytään seuraavassa luvussa, mutta tässä yhteydessä todetaan, että kaikissa jutuissa, joissa oli nostettu rikossyyte koulukiusaajaa vastaan, oli annettu syyksilukeva tuomio. Teoista oli tuomittu lähinnä päiväsakkoja, mutta mukana oli myös tapauksia, jossa oli tuomittu ehdollista vankeutta valvonnalla. Siihen, että aineistossa ei ole kiusaajia vastaan ajettuja kaatuneita rikossyytteitä, vaikuttaa varmasti aineistonkeruutapa, jossa uutisoimattomat jutut jäivät pois aineistosta sen takia, että niiden löytäminen olisi ollut lähes mahdotonta.

---

57. Marttunen 2008, s.371

3. KOULUKIUSAAMINEN SUHTEESSA NYKYISIIN TUNNUSMERKISTÖIHIN

3.1. Pahoinpitely

Pahoinpitely on se tunnusmerkistö, jonka koulukiusaamiseen liittyvät teot tyypillisesti useimmin täyttävät. Tutkimusaineistossa pahoinpitelystä, joko normaalina, lievänä tai yrityksensä, oli kyse viidessä tapauksessa ja lisäksi kahdessa jutussa, joissa oli haastettu kaupunki vahingonkorvausperustein, olivat kiusatut kohdanneet fyysistä väkivaltaa.

Ensimmäisessä jutussa⁵⁸ oli kyse kahdesta tapahtumasta. Ensimmäisessä A oli koulun käytävällä sanonut X:lle jotain todella ikävää ja kuristanut häntä kurkusta. X oli pyytänyt A:ta lopettamaan, mutta tämä oli pitänyt häntä otteessaan niin kauan, että hän ei ollut enää saanut henkeä. Toisessa tapahtumassa A oli taas sanonut X:lle todella ilkeästi ja yhtäkkiä lyönyt tätä nyrkillä takaraivoon. Käräjäoikeus tuomitsi A:n kahdesta nuorena henkilönä tehdystä pahoinpitelystä 20 päiväsakkoon ja velvoitti lisäksi A:n korvaamaan X:lle kivusta ja särystä 200 euroa.

Jutussa ei mainita mitään koulukiusaamisesta, mutta pääteltävissä on, että sitä on todennäköisesti taustalla, koska todistajanlausunnon mukaan oli opettajien yleisessä tiedossa, että X pelkää A:ta. Todistaja olikin sopinut X:n äidin kanssa, että X kulkee opettajan kanssa samalla linja-autolla yhtä matkaa kouluun, koska X pelkää A:ta. Jutussa todettiin, että pelkotila oli haitannut X:n koulunkäyntiä pitkään ja että A oli ollut jälkimmäisen tapahtuman vuoksi rehtorin puhuttelussa, mutta hän ei omasta mielestään ollut tehnyt mitään väärää.

Tämä on tyypillinen tuomio koulukiusaamisjutusta. Tässä oikeuteen on viety koulukiusaamisen pari yksittäistä osatekoa ja tuomio on sen mukainen, mitä noista kahdesta yksittäisestä osateosta varmasti kuuluukin olla. Herää kuitenkin kysymys, onko 20 päiväsakkoa ja 200 euroa korvausta ollenkaan oikeudenmukainen seuraamus koulukiusaamisesta, joka aiheuttaa uhrissa niin vahvan pelkotilan, että tämä joutuu olemaan välitunnit sisällä ja kulkemaan koulumatkat opettajan kanssa? Entä ehkäisevätkö tuomitut seuraukset jatkossa tapahtuvaa kiusaamista?

---

58. Espoon käräjäoikeus R 08/368

Toisessa jutussa⁵⁹ oli myös kyse kahdesta yksittäisestä teosta. Ensimmäisessä A ja B olivat tarttuneet maahan kaadettua X:ää nilkoista ja nostaneet niistä X:n roikkumaan pää alaspäin ja päästäneet X:n maahan niin, että X oli satuttanut itsensä. A oli myös mennyt X:n päälle tämän ollessa maassa. Toisessa teossa B oli yhdessä toisen alle 15-vuotiaan pojan kanssa tarttunut penkin selkänojalla istunutta Y:tä jaloista ja vetänyt tämän jaloista maahan. Käräjäoikeus tuomitsi A:n nuorena henkilönä tehdystä pahoinpitelystä 12 päiväsakkoon ja B:n kahdesta nuorena henkilönä tehdystä pahoinpitelystä 18 päiväsakkoon.

Tässä toisessa jutussa ei ollut mainintaa, ovatko nämä teot olleet osa laajempaa koulukiusaamiskokonaisuutta eikä sitä voinut myöskään päätellä mistään tuomiossa sanotusta, mutta tässä olleet teot ovat tyypillisiä esimerkkejä mahdollisesta kiusaamisen yhteydessä ilmenevästä fyysisestä väkivallasta. Tuomitut määrät ovat tässäkin sangen pieniä.

Kolmannessa jutussa⁶⁰ oli yhdeksän syytekohtaa koskien nuorena henkilönä tehtyjä pahoinpitelyjä ja väkivalta oli tyypillisesti tönimistä, lyömistä ja potkimista. Jutussa oli useita tekijöitä ja käräjäoikeuden tuomiossa tekijöille oli annettu jo huomattavampia sakkorangaistuksia, jopa 60 päiväsakkoa ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksena. Lisäksi käräjäoikeus oli katsonut perustelluksi väkivaltaisen käyttäytymisen perusteella määrätä osa tekijöistä valvontaan heidän ohjaamiseen väkivallattomampaan elämäntapaan ja tukemiseen pyrkimyksissä elää nuhteettomasti ja uusien rikosten ehkäisemiseksi.

Tästä tapauksesta esille nostetaan tärkeä huomio, joka koskee nimenomaan koulukiusaamistilanteita, joissa tekijöitä saattaa tyypillisesti olla useampia ja osa heistä alle 15-vuotiaita. Käräjäoikeus mainitsi tuomiossaan oikeuskäytännössä katsotun, että kutakin tulee rangaista rikoksen tekijänä muun muassa silloin, kun useammat henkilöt toimivat saman päämäärän saavuttamiseksi, vaikka kaikki eivät olisikaan osallistuneet rikoksen kaikkiin tai varsinaiseen seuraamukseen aiheuttaneeseen tekijätoimeen.

Käräjäoikeus katsoi, ettei asiassa jää epäselvyyttä siitä, etteikö valvontavideosta nähtävillä oppilailta mukaan lukien vastaajat B ja D ole ollut tarkoitus nimenomaan

---

59. Keski-Suomen käräjäoikeus R 11/3259

60. Helsingin hovioikeus R 09/2888

joukolla yhdessä ja yksissä tuumin kiusata ja piinata Y:tä pyrkien aiheuttamaan tälle kipua, pelkoa ja henkistä kärsimystä, ja kaikki asianosaiset ovat sinällään yhteisvastuullisia koko tekokokonaisuudesta ja asianomistajalle aiheutuneista vahingoista vahingonkorvausvastuun osalta, mutta rikosoikeudellisista ikärajoista johtuen rikosvastuu kohdentuu vain B:hen ja D:hen, jotka olivat tekohetkellä 15 vuotta täyttäneitä. Heidän tekijäkumppanuutensa on katsottava ulottuvan, paitsi toistensa tekoihin, myös paikalla olleiden alle 15-vuotiaiden mainitusta iästä johtuen rankaisematta jäävään pahoinpitelyrikoksen tunnusmerkistön täyttävään menettelyyn, mikä tulee huomioitavaksi rangaistuksen mittaamisen ja korvausvastuun yhteydessä.

Huomiota kiinnitetään myös siihen, että jutussa todettiin syyksiluettun pahoinpitelyn osaltaan aiheuttaneen sen, että Y:n koulunkäynti oli keskeytynyt. Teolla oli osaltaan pysyviä vaikutuksia Y:n mielenterveydelle ja mahdollisuuteen saattaa koulunsa loppuun. Käräjäoikeus totesi, että aikuisen ihmisen kyseessä ollen oikea rangaistusseuraamus olisi vähintään vuosi vankeutta. Nyt kuitenkin rangaistuksen mittaamisessa oli huomioitu rikoslain 6 luvun 8 § ja sen perusteella noudatettu lievennettyä rangaistusasteikkoa, koska vastaajien ei katsottu täysin käsittäneen tekojensa vahingollisuutta ja vaarallisuutta nuoreen ikään liittyvästä ymmärtämättömyydestä johtuen.

Tämä oli mielenkiintoinen perustelu käräjäoikeudelta, sillä esimerkiksi valtakunnansyyttäjänvirasto on todennut, että väkivaltarikoksissa teon tosiasiallisen luonteen nuorensikin on katsottava yleensä ymmärtävän.⁶¹ Rikoslain 6 luvun 8 pykälän varsinainen sanamuoto toteaa, että lievennettyä asteikkoa käytetään alle 18-vuotiaiden tekemiin rikoksiin, eikä laissa ole ehtona ymmärtämättömyys. Perustelu on outo myös siinä valossa, että käräjäoikeus oli jo aiemmin todennut, ettei jäänyt epäselvyyttä siitä, etteikö tekijöiden tarkoituksena olisi ollut aiheuttaa asianomistajalle kipua, pelkoa ja henkistä kärsimystä.

Näistä tuomioista käy hyvin ilmi, että vaikka oikeudessa voidaan käsitellä yksittäisiä tekoja nykyistenkin tunnusmerkistöjen turvin, ei kokonaisuutta pystytä ottamaan huomioon ja siksi tuomiot jäävät varsin lieviksi suhteessa niillä aiheutettuun haittaan.

---

61. Valtakunnansyyttäjänvirasto 2007:4

3.2. Kunnianloukkaus

Henkinen koulukiusaaminen, kuten esimerkiksi juorujen levittäminen ja pilkkaaminen ja muu häpäisy saattaa täyttää kunnianloukkauksen tunnusmerkistön. Rikoslain 24 luvun 9 pykälän mukaan kunnianloukkaukseen syyllistyy se, joka 1) esittää toisesta valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, taikka 2) muuten kuin 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla halventaa toista.

Törkeästä tekemuodosta on kyse, mikäli valheellinen tieto tai vihjaus esitetään joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai muuten toimittamalla tieto tai vihjaus lukuisten ihmisten saataville. Esimerkiksi kotisivujen ja sähköpostin välityksellä on helppoa toimittaa tieto tai vihjaus lukuisten ihmisten saataville. Sitä, kuinka suuresta ihmisjoukosta on oltava kysymys, ei voida tarkemmin määrittää, vaan rajaaminen jää riippumaan teon kokonaisarvostelusta.⁶² Mikäli koulukiusaamisessa levitetään valheellisia tietoja tai vihjauksia esimerkiksi internetin sosiaalisessa mediassa, voisi kyseeseen tulla kunnianloukkauksen törkeämpi tekemuoto.

Tutkimusaineistossa oli kaksi juttua, joissa oli kyse kunnianloukkauksesta. Ensimmäisessä jutussa⁶³ oli yhteensä kolme eri tekoa, joista kahdesta oli nostettu kunnianloukkaussyyte. Ensimmäisessä näistä teoista C oli linja-autossa kaatanut X:n päälle pullosta limsan ja syljen sekoitusta siten, että X:n hiukset ja takki olivat sotkeutuneet. Toisessa teossa A, B, D ja E olivat kukin heittäneet kaupungin keskustassa X:ää yhdellä raa'alla kananmunalla siten, että kananmunat olivat osuneet X:ää päähän.

Kananmunatapauksessa syyte kunnianloukkauksesta kuitenkin hylättiin sillä perusteella, että teon katsottiin sisältyvän jo syyksiluettuun lievään pahoinpitelyyn ja ettei teossa ollut sellaisia piirteitä, että se olisi luettava erikseen kunnianloukkaukseksi. Sisältymistä pahoinpitelyrikokseen käräjäoikeus perusteli sillä, että pahoinpitelyrikos tekona sisältää aina ihmistä ja ihmisarvoa loukkaavia ja halventavia piirteitä.

---

62. Frände ym. 2010, s.331

63. Oulun käräjäoikeus R 04/1307

Linja-autossa tapahtuneesta käräjäoikeus totesi, että X oli kokenut tilanteen erittäin vastenmieliseksi ja häpeälliseksi. Linja-autossa oli ollut tuolloin noin 20 matkustajaa. Käräjäoikeus katsoi teon täyttäneen kunnianloukkauksen tunnusmerkistön. Tapahtum aikaan X oli ollut 14-vuotias ja tapahtumaan mennessä koulukiusaamista oli tapahtunut jo eri yhteyksissä ja eri tavoilla. Kiusaamiseen oli osallistunut useampia henkilöitä. Käräjäoikeus totesi tekojen kohdistuneen samaan henkilöön ja että tekoja oli ollut toteuttamassa useampi henkilö yhteistuumin. Perusteita jättää rangaistukseen tuomitsematta ei näin ollen ollut. Kunnianloukkauksen osalta C:lle tuomittiin 6 päiväsakkoa. Pelkästään kananmunan heittämiseen osallistuneet saivat kukin 8 päiväsakkoa.

Toisessa jutussa⁶⁴ oli myös kyse useista tapahtumista, joista yksi tuomittiin solvauksena, mikä rikoksena vastaa nykyistä kunnianloukkausta. A oli koulussa ruokailun aikana heittänyt perunamuusia ja lihapullan X:n päähän. A oli tehnyt tämän saattaakseen X:n naurunalaiseksi. Huomioon ottaen, että ruokailussa on ollut samanaikaisesti paljon oppilaita, käräjäoikeus katsoi A:n menettelyllään julkisesti loukanneen X:ää. Todistajankertomuksen perusteella A:n teko oli saattanut X:n naurunalaiseksi paikalla olleiden koulun oppilaiden keskuudessa. A tuomittiin tästä ja muista jutussa olleista teoista 50 päiväsakkoon ja lisäksi hänet velvoitettiin maksamaan henkisestä kärsimyksestä vahingonkorvausta X:lle 10 000 markkaa.

Tässä tuomiossa oli otettu taustalla ollut koulukiusaaminen laajemminkin huomioon. Käräjäoikeus katsoi näytetyksi, että oppilaiden keskuudessa oli tiedetty, että X:ää kiusataan koulussa ja myös kiusaajien henkilöllisyys oli ollut vähintäänkin useiden oppilaiden tiedossa. Niin A:n kuin B:nkin menettely oli ollut tahallista ja jatkuvaa ja todistajankertomuksista ilmikäyvän perusteella oli ollut ilmeistä, että syytteissä tarkoitetut vastaajien asianomistajaan kohdistamat teot olivat vain osa vastaajien asianomistajaan kohdistamasta häirinnästä. Vastaajien nuoren iän ei katsottu tässä asiassa vapauttavan heitä vastuusta heidän tekemiensä rikosten suhteen, erityisesti, kun otetaan huomioon, että heidän X:ään kohdistamansa kiusaamisen tuomittavuus oli heille jo koulun puolesta tehty selväksi. Syytteessä tarkoitetut syyksiluettavat teot ja asianomistajaan kohdistuneet teot ovat olleet osa vastaajien asianomistajaan kohdistamaa tahallista, ainakin koko lukukauden kestänyttä jatkuvaa häirintää.

---

64. Vaasan hovioikeus R 95/897

Lisäksi ainakin A oli jatkanut X:n ahdistelua vielä senkin jälkeen, kun asiasta oli koulussa järjestetty neuvottelutilaisuus ja jopa vielä senkin jälkeen, kun asia oli jo ollut esillä oikeudessa. Näissä tapauksissa kärjäoikeus katsoi, ettei A missään tapauksessa voinut olla tietämätön menettelynsä moitittavuudesta. Vastaajat itse olivat oikeudessa väheksyneet tekojaan ja niiden merkitystä. Kuitenkin oli esitetyn selvityksen perusteella selvää, että vastaajien menettelyllä oli X:n kannalta ollut hyvin vakavia seurauksia.

Jatkuva uhka vastaajien taholta oli johtanut X:n kohdalla pelkotiloihin, joiden seurauksena hän ei ollut voinut tuntea oloaan turvalliseksi koulussa. X oli lukukauden loppupuolella joutunut 10 päiväksi sairaalahoitoon päänsäryn johdosta. Kärjäoikeus katsoi, ettei ollut poissuljettavissa mahdollisuutta, etteikö X:n fyysinen sairastuminen olisi ainakin osaltaan aiheutunut vastaajien häneen kohdistamasta uhkasta ja häirinnästä. Kiusaaminen oli ollut varsin yleisesti koulun oppilaiden tiedossa. Oppilastoverit olivat havainneet X:n selvästi koettaneen vältellä A:ta ja B:tä koulussa muun muassa piiloutumalla ja juoksemalla karkuun näiltä.

Kärjäoikeus katsoi, että vastaajien menettelystä oli aiheutunut henkistä kärsimystä, jota asianomistajalle aiheutuneista pelkotiloista ja sairastumisesta päätellen voitiin verrata kipuun ja särkyyn. Vastaajien asianomistajaan kohdistamaa menettelyä kokonaisuutena arvioiden, samoin kuin vastaajien teoista ja toimista asianomistajalle seuraukset huomioiden, menettelyn katsottiin lisäksi kohdistuneen asianomistajalle oikeusjärjestyksessä taattuihin keskeisiin oikeushyviin, kunniaan ja vapauteen.

Hovioikeudessa oli kyse pelkästään siitä, onko koulukiusaamisesta aiheutunut kärsimys sellaista vahinkoa, joka on korvattava henkilövahinkona. Hovioikeus päätyi asiassa samaan ratkaisuun kuin kärjäoikeuskin ja täsmensi vielä, että tuomittu vahingonkorvaus perustui vahingonkorvauslain 5 luvun 2 ja 6 pykälien soveltamiseen.

Kärjäoikeus otti tässä tuomiossa paljon paremmin esille koulukiusaamisen todellisen luonteen, nimenomaan sen jatkuvuuden ja sen, että tällaisessa tilanteessa tekijät ovat kyllä perillä siitä, mitä tekevät, eikä tekoa missään nimessä voida laittaa nuoruudesta johtuvan ymmärtämättömyyden piiriin. Tietenkin tässäkin tapauksessa kärjäoikeus oli sidottu tekijöiden nuoruudesta johtuvaan rangaistusasteikon alentamiseen.

3.3. Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen

Yksi koulukiusaamisen yleistynyt muoto on nettipalvelu YouTubeen ladattavat videot kiusatusta. Riippuen videon sisällöstä, se voi täyttää joko kunnianloukkauksen tunnusmerkistön tai yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen tunnusmerkistön. Rikoslain 24 luvun 8 pykälän mukaan yksityiselämää loukkaavaan tiedon levittämiseen syyllistyy se, joka oikeudettomasti, 1) joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai 2) muuten toimittamalla lukuisten ihmisten saataville, esittää toisen yksityiselämästä tiedon, vihjauksen tai kuvan siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa. Erona kunnianloukkaukseen on se, että nyt esitettävä asia on tosi, siinä missä kunnianloukkauksessa on kyse valheellisen tiedon levittämisestä.

Yksityiselämän käsite sisältää sen, että yksilöllä tulee olla tietty rauhoitettu ala, johon kuuluvat asiat hänellä on oikeus pitää omana tietonaan, jos hän niin haluaa. Tähän suojattuun alueeseen kuuluvat ainakin tiedot henkilön seksuaalisista taipumuksista, perhestatuksesta, henkilökohtaisista suhteista, vapaa-ajan käyttämisestä, päihteiden väärinkäytöstä, sairaushistoriasta, henkilökohtaisesta taloudellisesta tilanteesta ja itsemurhan yrityksestä.⁶⁵

Tutkimusaineistossa ei ollut yhtään tapausta, jossa olisi syyte nostettu yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä, mutta halusin nostaa tämän rikosnimikkeen esille, sillä se yhdessä kunnianloukkauksen kanssa kykenee nykyisistä tunnusmerkistöistä parhaiten vastaamaan nettikiusaamiseen. Mahkonen tiivistää asian nykytilan varsin hyvin todetessaan, että ei riitä, että kiusatulle vaaditaan rangaistusta esimerkiksi sanallisesta kiusaamisesta, eristämisestä ja syrjimisestä, häirinnästä, kännykkä- tai nettikiusaamisesta, vaan syytetoimet on näiden nimikkeiden sijaan perustettava rikoslaisissa rikoksiksi määriteltyihin tekoihin ja niiden tunnusmerkistöihin. Rikoslain normit kattavat yleisellä tasolla verraten laajasti kaikki ne tyyppitilanteet, joista koulukiusaamisessa on kysymys. Vain poikkeuksellisesti näin ei ole asianlaita.⁶⁶ Huomioitava on kuitenkin, että yksittäiset tapaukset rikoslaki kyllä kattaa, mutta koulukiusaamiseen kokonaisuutena nähden, se on tehoton.

---

65. Frände ym. 2010, s.310

66. Mahkonen 2010, s.165

3.4. Vahingonteko

Rikoslain 35 luvun 1 pykälän mukaan vahingontekoon syyllistyy se, joka oikeudettomasti hävittää tai vahingoittaa toisen omaisuutta. Vahingonteosta tuomitaan myös se, joka toista vahingoittaakseen oikeudettomasti hävittää, turmelee, kätkee tai salaa tietovälineelle tallennetun tiedon tai muun tallennuksen.

Koulukiusaamisen yhteydessä ilmeneviä vahingontekoja voivat tyypillisimmin olla esimerkiksi toisen henkilön repun hävittäminen tai polkupyörän vahingoittaminen. Tutkimusaineistossa oli yksi tapaus, jossa oli syyllistytty vahingontekoon nimenomaan polkupyörää vahingoittamalla.

Kyseisessä tapauksessa⁶⁷ A ja C syksyllä 1975 ja A, B ja C yhdessä keväällä 1976 olivat koulurakennuksessa tai koulun pihalla useissa eri tilaisuuksissa yhdessä tai erikseen tahallaan nyrkillä ja avokämmenellä lyömällä sekä potkimalla pahoinpidelleet heidän kanssaan peruskoulun yläasteella samalla luokalla oppilaana ollutta X:ää sekä uhkauksilla saaneet X:ltä tupakkaa ja rahaa. Lisäksi C oli laskenut ilmat pois X:n pyörän eturenkaasta ja vahingoittanut pyörää. Korkein oikeus totesi, että X:lle oli aiheutunut ruumiillisen väkivallan johdosta kipua ja särkyä ja että A:n ja B:n menettely oli synnyttänyt X:ssä sielullisen pelkotilan, joka oli johtanut X:n huomattavaan poissaoloon koulusta ja vaikeuttanut hänen mahdollisuuksiaan suoriutua koulutehtävistä kykyään vastaavalla tavalla. Kihlakunnanoikeus oli todennut, että menettely oli ollut osa tapahtumaketjua, joka aiheutti sen, että X:n jatko-opiskelu lukiossa ja ammattikoulussa estyi. Korkein oikeus varasikin X:lle oikeuden myöhemmin ajaa kannetta A:ta ja B:tä vastaan näiden syyksi luettujen rikosten johdosta X:lle vastaisuudessa aiheutuvan haitan korvaamisesta.

Mielenkiintoista tässä jutussa oli se, että kihlakunnanoikeus oli ottanut huomioon rangaistuksen mittaamisessa alentavana seikkana sen, että teot olivat ainakin osaksi verrattavissa kouluelämässä esiintyvään koulutoverien kiusaamiseen. Kihlakunnanoikeuden perustelu osoittaa hyvin sitä, miten aiemmin kiusaamiseen suhtauduttiin osana normaalia nuorten keskinäistä kanssakäyntiä ja kasvuprosessia.

---

67. KKO 1982 II 6

3.5 Laiton uhkaus

Laittomasta uhkauksesta on rikoslain 25 luvun 7 §:n mukaan kyse, mikäli joku nostaa aseensa toista vastaan tai muulla tavoin uhkaa toista rikoksella sellaisissa olosuhteissa, että uhatulla on perusteltu syy omasta tai toisen puolesta pelätä henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa.

Tutkimusaineistossa on yksi tapaus⁶⁸, jossa oli kyse laittomasta uhkauksesta. Kyseessä on sama kananmunatapaus, jota käsiteltiin jo aikaisemmin kunnianloukkauksen yhteydessä. Laittomana uhkauksena tuomittiin teko, jossa B oli koulun pihalla uhannut heittää X:n ikkunoiden läpi. Käräjäoikeus oli arvioidessaan sitä, onko X:llä ollut perusteltu syy pelätä henkilökohtaisen turvallisuutensa olevan vaarassa, tarkastellut asiaa siitä näkökulmasta, joka asianomistajalla itsellään tuossa tilanteessa oli ollut. Tapahtuma-aikaan X oli ollut 14-vuotias. Tapahtumaan mennessä niin sanottua koulukiusaamista oli tapahtunut jo eri yhteyksissä ja eri tavoilla. Kiusaamiseen oli osallistunut useampia henkilöitä. Nämä edeltävät seikat huomioon ottaen käräjäoikeus katsoi, että X:llä oli ollut perusteltu syy pelätä oman turvallisuutensa puolesta ja että uhkaus voitaisiin toteuttaa. B oli tämän laittoman uhkauksen lisäksi osallistunut lievään pahoinpitelyyn kananmunan heittämisellä ja hänen rangaistuksensa näistä kahdesta teosta oli yhteensä 12 päiväsakkoa.

Mikäli on kyse koulukiusaamistapauksesta, joka on jatkunut jo pitkään intensiivisenä ja etenkin, jos siihen on jo sisältynyt fyysistä väkivaltaa, laittoman uhkauksen tunnusmerkistö voi täytyä varsin helposti niissä tilanteissa, joissa kiusattua uhataan kiusaajien taholta vakavalla väkivallalla. Uhkaaminen yleisesti ottaen on mainittu tyypillisenä tekemuotona koulukiusaamisessa⁶⁹ ja sitä tapahtunee merkittävässä määrin, sillä pelkällä uhkauksellakin voitaneen saavuttaa niitä tavoitteita, valtaa ja suosiota vertaisryhmässä, joihin koulukiusaamisella pyritään. Lisäksi tätä arviota tukisi se, että läpi tutkimusaineiston on ollut erittäin yleistä, että kiusatut todella pelkäävät kiusaajiaan ja pyrkivät viimeiseen asti välttelemään näitä ja ovat myös saaneet pelostaan fyysisiä oireita. Niin vahva pelkotila ei syntyne aivan vähästä.

---

68. Oulun käräjäoikeus R 04/1307

69. Hakalehto-Wainio 2003, s.67

3.6 Virkavelvollisuuden rikkominen

Edellä käsitellyt tunnusmerkit ovat sellaisia, jotka tyypillisesti soveltuvat koulukiusaamistapauksiin silloin, kun syyte nostetaan koulukiusaajaa vastaan. Koulukiusaamisesta on kuitenkin nostettu syyte myös koulun henkilökuntaa ja kaupungin virkamiestä vastaan. Nimikkeenä on tällöin ollut virkavelvollisuuden rikkominen ja virkavelvollisuuden tuottamuksellinen rikkominen.

Rikoslain 40 luvun 9 §:n mukaan virkavelvollisuuden rikkomisesta on kyse, jos virkamies virkaansa toimittaessaan tahallaan muulla kuin edellä kyseisessä luvussa tai 11 luvun 9 a §:ssä säädetyllä tavalla rikkoo virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa, eikä teko huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvä seikat ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen. Tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta on rikoslain 40 luvun 10 §:n mukaan kyse mikäli virkamies virkaansa toimittaessaan huolimattomuudesta muulla kuin 5 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla rikkoo virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa, eikä teko huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen.

Tutkimusaineistossa on tuomio⁷⁰, niin kutsuttu Cygnauksen koulun-tapaus, joka on ennakkotapaustuomion asemassa mitä tulee virkavelvollisuuden rikkomiseen koulukiusaamisen yhteydessä. Jutussa oli nostettu syyte virkavelvollisuuden rikkomisesta, ja vaihtoehtoisesti sen tuottamuksellisesta rikkomisesta, luokanopettajaa, terveydenhoitajaa, kahta rehtorin tehtävissä toiminutta sekä kaupungin ruotsinkielisestä opetustoiminnasta vastannutta vastaan, koska heidän katsottiin laiminlyöneen virkavelvollisuuksiaan siten, että X:ään kohdistuneeseen koulukiusaamiseen ei puututtu tarpeeksi tehokkaasti.

Syytteen mukaan luokanopettaja oli laiminlyönyt Cygnauksen koulun kiusaamisen vastaisen suunnitelman mukaisesti riittävän ajoissa havaita ja puuttua X:ään kohdistuvaan kiusaamiseen ja ryhtyä tarvittaviin toimiin kiusaamisen lopettamiseksi. Luokanopettaja ei ollut vienyt kiusaamisasiaa kiusaamishuoltoryhmään, vaikka hän oli

---

70. Turun hovioikeus R 10/527

kyseisen ryhmän jäsen. Asiaa ei myöskään viety oppilashuoltoryhmälle. Luokanopettajan olisi pitänyt varhaisessa vaiheessa tajuta, etteivät toimet olleet riittäviä, koska X:ään kohdistunut kiusaaminen jatkui.

Syytteen mukaan vt. rehtori oli laiminlyönyt johtaa ja valvoa kouluntoimintaa ja varmistua siitä, että X:llä on turvallinen opiskeluympäristö ja riittävä oppilashuolto. Hänen laiminlyöntinsä oli vaikuttanut siihen, että kiusaamisasian hoito oli tapahtunut tavalla, joka ei ollut koulun kiusaamisen vastaisen ohjelman mukainen. Toimiessaan vt. rehtorina hän ei ollut vienyt kiusaamisasiaa kertaakaan oppilashuoltoryhmään, jonka puheenjohtajana hän toimi.

Rehtoria syytettiin siitä, että hän oli laiminlyönyt varata tarpeeksi resursseja kiusaamisen vastaiselle työlle, hän oli laiminlyönyt koulun johtajana esittää ehdotuksen koulun opetussuunnitelmaksi, joka olisi koskenut kiusaamishuoltoryhmän asemaa ja vastuita suhteessa oppilashuoltoryhmään, niin kuin kaupungin opetussuunnitelman mukaan olisi pitänyt järjestää koulukohtainen oppilashuolto. Rehtoria syytettiin myös siitä, että hän olisi laiminlyönyt varmistaa, että X:llä on turvallinen oppimisympäristö ja riittävä oppilashuolto.

Ruotsinkielisestä opetuksesta vastuussa olleen katsottiin syytteessä laiminlyöneen muun muassa kohdistaa resursseja kiusaamisen vastaiseen työhön ja että hän ei ollut vienyt kiusaamisasiaa opetuslautakunnalle tultuaan tietoiseksi asiasta. Hänen katsottiin laiminlyöneen johtaa ja valvoa, että rehtori ja vt. rehtori täyttivät virkatehtävänsä ja että opetussuunnitelmaan sisältyi määräyksiä koskien kiusaamishuoltoryhmän asemaa ja vastuita suhteessa oppilashuoltoryhmään, kuten kaupungin opetussuunnitelma koordinoi koulukohtaisen oppilashuollon.

Terveystieteiden osalta syyte perustui siihen, ettei hän ollut vienyt asiaa oppilashuoltoryhmään, jonka jäsen hän oli, eikä hän myöskään ollut ryhtynyt muihin toimiin kiusaamisen lopettamiseksi.

Käräjäoikeus kuitenkin hylkäsi kaikki syytteet, perustellen, että Cygnauksen koululla oli ollut kiusaamisen vastainen suunnitelma, jota noudatettiin kiusaamistapauksissa ja että tätä suunnitelmaa oli noudatettu.

Luokanopettajan kohdalla katsottiin toteennäytetyksi, että hän oli puhunut X:n ja kiusaajien ja molempien vanhempien kanssa. Kiusaajat olivat myös saaneet jälki-istuntoa. Asian käsittely oli tapahtunut koulun kiusaamisen vastaisen suunnitelman mukaan. Luokanopettaja ei ollut vienyt kiusaamisasiaa oppilashuoltoryhmään, koska sellainen toimenpide ei ollut silloin perusteltua suunnitelman mukaan. Toimintasuunnitelmassa ei ollut asetettu luokanopettajalle velvoitetta viedä asiaa kiusaamishuoltoryhmän tai oppilashuoltoryhmän käsiteltäväksi.

Käräjäoikeus katsoi, ettei luokanopettaja ollut syyllistynyt virkavelvollisuuden rikkomiseen tai tuottamukselliseen rikkomiseen. Hän oli ryhtynyt kaikkiin toimiin, jotka olivat olleet tarpeellisia tilanteessa ja ne olivat riittäviä, koska kiusaaminen loppui, mikä ilmeni käräjäoikeuden mukaan kirjallisista todisteista sekä todistajan ja vastaajan kertomuksista.

Kun X:n äiti oli ottanut yhteyttä vt. rehtoriin, oli tämä puhunut X:n luokanopettajan kanssa ja erään toisen aikuisen, jotka molemmat kuuluivat koulun kiusaamishuoltoryhmään ja joilla oli kokemusta kiusaamistapauksista ja jotka tiesivät miten kiusaamistapaus pitäisi käsitellä koulun kiusaamisen vastaisen suunnitelman mukaan. Luokanopettaja ja tämä toinen aikuinen olivat tutkineet oliko X:n kohdalla ollut kysymys kiusaamisesta ja he olivat päätyneet siihen tulokseen, että kyse ei ollut kiusaamisesta kaupungin turvallisuussuunnitelmassa olleen määritelmän mukaan. Vt. rehtori oli myös puhunut asiasta koulukuraattorin ja psykologin kanssa, mutta nämä keskustelut eivät olleet antaneet hänelle aihetta ryhtyä lisätoimenpiteisiin.

Vt.rehtorin aikana asiaa oli käsitelty myös opettajatapaamisissa ja kaikille oli näytetty kuva X:stä, jotta he olisivat voineet seurata tilannetta, jotta kiusaamista ei olisi tapahtunut myöskään välituntien aikana. Vt.rehtori oli myös ollut yhteydessä luokanopettajaan, mutta koska kouluvuosi oli ollut melkein lopussa, ei ollut voitu ryhtyä perusteellisiin selvityksiin. Käräjäoikeus katsoi, että asiaa oli käsitelty koulun kiusaamisen vastaisen suunnitelman mukaan koko sen ajan, kun vt.rehtori oli ollut tehtävässään. Tilanne ei ollut sellainen, että se olisi vaatinut käsittelyä oppilashuoltoryhmässä. Ei ollut määräyksiä siitä, että kiusaamisasia olisi vietävä oppilashuoltoryhmään. Vt. rehtorin katsottiin ryhtyneen niihin toimiin, jotka olivat olleet tilanteessa tarpeellisia ja ne todettiin riittäviksi, koska kiusaaminen oli loppunut.

Rehtori oli äitiyslomalle jäädessään ollut yhteydessä luokanopettajaan ja vararehtoriin, joka oli hänen sijaisensa äitiysloman ajan ja informoinut näitä X:n äidin tekemästä yhteydenotosta. Rehtori oli toivonut tilannetta seurattavan. Kouluvuoden alettua syksyllä 2004, oli X:n uusi luokanopettaja todennut, ettei hän pysty hoitamaan kiusaamisongelmaa ja rehtori oli päättänyt viedä asian kiusaamishuoltoryhmään. Koulupoliisiin oli otettu yhteyttä syksyllä 2004. Kiusaamishuoltoryhmän edustaja oli syksyn aikana ollut viisi kertaa puhelinyhteydessä X:n äitiin. Kiusaamishuoltoryhmän työ X:n kanssa oli keskeytynyt, kun X:n äiti oli kieltänyt X:ää puhumasta kiusaamishuoltoryhmän jäsenten kanssa. Kiusaamista ei ollut esiintynyt helmikuusta 2005 alkaen. Koulu oli jatkanut sen varmistamista, ettei X:ään enää kohdistuisi kiusaamista. Rehtori oli kutsunut ylimääräisen oppilashuoltoryhmän kokouksen syksyllä 2006 ja sinne oli kutsuttu myös X:n äiti, joka ei kuitenkaan ollut osallistunut.

Rehtorin ja muiden vastaajien mukaan kiusaamishuoltoryhmässä oli käsitelty kiusaamisasioita ja oppilashuoltoryhmässä muita asioita. Koulukuraattori oli kuulunut molempiin ryhmiin. Käräjäoikeus totesi vastaajien ja todistajien kertomuksista ilmenevän, että Cygnaeuksen koulussa oli tehty valtavasti töitä X:n tapauksen suhteen. Käräjäoikeus katsoi, että asiassa oli toimittu kiusaamisen vastaisen suunnitelman mukaan sinä aikana, kun rehtori oli ollut toimessaan. Rehtori oli tehnyt kaikkensa kiusaamisen lopettamiseksi ja se oli myös loppunut. Rehtori ei ollut syyllistynyt virkavelvollisuuksien rikkomiseen, vaan hän oli ryhtynyt kaikkiin niihin toimiin, jotka olivat olleet tilanteessa tarpeellisia ja ne olivat olleet riittäviä, koska kiusaaminen oli loppunut.

Mitä tulee ruotsinkielisestä koulutuksesta vastanneeseen, asiassa oli todettu, että koulujen johtajat jakavat resurssit siten, että koulu voi täyttää velvoitteensa. Rehtori oli ottanut yhteyttä ruotsinkielisestä koulutuksesta vastanneeseen ja he olivat käyneet läpi koulun oppilashuoltostrategiaa ja kiusaamisen vastaista suunnitelmaa nähdäkseen mikä toimii ja mitä pitäisi muuttaa tai parantaa. Ruotsinkielisestä koulutuksesta vastanneen toimenkuva ei kuitenkaan ollut puuttua yksittäisiin oppilashuoltoasioihin. Käräjäoikeus katsoi, ettei hän ollut rikkonut velvollisuuksiaan.

Käräjäoikeus totesi, että kiusaamisen vastaisessa suunnitelmassa ei terveydenhoitajalla ollut tutkintatehtäviä. Ei ollut myöskään määräyksiä, joissa olisi todettu terveydenhoitajan tehtävänä olevan viedä asioita oppilashuoltoryhmään, vaikka hän kuuluisikin siihen. Terveydenhoitajan ei katsottu rikkoneen virkavelvollisuuksiaan.

Syyttäjä valitti asiassa hovioikeuteen vaatien siellä, että luokanopettaja, vt. rehtori, rehtori ja ruotsinkielisestä opetuksesta vastannut tuomittaisiin virkavelvollisuuden rikkomisesta. Hovioikeus katsoi, toisin kuin käräjäoikeus, että X:n kiusaaminen oli alkanut jo ensimmäisen luokan kevätlukukaudella (2003). Hovioikeus katsoi selvitettyksi, että kiusaaminen oli ollut fyysistä ja siitä oli aiheutunut X:lle mustelmia, naarmuja ja pitkällä aikavälillä trauma. X:n äiti oli X:n ensimmäisen kouluvuoden aikana ottanut yhteyttä luokanopettajaan koskien X:n kiusaamista. Myös terveydenhoitaja oli kertonut luokanopettajalle, että X:ää kiusataan. Hovioikeuden mukaan luokanopettajan oli näin ollen täytynyt kevästä 2003 asti tietää, että X:ää kiusataan.

Hovioikeus totesi, että luokanopettaja oli X:n ensimmäisen kouluvuoden aikana pyytänyt koulukuraattorilta apua levottomuuden vähentämiseksi luokassa. Luokanopettaja oli myös tehnyt luokanopettajakyselyn, jonka mukaan X:ää ei ollut kiusattu. Luokanopettaja oli tehnyt kiusaamisselvityksen, jonka yhteydessä hän oli ollut kirjallisessa yhteydessä oppilaiden vanhempiin. Keväällä 2004 hän oli vienyt asian kiusaamishuoltoryhmään.

Hovioikeus katsoi, että koulukiusaaminen oli kevätlukukauden 2003 ja kouluvuoden 2003-2004 aikana aiheuttanut X:lle vakavaa vahinkoa. Hovioikeus totesi kuitenkin, että asiassa saadun selvityksen perusteella, että opettajan mahdollisuus varhain havaita tapahtuvaa kiusaamista on rajoitettu. Tämä tarkoittaa, että huolimatta opettajan sitoutuneista ponnisteluista, kiusaamista silti tapahtuu. Se että kiusaamista oli tapahtunut X:n luokalla, ei itsessään ole riittävä todiste sille, että luokanopettaja olisi menetellyt huolimattomasti. Luokka, josta luokanopettaja oli vastannut lukuvuosina 2002-2004 oli ollut erityisen rauhaton ja siinä oli ollut useita poikia, jotka usein löivät ja käyttivät pahoja sanoja ja ilmaisuja.

Hovioikeus katsoi, että luokanopettaja oli ryhtynyt toimiin tarjotakseen X:lle turvallisen kouluympäristön. Sen, että hänen toimensa eivät olleet riittäviä ja niin selkeitä ja

tehokkaita kuin toimenpiteet syksystä 2004 lähtien, katsoi hovioikeus johtuvan vaikeuksista vallitsevassa olosuhteessa noudattaa huolellisuusvelvoitetta. Hovioikeus katsoi, että ei ollut näyttöä siitä, että luokanopettajan huolimattomuus olisi ollut vähäistä suurempaa ja päätyi hylkäämään syytteen.

Vt. rehtorin kohdalla hovioikeus totesi, että tällä oli ollut perusteltu syy luottaa luokanopettajan arvioon tilanteesta. Hovioikeus katsoi, että mahdollisuus havaita kiusaamista sen varhaisessa vaiheessa on rajallinen ja se, että kiusaamista tapahtuu luokassa ei ole riittävä todiste siitä, että vt. rehtori olisi laiminlyönyt velvollisuuksiaan valvoa ja johtaa koulun toimintaa. Näin ollen syyte hylättiin.

Rehtorin osalta hovioikeus totesi, ettei ollut aihetta muuttaa käräjäoikeuden tuomiota. Rehtori oli pyrkinyt puuttumaan kiusaamiseen ja sen aiheuttamiin ongelmiin. Myöskään ruotsinkielisestä koulutuksesta vastanneen osalta hovioikeus ei nähnyt aihetta muuttaa käräjäoikeuden tuomiota.

Cygnaeuksen koulun tapauksen käsitteleminen näin laajasti oli tarpeen, koska kyseinen tuomio on yli 60 sivua pitkä ennakkotapaustuomio, jolla on oikeuskäytäntöä ohjaava vaikutus ja lisäksi kysymys virkavelvollisuuden rikkomisesta koulukiusaamisen yhteydessä on juridisesti huomattavasti monimutkaisempi, kuin aiemmin esitetyt yksinkertaiset tunnusmerkistöt, joissa pohjimmiltaan on kyse vain näytöstä, ei lain tulkinnasta.

Cygnaeuksen koulun juttu linjaa sen, mikä katsotaan riittäväksi toiminnaksi koulukiusaamistapauksissa koulun ja kaupungin henkilökunnan taholta. Lainsäädäntöön⁷¹ on tullut vuonna 2003 vaatimukset siitä, että kouluissa tulee olla kiusaamista ehkäisevä suunnitelma ja Cygnaeuksen koulun jutussa on linjattu, että mikäli kyseinen kiusaamissuunnitelma on olemassa ja se on asianmukainen, sitä noudattamalla vapautuu vastuusta.

Tästä on pääteltävissä, että nykyisin voi olla varsin vaikeaa saattaa kouluhenkilökuntaa ja kaupungin viranhaltijoita vastuuseen koulukiusaamisesta, koska kynnys syyllistyä asiassa virkavelvollisuuden laiminlyöntiin on asettunut varsin korkealle.

---

71. esim. perusopetuslain 29 §

4. KOULUKIUSAAMINEN KRIMINALISOINTITEORIAN NÄKÖKULMASTA

4.1 Yleisesti kriminalisointiteoriasta

Viime kädessä päätös tietyn teon rangaistavaksi säätämisestä on poliittinen, eduskunnassa tehtävä päätös. Tästä huolimatta lainsäätämiseen liittyy oikeudellisia rajoitteita. Ennen muuta perustuslaki mutta myös muu lainsäädäntö asettaa rajoja hyväksyttävälle lainsäädännölle. Lisäksi lainsäätäjän on huomioitava kansainväliset ihmisoikeussopimukset, niiden soveltamiskäytäntö sekä EU-oikeus. Kriminalisointiteorian keskeisenä kohteena ovat nämä lainsäädäntöön yleisesti ja rikoslainsäädäntöön erityisesti kohdistuvat oikeudelliset rajoitteet. Näistä rajoitteista pyritään muodostamaan vallitsevalle tai vallitsevana pidetylle kriminaalipoliittiselle pohjalle rakentuva malli, jota vasten rikoslainsäädäntöä voidaan arvioida.⁷²

Kriminalisointiteoria tarkoittaa teoriaa rangaistavan käyttäytymisen alan määrittelystä sekä määrittelyn perusteista, tarkoituksesta, tehtävistä ja oikeutuksesta. Kriminalisointiteorian tarkoituksena on osoittaa hyväksyttävän rikosoikeudellisen järjestelmän käytön edellytykset, rangaistavan käyttäytymisen määrittelyn perusteet. Kriminalisointiteorian justifioiva, kriminalisoinnin oikeutusta määrittävä tarkoitus edellyttää, että kriminalisointiteorian asettamat edellytykset kriminalisoinnin yhteydessä täyttyvät.⁷³ Husak on osuvasti esittänyt, että kriminalisointiteoriaa tarvitaan oikeuttamaan ne rikoslait, jotka meidän pitää säilyttää, samoin myös tarjoamaan kriteerit, joiden perusteella päätämme uusista kriminalisoinneista.⁷⁴

Päätutkimuskysymys tässä tutkielmassa on, onko olemassa edellytyksiä koulukiusaamisen kriminalisoimiselle omana tunnusmerkistönään? Ainut tapa saada vastaus tähän kysymykseen, on tarkastella koulukiusaamista kriminalisointiteorian näkökulmasta. Aikaisemmissa luvuissa on tuotu esiin, mistä koulukiusaamisessa on kyse ja miten siihen puututaan ja voidaan puuttua nykyisessä tilanteessa, jotta saataisiin pohja kriminalisointiteorian yhteydessä tehtäville arvioinneille.

---

72. Melander 2008, s.3

73. Melander 2008, s.7-8

74. Husak 2008, s.v

Ensimmäisen Suomessa laaditun kokonaisvaltaisen kriminalisointeja koskevan esityksen teki Sakari Melander väitöskirjassaan⁷⁵ vuonna 2008. Aikaisemminkin on toki ollut olemassa kriminalisointiperiaatteita, mutta Melander oli ensimmäinen, joka kokosi ne kriminalisointiteoriaksi.

Laillisuusperiaate, ihmisarvon loukkaamattomuuden periaate ja oikeushyvien suojelun periaate käsitellään yhdessä kappaleessa, koska koulukiusaaminen tekona läpäisee nämä kriteerit ilman, että asiasta olisi pienintäkään epäilystä. Ultima ratio–periaatteelle ja hyöty-haitta-punninnan periaatteelle on omat kappaleensa, koska ne ovat niitä kohtia, jotka viime kädessä ratkaisevat sen, onko kriminalisointi ylipäätään mahdollinen.

Koulukiusaamisen erityispiirre on se, että vaikka sitä toki tapahtuu myös toisen asteen ja korkean asteen kouluissa, suurin osa siitä tapahtuu peruskoulussa, jossa tekijät enimmäkseen ovat alle 15-vuotiaita. Siksi on aiheen kannalta tarpeellista nostaa vielä luvussa viisi erikseen esille muutamia nimenomaan koulukiusaamisen kriminalisointiin liittyviä erityiskysymyksiä. Kaikki nämä kysymykset voisi laittaa toki hyöty-haitta-punninnan alle Melanderin kriminalisointiteoriassa, mutta näitä kysymyksiä on tarpeellista käsitellä sellaisessa laajuudessa, joka edellyttää omien kappaleiden varaamista niille.

Esimerkiksi tehokkuus ja rajanveto ovat sellaisia ongelmia, joita ei oikein voi sivuttaa pienellä maininnalla yksittäisessä alakappaleessa. Tämä on helppo havaita esittämällä seuraavat kysymykset. Ensinnäkin, onko kriminalisoinnilla mitään mahdollisuuksia olla tehokas, jos oletetut tekijät ovat enimmäkseen rikosoikeusjärjestelmän ulottumattomissa? Toisekseen, millaiseksi mahdollinen tunnusmerkistö pitäisi muotoilla, jotta sen alle rajautuisivat ”oikeat kokonaisuudet”? Pohjimmaisena ajatuksena on, että koulukiusaamisen tunnusmerkistö olisi ikään kuin kvalifioitu tekomuoto suhteessa moniin nykyisiin tunnusmerkistöihin. Samaan tapaan kuin ryöstö on kvalifioitu tekomuoto suhteessa pahoinpitelyyn ja varkauteen.

---

75. Melander 2008

4.2 Laillisuusperiaate, ihmisarvon loukkaamattomuuden periaate ja oikeushyvien suojelun periaate

Laillisuusperiaate tarkoittaa tässä yhteydessä sitä, että kriminalisoinneista on päätettävä lain tasolla. Kriminalisointia ei siis voi tehdä esimerkiksi asetuksella. Lisäksi laillisuusperiaate asettaa vaatimuksia tunnusmerkistössä mainittavalle teonkuvaukselle ja rangaistusseuraamuksille.⁷⁶ Melanderin näkemys on, että tämä tarkoittaa sitä, että rikosoikeudelliset säännökset tulisi laatia siten, että kuka tahansa voi sanamuodon perusteella ennakoida teon rangaistavuuden.⁷⁷

Sen sijaan rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä rikoslakiin laillisuusperiaatetta koskevaa säännöstä lisättäessä asiaa koskevassa hallituksen esityksessä⁷⁸ linjattiin, että lainsäätäjään kohdistettu täsmällisyysvaatimus merkitsee, että sekä rangaistuksella uhatun toiminnan kuvaus, että teosta seuraava rangaistus on määritelty sellaisella tarkkuudella, että ainakin oikeustieteellisen koulutuksen saaneet henkilöt, ja mieluiten muutkin, voivat ennakoita tietää, mikä on rangaistavaa ja kuinka ankarasti.

Melanderin linjausta voitaneen pitää parempana. Ei rikoslaki voi olla sellainen, että tarvittaisiin oikeustieteellinen koulutus, jotta sitä ymmärtäisi. Silloin jouduttaisiin koko ajan linjaamaan sitä, milloin maallikoiden kohdalla on tapahtunut kieltoerehdys ja milloin ei. Myös maallikoiden on siis pystyttävä ymmärtämään mitkä teot ovat rikoslain nojalla kiellettyjä ja kuinka ankaria ovat ne rangaistukset, joita niistä seuraa.

Laillisuusperiaate myös edellyttää, että rangaistavan vääryyden muodot on tyhjentävästi lueteltu yksittäisissä rikostunnusmerkistöissä.⁷⁹ Koulukiusaamisen osalta tämä tarkoittaa, että mahdollisessa tunnusmerkistössä pitäisi pystyä tyhjentävästi määrittelemään mitä koulukiusaaminen on. Sinänsä itse määrittelemisen ei pitäisi olla ongelma, sillä koulukiusaamiselle on jo muodostettu määritelmä ja näin ollen tehtäväksi jäisi muovata sitä määritelmää niin, että se sopii rikoslaissa käytettäväksi.

Ihmisarvon loukkaamattomuuden periaate voidaan tiivistää neljään vaatimukseen. Ensimmäinen on, että rikosoikeuden ja kriminaalipolitiikan tulee olla ihmisarvoa

---

76. Melander 2008, s.232

77. Melander 2008, s.246-247

78. HE 44/2002 vp, osa II, s.29

79. Koskinen 2008, s.33

loukkaamatonta. Lainsäätäjän tulee kriminalisointia laatiessaan ottaa huomioon ihmisten mahdollisesti ristiriitaiset arvo-orientaatiot sekä hyvää elämää koskevat näkemykset ja pyrkiä sovittamaan nämä yhteen tavalla, joka ei aiheuttaisi ongelmia eri subjektien keskuudessa.⁸⁰

Toinen vaatimus edellyttää kriminalisoitavalta teolta kaikissa tapauksissa toisintoimimismahdollisuuden olemassaoloa. Jos rangaistusvastuu voisi kriminalisoinnin mukaan olla tuottamuksesta riippumatonta, rikosoikeudellinen järjestelmä ei kohtelisi ihmisiä heidän itsemääräämisoikeuttaan, vapauttaan ja valinnanvapauttaan kunnioittaen.⁸¹ Kolmas ihmisarvon loukkaamattomuuden periaatteesta johtuva vaatimus on, ettei perusoikeuksien ydinalueella olevaa toimintaa voida säätää rangaistavaksi⁸² ja neljäs, etteivät rikosoikeudelliset seuraamukset saa loukata ihmisarvoa.⁸³

Koulukiusaamisen kannalta myöskään ihmisarvon loukkaamattomuuden periaate ei muodostu ongelmaksi. Jokaisella on toisintoimimismahdollisuus, mitä tulee kiusaamiseen. Toisen ihmisen kiusaaminen ei myöskään ole kenenkään oikeus, joten sen rangaistavaksi säätäminen ei ole ongelma siltä kannalta. Tämän periaatteen ensimmäinen ja neljäs vaatimus puolestaan eivät ole aiheen kannalta relevantteja. Kun aihetta tarkastelee ihmisarvon loukkaamattomuuden periaatteen näkökulmasta, vaikuttaa pikemminkin siltä, että tästä periaatteesta käsin koulukiusaaminen nimenomaan pitäisi kriminalisoida, sillä se on toimintaa, jolla nimenomaan loukataan kiusatun ihmisarvoa. Hakalehto-Wainio onkin verrannut koulukiusaamisen seurauksia kiusatulle jopa ihmisarvon menettämiseen vertaisryhmässä⁸⁴.

Rikosoikeus tähtää oikeushyvien suojeluun.⁸⁵ Oikeushyvien suojelun periaatteessa on kyse siitä, että rikosoikeutta tulee käyttää ainoastaan tärkeiksi katsottavien intressien suojaamiseksi. Vain sellaiset edut, joiden suojaaminen kuuluu valtion tehtäviin, voivat nauttia rikoslain suojaa.⁸⁶ Lakivaliokunta on käytännössään edellyttänyt, että sen lisäksi, että rikoslainsäädännöllä tulee suojata tärkeää oikeushyvää, on myös edellytettävä

---

80. Melander 2008, s.289-290

81. Melander 2008, s.292

82. Melander 2008, s.302

83. Melander 2008, s.308

84. Hakalehto-Wainio, s.88-89

85. Koskinen 2008, s.37

86.Lappi-Seppälä 2006, s.68-69

painavaa yhteiskunnallista tarvetta, jotta kriminalisointi voitaisiin tehdä.⁸⁷

On aivan selvää, ettei oikeushyvien suojelun periaate ole ongelma koulukiusaamisen kriminalisoinnin kannalta. Näin on siksi, että koulukiusaamisen kriminalisoinnissa olisi kyse kvalifioidusta tekemuodosta suhteessa nykyisiin tunnusmerkistöihin. Näin ollen kyseisen kriminalisoinnin suojaamat oikeushyvät on jo aiemmin arvioitu niin tärkeiksi, että ne on suojattu rikosoikeudella.

Perusoikeuksien tasolla koulukiusaamisen kriminalisoinnilla suojattava oikeushyvä olisi ennen kaikkea perustuslain 7 §:n mukainen oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Lisäksi opetusta koskevaa lainsäädäntöä on täydennetty vuonna 2003 siten, että nykyään kaikissa keskeisimmissä opetusta ja oppilaitoksia koskevissa laeissa on säädetty oikeudesta turvalliseen oppimisympäristöön.

Tämä opetuslainsäädännön muutos parantaa oppilaiden oikeusturvaa lähinnä suhteessa opetuksen järjestäjään, joten koska koulukiusaamiskriminalisoinnin olisi tarkoitus kohdistua nimenomaan kiusaajaan, olisivat ensisijaiset suojattavat oikeushyvät perustuslain 7 §:stä johdettavat henki, terveys, henkilökohtainen koskemattomuus ja turvallisuus. Lisäksi koulukiusaamisen kriminalisoinnilla suojeltavia oikeushyviä voivat myös olla perustuslain 10 §:n mukaiset yksityiselämä, kunnia ja kotirauha. Nämä oikeushyvät ovat aivan rikosoikeuden ydinalueella olevia, eikä niiden asemaa oikeushyvinä, jotka valtiolla on velvollisuus turvata, voitane kiistää.

4.3. Ultima ratio –periaate

4.3.1 Ultima ratio-periaatteesta yleisesti

Ultima ratio-periaatteella tarkoitetaan sitä, että rikoslaki on viimeinen keino. Se on toissijainen suhteessa kaikkiin muihin suojaa tarjoaviin järjestelyihin ja sen käyttö tulee rajoittaa pienimpään perusteltavissa olevaan minimiin⁸⁸. Tällä tarkoitetaan, että rikosoikeutta voidaan käyttää oikeushyvien suojeluun vain, jos käsillä ei ole toista

---

87. LaVL 9/2004 vp, s.1

88. Lappi-Seppälä 2006, s.68-69

moraalisesti hyväksyttävämpää, sitä tehossaan kohtuullisessa määrin lähestyvää ja kohtuullisin kustannuksin toimeenpantavissa olevaa järjestelmää.⁸⁹

Tämän määritelmän pohjalta vertaillaan käytettävissä olevia keinoja ja ensinnäkin tulee ottaa huomioon vaihtoehtoisen keinon luonne. Tämä edellyttää huomion kiinnittämistä vaihtoehtoisen keinon kansalaisten oikeuksiin puuttumisen asteeseen. Tämä puuttumisen aste tulee suhteuttaa mahdollisesti suojeltavan intressin tärkeyteen.⁹⁰ Toiseksi on vertailtava keskenään rikosoikeudellisen järjestelmän ja vaihtoehtoisen keinon tehoa. Kriminalisoinnin pääasiallisena tavoitteena on yleispreventio, johon liittyy tärkeänä sivutavoitteena yleistä paheksuntaa välittävä kommunikatiivisen vaikutuksen tavoittelu. Tämän mukaisesti vaihtoehtoisten sääntelymuotojen pohdinnassa tulee arvioida, mikä olisi mahdollisesti käytettävän vaihtoehtoisen keinon preventiivinen ja kommunikatiivinen teho suhteessa rikosoikeudellisen järjestelmän vastaavaan tehoon. Ei-toivottavan käyttäytymisen moitittavuuden aste vaikuttaa siihen, minkälaista preventiivistä ja kommunikatiivista tehoa tavoitellaan.⁹¹ Kolmanneksi tulee vertailla keskenään järjestelmien tai keinojen kustannuksia ja neljänneksi keinoja tulee vielä arvioida suhteessa perustuslakiin, erityisesti perusoikeuksien järjestelmään.⁹²

Koulukiusaamisen kohdalla tärkeimmät vaihtoehdot rikosoikeudelle ovat erilaiset koulukiusaamisen ehkäisyyn tähtäävät ohjelmat sekä vahingonkorvausoikeuden käyttö. Mutta ovatko nämä riittäviä? Kysymys on ajankohtainen, sillä valtiot ympäri maailmaa pohtivat olisiko rikosoikeudellinen sanktio, vahingonkorvausoikeudellinen vastuu vai joku muu lähestymistapa paras ratkaisu koulukiusaamisongelmaan.⁹³

4.3.2 Koulukiusaamisen ehkäisyyn tähtäävät ohjelmat

Kiusaamista ehkäisevien ja kiusaamiseen puuttuvien ohjelmien tulokset ovat vaihdelleet suuresti. Joissakin tutkimuksissa raportoidaan positiivisista tuloksista, kun toisissa havaitaan vähän tai ei ollenkaan positiivisia vaikutuksia.⁹⁴ Tutkimusaineistossa osa lähteistä esitti interventio-ohjelmien osoittautuneen tehokkaiksi kiusaamisen

---

89. Lappi-Seppälä 1994, s.33

90. Melander 2008, s.409

91. Melander 2008, s.409

92. Melander 2008, s.410

93. Duncan 2011, s.702

94. Ryan & Smith 2009, s.1

vähentämisessä, joskaan eivät sen eliminoimisessa⁹⁵, kun taas osassa todettiin, ettei niitä ole osoitettu tehokkaiksi.⁹⁶

Kiusaamisen vastaiset ohjelmat ovat kuitenkin tällä hetkellä ympäri maailmaa ensisijainen keino, jolla koulukiusaamiseen pyritään puuttumaan. Esimerkiksi Englannin, Walesin ja Pohjois-Irlannin kouluilla on lain perusteella oltava kiusaamisen vastainen ohjelma ja Skotlannissa suositellaan sellaista.⁹⁷

Koska tuloksissa ilmenee niin paljon vaihtelua, tilasi Ruotsin rikosentorjuntavirasto tutkimuksen koulukiusaamisen vastaisten ohjelmien tehokkuudesta. Kyseinen tutkimus on osa tämän tutkielman tutkimusaineistoa ja se lienee luotettavin osoittamaan kiusaamisen vastaisten ohjelmien tehoa, sillä se on järjestelmällinen katsaus kiusaamisen vastaisiin ohjelmiin ja siihen sisältyy myös tilastotieteellinen meta-analyysi⁹⁸. Meta-analyysin mukaan koulupohjaiset kiusaamisen vastaiset ohjelmat ovat yleisesti ottaen tehokkaita kiusaamisen ja kiusatuksi joutumisen vähentämisessä. Tulokset osoittivat, että kiusaaminen ja kiusatuksi joutuminen vähentyivät noin 17-23 prosentilla verrattuna kontrollikouluihin, joissa ohjelmaa ei ollut käytössä.⁹⁹

Yllättävää kyllä, useiden ohjelmien todettiin perustuvan maalaisjärjestä johdetulle ajatukselle siitä, mikä saattaisi vähentää kiusaamista, eikä niinkään empiirisesti todistettuihin teorioihini siitä, miksi lapset kiusaavat, miksi joistakin tulee kiusattuja ja miksi kiusaamista tapahtuu.¹⁰⁰ Kuitenkin tuloksissa todettiin, että ohjelmat, jotka oli muotoiltu Dan Olweuksen tutkimusten perusteella, toimivat parhaiten.¹⁰¹

Tutkimuksesta käy ilmi, että kiusaamisen vastaisissa ohjelmissa tärkeimmät elementit, jotka liitetään vähentyneeseen kiusaamiseen ovat vanhempien koulutus, lisääntynyt välituntivalvonta, kurinpitometodit, koulukonferenssit, vanhemmille annettava informaatio, luokan säännöt, luokkatilanteen johtaminen ja videot. Lisäksi elementtien

---

95. Slee & Ford 1999, s.23

96. Ryan & Smith 2009, s.7

97. James 2010, s.11

98. Ttofi ym. 2008, s.5

99. Ttofi ym. 2008, s.6

100. Ttofi ym. 2008, s.10

101. Ttofi ym. 2008, s.6-7. Olweus on koulukiusaamistutkimuksen pioneeri. Hänen vuonna 1973 julkaistu tutkimuksensa Hackkycklingar och översittare: forskning om skolmobbing oli ensimmäinen koulukiusaamista koskeva tutkimus maailmassa. Nykyisin hänen kiusaamisen vastainen ohjelmansa on maailman eniten käytetyimpiä. Lisää aiheesta esimerkiksi www.olweus.org

kokonaismäärä sekä ohjelman kesto ja intensiivisyys opettajia ja oppilaita koskien, olivat yhteydessä vähentyneeseen kiusaamiseen. Ohjelmat toimivat hyvin erityisesti Norjassa ja muualla Euroopassa, mutta olivat vähemmän tehokkaita Yhdysvalloissa.¹⁰²

Tutkijat tulivat siihen lopputulokseen, että 12 kiusaamisen vastaista ohjelmaa olivat selvästi tehokkaita kiusaamisen vähentämisessä.¹⁰³ Suomalaisittain merkittävää on, että Turun yliopiston psykologian oppiaineen ja oppimistutkimuskeskuksen yhteistyössä kehittämä KiVa koulu-ohjelma on yksi näistä. KiVa koulu-ohjelma on saanut myös muuta tunnustusta, se on voittanut Euroopan rikoksantorjuntakilpailun vuonna 2009.¹⁰⁴

KiVa Koulu-ohjelmassa korostetaan vaikuttamista koko ryhmään, myös niihin lapsiin ja nuoriin, jotka enimmäkseen seuraavat kiusaamista sivusta. Tarkoituksena on saada heidät tukemaan kiusattua ja vastustamaan kiusaamista. KiVa Koulu-ohjelman yleisten toimenpiteiden tavoitteena on lisätä kaikkien oppilaiden tietoisuutta ryhmän merkityksestä kiusaamisessa ja sen lopettamisessa. Lisäksi pyritään herättämään empatiaa kiusattuja kohtaan sekä tarjoamaan turvallisia keinoja tukea ja auttaa kiusattuja luokkatovereita. Tavoitteena on vaikuttaa oppilaisiin niin, että he kiusaajan kannustamisen sijaan asettuisivat tukemaan kiusattua ja osoittaisivat sen, etteivät hyväksy kiusaamista. Kiusaamisen loppuminen perustuu yhteisen vastuuntunteen heräämiseen ja koko ryhmän normeissa tapahtuviin muutoksiin.¹⁰⁵

Tiedustelin tammikuussa 2012 KiVa Koulu-ohjelman vastuulliselta johtajalta Christina Salmivallilta, miten tehokas KiVa on uusimman tiedon valossa koulukiusaamisen vähentämisessä. Salmivalli kertoi tehokkuuden riippuvan ohjelman ”käyttöasteesta”, eli se vaihtelee koulujen välillä melkoisesti. Teho vaihtelee myös luokka-asteen mukaan, KiVa toimii selvästi paremmin alakoulussa kuin yläkoulun luokilla. Keskimäärin, kun huomioon otetaan kaikki luokka-asteet, kaikenlaiset koulut, enemmän ja vähemmän KiVaa hyödyntävät, vaikuttavuustutkimuksessa, jossa kokeilukouluja verrattiin kontrollikouluihin, KiVa vähensi ensimmäisen kouluvuoden aikana sekä kiusattujen että muita kiusaavien lasten osuutta 20 prosentilla. Ohjelman laajan levittämisen alettua syksyllä 2009, saatiin ensimmäisen vuoden aikana sekä kiusattujen että muita toistuvasti kiusaavien osuus vähenemään noin 15 prosentilla.

---

102. Ttofi ym 2008, s.6-7

103. Ttofi ym 2008, s.62

104. Takala 2010, s.32

105. Salmivalli 2010, s.146-147

Kivivuori on todennut, että tekijöitä, joilla perinteiset teoriat selittävät rikollisuutta, on kaikkein vaikeinta muuttaa. On vaikea muuttaa yksilöiden vakaita temperamenttipiirteitä, on vaikea vaikuttaa siihen miten aikuiset kasvattavat lapsiaan ja on vaikeaa muuttaa kokonaisten kulttuurien asenteita rikollisuuteen. Sen sijaan rikollisuustilanteisiin voidaan vaikuttaa usein hyvinkin nopeasti tilannetorjunnalla. Tilaisuusrakennetta muuttamalla on mahdollista vaikuttaa rikosten määrään ilman, että ihmistä, yhteiskuntaa tai kulttuuria muutetaan.¹⁰⁶

Jos jättää laskuista konkreettisen välituntivalvonnan lisäämisen, KiVa Koulu-ohjelma on todennäköisesti niin lähellä tilannetorjuntaa kuin koulukiusaamisen kyseessä ollessa on mahdollista. Sillä on kunnianhimoinen tavoite pyrkiä sekä muuttamaan taustalla vaikuttavia syitä, kuten oppilaskulttuuria ja oppilaiden keskinäisiä normeja, että puuttua konkreettisiin tilanteisiin esimerkiksi KiVa-tiimien muodossa. Takalan Haaste-lehteen kirjoittamassa artikkelissa todettiin, että kiusaamisen uhrien kanssa käydyissä keskusteluissa, joita koulujen KiVa-tiimit järjestävät, yli neljä viidesosaa kertoo, että kiusaaminen on tyystin loppunut ja melkein kaikkien muidenkin kohdalla se on vähentynyt.¹⁰⁷

KiVa on selvästi toimiva, mutta kokonaan se ei lopeta kiusaamista. Toisaalta, sitä ei varmasti tekisi myöskään rikosoikeus. On todettavissa, että KiVa Koulu-ohjelma on koulukiusaamisen kohdallaärkevin ja paras vaihtoehto rikosoikeuden käyttämiselle. Sen sijaan ei ole ollenkaan niin helppoa sanoa, tarkoittaako KiVa Koulu-ohjelman osoitettu vaikuttavuus, kiusaamisen vähentyminen noin 20 prosentilla sitä, ettei rikosoikeutta tarvitse käyttää? Riittääkö tuo tehokkuus siihen, että ultima ratio-periaate jää täyttymättä ja yksi tärkeä kriminalisoinnin edellytys jäisi näin ollen puuttumaan?

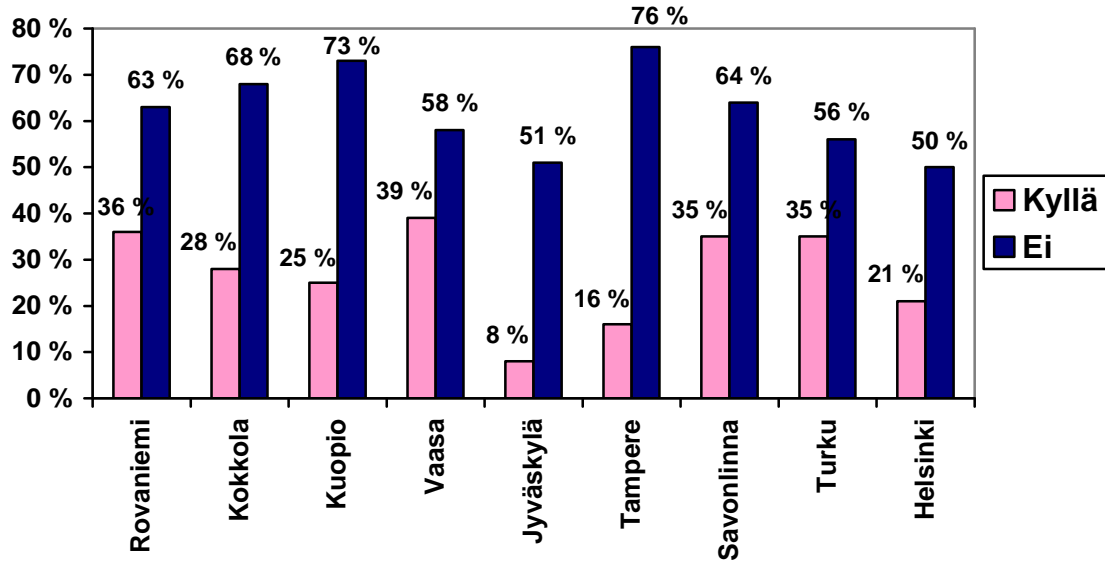
Yhdeksännen luokan oppilaille tehdyssä tutkimuksessa kysyttiin, onko KiVa heidän mielestään tarpeeksi tehokas. Tulokset ovat havaittavissa seuraavalla sivulla olevasta kaaviosta. Kaavioon ei ole otettu mukaan ollenkaan Oulun vastauksia, koska kyselyyn osallistuneessa oululaisessa koulussa ei ole käytössä KiVa Koulu-ohjelmaa. Lisäksi kaaviosta on jätetty pois ne vastaukset, joissa oli vastattu joko molemmat vaihtoehdot, jätetty vastaamatta kokonaan tai ilmoitettu ettei osattu sanoa. Kaaviossa olevat luvut siis ilmaisevat vain niiden kantaa, jotka osasivat valita vaihtoehtojen ”kyllä” ja ”ei” väliltä.

---

106. Kivivuori 2008, s.348-349

107. Takala 2010, s.33

Onko KiVa tarpeeksi tehokas?

Jyväskylän osalta rehtori ilmoitti, että KiVa on heillä käytössä vasta puolella teholla. Tämä näkyi siinä, että 41 % oppilaista jätti kokonaan vastaamatta kysymykseen. Kysymyspaperissa nimittäin ohjeistettiin, että tähän kysymykseen tulee vastata vain, jos koulu on mukana KiVa Koulu-ohjelmassa.

Helsingiläisen koulun rehtori puolestaan kertoi, että heillä KiVa on käytössä vasta 7. luokalla ja 8. syksyllä. Eräs helsinkiläinen oppilas kommentoikin kysymyspaperiin ”Mikä ohjelma?” ja toinen oppilas totesi ”En ole huomannut ohjelman olemassaoloa, vaikka se ilmeisesti koulussamme on”. Tästä huolimatta Helsingin tulokset eivät kuitenkaan eroa muun maan tuloksista kuin pienemmän vastausprosentin osalta.

Yleisesti ottaen näistä tuloksista on havaittavissa, että oppilaiden selvä enemmistö ei pidä KiVa Koulu-ohjelmaa tarpeeksi tehokkaana. Salmivalli totesi, että KiVa:n käyttöaste vaihtelee kuitenkin kouluittain. Lienee pääteltävissä, että niissä kouluissa, joissa käyttöaste on alhainen, oppilaat todennäköisemmin kokevat, ettei se ole tarpeeksi tehokas puuttumistapa koulukiusaamiseen.

Tiedossa ei ole missä määrin KiVa on käytössä tutkimukseen osallistuneissa kouluissa, paitsi Oulun, Jyväskylän ja Helsingin osalta. Jyväskylän osalta voidaan todeta, että ohjelman puolittainen käyttö näkyy huomattavan alhaisena ”kyllä”-vastausten osuutena.

Toiseksi eniten ”ei”-vastauksia tuli prosentuaalisesti Kuopiosta. Eräs kuopiolainen oppilas oli jättänyt vastaamatta kysymykseen, mutta kommentoinut ”En tiedä, kyllä se vähän vaikuttaa, mutta ei kaikkia kiinnosta mitä opettaja hölisee”. Rovaniemeläinen oppilas puolestaan totesi ”KiVa ei toimi, toki se antaa tietoa, mutta ei siitä hyötyä ole”. Tällaiset vastaukset kuvastavat sitä, että nämä vastaajat näkevät KiVa:n lähinnä informatiivisena ja ovat sitä mieltä, ettei pelkkä lisätieto aiheesta riitä ratkaisemaan ongelmaa. Niiden joukossa, jotka vastasivat ”ei”, on varmasti muitakin, jotka ajattelevat juuri näin.

On varmasti niin, että osalle, kenties suurimmalle osalle, KiVa Koulu-ohjelmaan liittyvät oppitunnit ovat KiVa:n näkyvin osa, eivätkä he pääse näkemään millaista on esimerkiksi KiVa-tiimien tapa ratkoa kiusaamistilanteita. Tämä voi vaikuttaa heidän mielipiteisiinsä KiVa:n tehokkuudesta. Toisaalta kuitenkin kiusaaminen näkyy koko luokkayhteisössä, joten mahdollisen vaikutuksen pitäisi näkyä myös yleisessä ilmapiirissä.

Näiden tulosten valossa ei voi sanoa, että oppilaat kokisivat KiVa:n tarpeeksi tehokkaaksi. Johtui se sitten mistä johtui, mutta tulosjakauma on aivan selvästi sen näkemyksen puolella, että oppilaat kokevat KiVa:n riittämättömäksi. Tässä yhteydessä on muistettava, kuten Salmivallikin totesi, että KiVa toimii parhaiten ala-asteella ja tämä kyselytutkimus tehtiin nimenomaan 9-luokkalaisten keskuudessa.

4.3.3 Vahingonkorvausoikeus

Koska koulukiusaamisella aiheutetaan vahinkoa toiselle, voi siitä joutua myös vahingonkorvausvastuuseen ja vahingonkorvausoikeuden käyttö voidaan nähdä yhtenä vaihtoehtona rikosoikeudellisen järjestelmän käytölle. Korvausvastuuseen voi joutua niin itse kiusaaja kuin myös koulu ja opetuksesta vastaavat tahot. Esimerkiksi Yhdysvalloissa ovat yleistyneet kanteet, joissa vanhemmat vaativat koululta korvauksia lapsensa turvallisuuden vaarantumisesta. Tämän johdosta eräissä osavaltioissa on nähty jopa tarpeelliseksi säätää lakeja, joissa rajataan koulun vahingonkorvausvastuuta kiusaamis- ja väkivaltatilanteissa.¹⁰⁸

---

108. Kivivuori 2006, s. 171-172

Alle 15-vuotiaatkin ovat vahingonkorvausoikeudellisessa vastuussa teoistaan.¹⁰⁹ Näin ollen myös koulukiusaaja voi joutua korvausvastuuseen koulukiusaamisella aiheuttamistaan vahingoista. Vahingonkorvauslain 2 luvun 2 §:n mukaan, jos vahingon on aiheuttanut 18 vuotta nuorempi, on hän velvollinen korvaamaan siitä määrän, joka hänen ikäänsä ja kehitystasoonsa, teon laatuun, vahingon aiheuttajan ja vahingon kärsineen varallisuusoloihin ja muihin olosuhteisiin katsoen harkitaan kohtuulliseksi.

Näin ollen lapsen käyttäytymistä verrataan muiden samaan ikäryhmään kuuluvien tai muutoin samalla kehitystasolla olevien käyttäytymiseen, joten vaatimustaso on täysi-ikäisiltä edellytettyä alhaisempi. Mitä vanhemmasta lapsesta on kyse, sitä todennäköisempää on, että hänet katsotaan korvausvelvolliseksi, mikäli korvausvastuun edellytykset muuten täyttyvät.¹¹⁰

Tavanomaiseen elämään kuuluvana käyttäytymisenä ei voida pitää fyysistä tai psyykkistä vihamielistä käyttäytymistä, joka on siihen puuttumisesta huolimatta toistuvaa ja jossa kiusattu on kiusaajaan alisteisessa asemassa. Ellei kyse ole kiusaajan kehitystasoon tai mielenterveyteen liittyvistä erityispiirteistä, tällainen kiusaaminen voi toteuttaa tuottamuksen tunnusmerkistön eikä tuottamusarvioinnissa ole tällöin perusteltua lieventää vastuuta kiusaajan iän perusteella. Vahinkoa kärsineen näkökulmasta olisi kohtuutonta, jos korvausvastuu sulkeutuisi pois sillä perusteella, että kiusaaminen katsottaisiin ikäryhmälle tyypilliseksi ilmiöksi.¹¹¹

Teon laadun tarkoitus vaikuttaa korvausmäärään siten, että mitä selvemmin kyseessä on vahingoittamistarkoitus ja piittaamattomuus seurauksista, sitä suurempi osa vahingoista määrätään korvattavaksi. Jos kyseessä on pitkään jatkunut koulukiusaus, kohtuullinen korvaus saattaa olla tällä perusteella melko suurikin osa aiheutuneen vahingon määrästä. Täyden korvauksen määrääminen ei ole poissuljettu, jos tuomioistuin harkitsee sen kohtuulliseksi.¹¹²

Vaikka vahingonkorvausvaateen kohdistaminen kiusaajaan on mahdollista, enemmän vaateita on kuitenkin kohdistettu, niin meillä kuin muuallakin, kouluihin. Yleisen

---

109. Matikkala 2010, s. 88

110. Hakalehto-Wainio 2003, s.117

111. Hakalehto-Wainio 2003, s.117

112. Hakalehto-Wainio 2003, s.119

lainsäädännön mukaan vastuu oikeudenloukkauksista, jotka aiheuttavat vahinkoa toisen henkilön terveydelle tai omaisuudelle, kuuluu loukkauksen tekijälle tai sille, jonka syyksi vahingon syntyminen katsotaan. Kouluyhteisössä vastuu ulottuu yhtäläisesti kaikkiin koulun henkilöihin, niin oppilaisiin kuin aikuisiin.¹¹³

Opetusta koskevassa lainsäädännössä koulutuksen järjestäjälle on kuitenkin asetettu erityinen velvollisuus huolehtia oppilaiden turvallisuudesta tavalla, joka saattaa muuttaa normaalia aiheuttamisperiaatetta. Lainsäädäntö merkitsee käytännössä sitä, että vastuussa oppilaiden turvallisuudesta ovat ensisijassa koulutuksen järjestäjä ja sen toteuttamisesta käytännössä vastaava henkilöstö. Jälkikäteen tapahtuvassa oikeudellisessa tarkastelussa koulutuksen järjestäjän toimintaa ja vastuuta arvioidaan ensisijaisesti sen perusteella, miten se on noudattanut niitä oikeudellisia ja hallinnollisia sääntöjä, joilla sen toimintaa ohjataan.¹¹⁴

Opetusalan ammattijärjestö OAJ on tarkentanut ohjeissaan millaisiin toimiin koulujen on ryhdyttävä oppilaiden turvallisuuden takaamiseksi. Ensinnäkin koulu- ja oppilaitoskiinteistön ja ympäristön tulee olla sellainen, että kattava ja asiallinen valvonta on mahdollista. Toisekseen koulutuksen järjestäjä on velvollinen huolehtimaan opiskelijajärjestelyistä siten, että ne omalta osaltaan estävät kiusaamista.¹¹⁵

Käytännössä kysymykseen tulee taloudellisten ja toiminnallisten resurssien riittävyys, opetusryhmien muodostaminen ja koko, erityisopetuksen asianmukainen järjestäminen ja tarpeellinen laajuus. Koulutuksen järjestäjän on huolehdittava myös siitä, että tarvittaessa psyykkisesti sairaiden ja väkivaltaisten oppilaiden ja opiskelijoiden hoitoa ja kuntouttamista varten koulun tai oppilaitoksen ulkopuolella on paikkoja tarvetta vastaavasti ja että todelliset sijoittamismahdollisuudet on varmistettu. Lisäksi voimakkaasti häiriintyneiden auttamiseen tarvittavat lastensuojelun ja muun sosiaalihuollon tukitoimet pitää olla käytettävissä akuuteissa väkivaltatilanteissa.¹¹⁶

Paikallisiin opetussuunnitelmiin on sisällytettävä tavoitteena kiusaamisen ja väkivallan torjuminen sekä koulutuksen järjestäjän päättämät keinot tavoitteen saavuttamiseksi. Koulujen ja oppilaitosten omiin opetussuunnitelmiin on kirjoitettava kunkin yksikön

---

113. Turvatyöryhmän muistio 2000, s.21

114. Turvatyöryhmän muistio 2000, s.21

115. OAJ:n ohjeet

116. OAJ:n ohjeet

omat niiden olosuhteisiin perustuvat tavoitteet ja keinot kiusaamisen estämiseksi. Tavoitteiden ja keinojen on oltava selkeitä ja yksiselitteisiä. Erityistä huomiota on kiinnitettävä ennaltaehkäisevään toimintaan.¹¹⁷

Suomessa on tietävästi nostettu vahingonkorvauskanne kaupunkia vastaan koulukiusaamisjutussa kolme kertaa. Ruotsissa puolestaan ainakin Göteborgin käräjäoikeus on keväällä 2011 tuominnut Göteborgin kunnan maksamaan vahingonkorvauksia 20 000 kruunua oppilaalle, jota oli kiusattu vuosina 2007 ja 2008.¹¹⁸ Suomen oikeustapauksista Hämeenlinnan kaupunkia koskenut juttu¹¹⁹ on julistettu salaiseksi, joten sen osalta ei pysty sanomaan, miksi Turun hovioikeus kumosi Hämeenlinnan käräjäoikeuden päätöksen, jolla Hämeenlinnan kaupunki oli tuomittu maksamaan vahingonkorvauksia kantajana olleelle koulukiusatulle. Huittisten kaupunkia¹²⁰ ja Rovaniemen kaupunkia¹²¹ koskevat jutut sen sijaan ovat julkisia.

Huittisten kaupungin jutussa oli kyse siitä, että kantaja joutui yläasteella ja lukiossa ollessaan koulukiusaamisen kohteeksi ja kaupungin katsottiin laiminlyöneen valvontaja toimimisvelvollisuutensa siten, että kantajaan kohdistunut kiusaaminen oli voinut jatkua vuodesta toiseen. Kantajan katsottiin joutuneen jatkuvasti sekä yläasteella että lukiossa luokkatovereiden taholta tapahtuneen nimittelyn, huutelun ja fyysisen käsiksi käymisen kohteeksi. Käräjäoikeus totesi tuomiossaan, että asian luonteen johdosta täyttää selvitystä tapahtumista ja niiden syistä tai seurauksista, ei ollut saatavissa, mutta selvitys kokonaisuutena osoitti, että kantaja oli sekä yläasteella että lukiossa joutunut jatkuvan koulukiusaamisen kohteeksi.

Käräjäoikeus katsoi koululle asetetun velvollisuuden toimia tehokkaasti muun muassa silloin, kun epäillään tapahtuneen koulukiusaamista ja tehostaa valvontaa ja ohjausta sen jälkeen, kun on selvitetty, minkälaisissa tilanteissa kiusaamista tapahtuu. Käräjäoikeus katsoi näytön kokonaisuutena osoittavan sen, että sekä yläasteella että lukiossa ainakin osa opettajista ja rehtorit olivat olleet tietoisia siitä epäilystä, että kantajaa kiusattiin koulussa. Ottaen huomioon, että kantajan kiusaaminen jatkui usean vuoden ajan, olisi koulun tullut aktiivisemmin etsiä keinoja tilanteen korjaamiseksi ja

---

117. OAJ:n ohjeet

118. www.hogstodomstolen.se

119. Turun hovioikeus S 05/1283

120. Turun hovioikeus S 99/2345

121. Rovaniemen hovioikeus S 02/541

ryhtyä toimenpiteisiin muillakin tavoin kuin puhuttelemalla kiusaajiksi epäiltyjä ja lopuksi poistamalla kiusattu henkilö häntä kiusaavasta yhteisöstä. Käräjäoikeus katsoi jutussa osoitetun syy-yhteyden olemassaolon koulukiusaamisen ja kantajan sairauden välillä.

Hovioikeus päätyi koulukiusaamisen, Huittisten kaupungin valvonta- ja toimimisvelvollisuuden sekä syy-yhteyden osalta hyväksymään käräjäoikeuden perustelut. Käräjäoikeuden tuomiota ei muutettu ja Huittisten kaupunki veloitettiin maksamaan vahingonkorvauksena kantajalle 72 500 markkaa.

Rovaniemen kaupungin jutussa¹²² oli kyse siitä, että X:ää oli toistuvasti nimitelty koulussa ja ainakin yhden kerran häntä oli lyöty nyrkillä päähän ja selkään sekä potkittu. Tapaukset oli aina saatettu kouluhenkilökunnan tietoon ja tekijät oli puhuteltu. Ainoastaan yksi tekijä oli uusinnut tekonsa ja toinen tekijä ensin nimiteltyään, puhuttelun jälkeen ilvehtinyt. Oikeudessa katsottiin selvitetyn 11 koulun tietoon tullutta tapausta ja lisäksi todettiin olleen useita muita nimittelytapauksia, joita ei ollut saatettu koulun henkilökunnan tietoon.

Käräjäoikeus totesi, ettei turvallisen opiskeluympäristön tarkemmasta sisällöstä ja toimenpiteistä sen luomiseksi ole annettu tarkempaa säännöstä asetuksella. Tapahtuma-aikaan ei ollut annettu valtiovallan taholta alempitasoistakaan ohjetta siitä, miten kuntien koululaitosten tuli menetellä annetun velvoitteen (turvallisen opiskeluympäristön tarjoaminen) täyttämiseksi.

Vahinkotapahtumien jälkeen Rovaniemen kaupunginvaltuusto oli vuonna 2001 hyväksynyt noudatettavaksi koulujen työrauha- ja turvallisuussuunnitelman. Vahinkotapahtumien sattuessa normistoa ei ollut vielä hyväksytty viralliseksi toimintamalliksi, mutta todistajien perusteella siinä olevia periaatteita noudatettiin tapahtuma-aikaan yleisesti kaupungin kouluissa, joten se otettiin perusteeksi arvioitaessa sitä, oliko kaupunki noudattanut huolellisuusvelvoitettaan.

Käräjäoikeus totesi olevan yleisesti tunnettu tosiasia, että koulunuorison puhetyyli on vuosien mittaan kehittynyt yhä karkeampaan suuntaan. Se myös totesi, että vaikka

---

122. Rovaniemen hovioikeus S 02/541

koululaitoksen tehtävänä on määrätietoisesti vastustaa loukkaavaa nimittelyä, on kuitenkin epärealistista vetää koulu vastuuseen kaikesta nimittelystä syntyneestä kärsimyksestä. Jos koululaitos voi osoittaa, että se on omaksunut käytettäväksi tehokkaat periaatteet ja menetelmät koulukiusaamisen vastustamiseksi, eikä voida havaita laiminlyöntejä niiden noudattamisessa, syntynyt vahinko jää kärsijän itsensä kannettavaksi.

Kyseisessä tapauksessa koulu oli ryhtynyt muun muassa seuraaviin toimenpiteisiin: käytössä olivat vakiintuneet toimintamallit, joilla koulukiusaamiseen puututtiin, opettajia oli koulutettu kiusaamistapauksien käsittelemiseksi, rehtori oli muuttanut X:n alkuperäistä sijoitusta rauhallisempaan luokkaan, koska oli saanut tiedon X:n kiusaamishistoriasta, opettajia oli kehoitettu seuraamaan tilannetta ja luokanopettaja oli seurannut tiiviisti X:n selviytymistä ja keskustellut tämän kanssa noin kerran viikossa.

Kaikissa tapauksissa syylliseksi todettua oli puhuteltu ja luokanvalvoja oli pitänyt oppitunnin nimittelyn sopivuudesta, jolloin oli otettu esiin se, etteivät jotkut oppilaat siedä nimittelyä. Sen tapauksen varalle, ettei rehtorin puhuttelu tehoaisi, vaan tekijä jatkaisi nimittelyä, oppilashuoltoryhmä kutsuisi koolle tapauksen osapuolet vanhempineen. Koulussa toimineelle tukioppilasorganisaatiolle oli annettu erityistehtäväksi X:n seuraaminen. X:n jäätyä pois koulusta, oli kutsuttu koolle laajempi yhteisneuvottelu käsittelemään tilannetta. Siihen oli ottanut osaa X:n äidin lisäksi koulustoitimenjohtaja, rehtori, koulukuraattori ja koulupsykologi.

Käräjäoikeus katsoi koululaitoksen ryhtyneen lukuisiin toimenpiteisiin X:n kiusaamistapausten selvittämiseksi ja niiden toistuvuuden estämiseksi ja X:n tukemiseksi. Toimintaa oli suoritettu yhteisymmärryksessä lapsen huoltajien kanssa aina siihen asti, kun X oli otettu pois koulusta.

Käräjäoikeus katsoi, että koulu oli koulukiusaamisen laatu ja laajuus huomioon ottaen lapsen huoltajia kuultuaan ryhtynyt niihin toimenpiteisiin, joita siltä kohtuudella oli voinut odottaa. Lisätoimenpiteisiin ei ollut perustetta, koska puhuttelut olivat tehonneet ja koulukasvattajilla oli ollut perusteltavissa oleva ja ohjeisiin perustuva syy olla ilmoittamatta tapauksista syyllistyneiden lasten huoltajille. Oikeudelle ei ollut esitetty selvitystä siitä, että koululle olisi esitetty pyyntöä kiusaamiseen syyllistyneiden oppilaiden huoltajien kanssa suoritettavan yhteistyön käynnistämiseksi. Lisäksi

koulupsykologin arvio X:n selviytymisestä oli lukukauden lopussa ollut niin myönteinen, etteivät lisätoimenpiteet olleet tarpeen. Puhuttelun tehoamisen puolesta kertoi se, etteivät tekijät olleet yhtä lukuun ottamatta uudistaneet tekojaan.

Käräjäoikeus totesi vielä, että kysymys koulukiusaamisesta on oikeudellisilta perusteiltaan epäselvä ja oikeuskäytännöltään vakiintumaton. Hovioikeus puolestaan katsoi, ettei sillä pääkäsittelyn perusteella ollut aihetta arvioida asiassa esitettyä näyttöä ja siitä tehtäviä johtopäätöksiä toisin kuin käräjäoikeus oli tehnyt ja siksi käräjäoikeuden tuomiota ei muutettu.

Rovaniemen tapaus ja Huittisten tapaus ovat suhteessa toisiinsa varsin ääripäitä, eikä näitä rinnakkain tarkastelemalla jää epäselvyyttä siitä, miksi Rovaniemen jutussa katsottiin toimitun tilanteen edellyttämällä tavalla ja Huittisten jutussa toimenpiteiden olleen liian vähäiset. Huittisten jutussa vastaajat yrittivät viimeiseen asti jopa kiistää kiusaamista tapahtuneen ja loppujen lopuksi ainoat toimenpiteet olivat olleet kiusaajien puhuttelu ja kiusatun siirto toiselle luokalle. Rovaniemen jutussa ei yritettykään väittää, etteikö kiusaamista olisi tapahtunut, mutta vastuusta vapautuminen perustui siihen, että Rovaniemellä oli tosissaan yritetty puuttua kiusaamiseen monin keinoin.

On huomattava, että vastuusta vapautuminen siis edellyttää olemassa olevia toimintatapoja ja suunnitelmia sekä niiden noudattamista, mutta myös sen, että nämä toimintatavat ja suunnitelmat ovat tehokkaita. Rovaniemen jutussa siihen, että puhuttelujen katsottiin riittäneen, vaikutti varmasti se, että kiusaajat eivät yhtä oppilasta lukuun ottamatta olleet uusineet tekojaan. Huittisten jutussa sen sijaan puhutteluilla ei saavutettu tätä vaikutusta.

Onko vahingonkorvausoikeus järkevä vaihtoehto? Jotta vahingonkorvausoikeutta voitaisiin aidosti tarkastella rikosoikeudellisen järjestelmän ja viime kädessä rikosoikeudellisen rangaistuksen vaihtoehtona, tulee tarkastella järjestelmien tavoitteita ja tarkoitusta. Rikosoikeudellisen järjestelmän tavoitteena on yleispreventio sekä kommunikatiivinen moitearvostelun välittäminen, kun rikosoikeuden perimmäiseksi tehtäväksi on usein ymmärretty yhteiskuntarauhan säilyttäminen¹²³.

---

123. Hahto 2004, s.84-88

Vahingonkorvausoikeuden on nykyisin sen sijaan nähty tähtäävän ennen muuta vahinkokustannusten jakautumisesta päättämiseen, mutta myös käyttäytymisen ohjaamiseen eli vahinkojen ennalta ehkäisemiseen¹²⁴.

Tilanteissa, joissa lainsäätävä katsoo mahdolliseksi konfliktin ratkaisemisen yksityisten asianosaisten kesken, kriminalisoinnin vaihtoehtona voitaisiin harkita vahingonkorvausoikeutta. Perustellumpaa olisi, jos vahingonkorvausoikeutta harkittaisiin rikosoikeudellisen järjestelmän vaihtoehtona sellaisten loukkausten osalta, joissa tyypillisesti aiheutettava vahinko olisi rahallisesti mitattavissa ja arvioitavissa¹²⁵.

Hakalehto-Wainio on todennut, että vaikka vahingonkorvaus rahallisena hyvityksenä koulukiusauksesta aiheutuneista vahingoista saattaa vaikuttaa epäsovivalta ja riittämättömältä, se on silti hänen näkemyksensä mukaan oikeusjärjestelmän tuntemista todellisista ja tehokkaista keinoista paras mahdollinen¹²⁶.

Tämän tutkimusaineiston perusteella tällaista johtopäätöstä ei ole tehtävissä. Ensinnäkin vahingonkorvauksen edellyttämän syy-seuraus-suhteen toteennäyttäminen voi olla hyvin hankalaa. Tällöin seuraus jäisi riippumaan siitä, pystytäänkö tuota syy-seuraus-suhdetta näyttämään toteen ja toisaalta siitä, että ilmeneekö jotain seurausta ylipäätään. On todettava, että vaikka jotkut selviävät kiusaamisesta vähäisemmillä henkisillä seurauksilla, ei se tarkoita sitä, että kiusaaminen tuntuisi näistä henkilöistä yhtään vähempää ikävältä. Kiusaamisella loukataan kiusatun oikeuksia, vaikka seurauksena ei olisikaan esimerkiksi mielenterveyden ongelmia.

Toisekseen, kiusaamisella aiheutettava vahinko on pääasiallisesti henkilövahinkoa. Tällaiselle vahingolle on kovin vaikeaa, ellei jopa mahdotonta laittaa minkäänlaista hintalappua. Vahingonkorvausoikeuden käyttö on perustellumpaa tilanteissa, joissa tyypillisesti aiheutettava vahinko on rahallisesti mitattavissa olevaa. Koulukiusaamisen kohdalla näin ei ole.

Ainut järkevä tapa, jolla vahingonkorvauksen määräämisellä voidaan puuttua koulukiusaamiseen, on mahdolliset sovittelujen yhteydessä sovittavat korvaukset, mutta

---

124. Routamo ym. 2006, s. 31-33

125. Melander 2008, s.415-416

126. Hakalehto-Wainio 2003, s.75

sovitteluissakaan pääpaino ei ole sovittavassa vahingonkorvauksessa vaan itse sovitteluprosessissa. Aiheesta tarkemmin kappaleessa 6.3. Tässä yhteydessä todettakoon kuitenkin, että vahingonkorvausoikeus sellaisenaan, eli viemällä koulukiusaaminen siviilikanteena käräjäoikeuteen, ei ole yllä esitetyillä perusteilla todellinen vaihtoehto rikosoikeuden käytölle.

4.4 Hyöty-haitta-punninnan periaate

4.4.1 Yleisesti hyöty-haitta-punninnan periaatteesta

Hyöty-haitta-punninnan periaatteen ydinsisältö on, että kriminalisointi ei ole sallittu, jos odotettavissa on, että se aiheuttaa enemmän yhteiskunnallista haittaa kuin hyötyä. Vaikka mahdollinen kriminalisoinnin suojaama oikeushyvä olisi yhteiskunnallisesti ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä ja vaikka käytössä ei olisi muuta ultima ratio-periaatteen kannalta tarkasteltua keinoa hyväksyttävän tavoitteen saavuttamiseksi, hyöty-haitta-punninnan periaate edellyttää lainsäätäjää luopumaan kriminalisoinnista, jos kriminalisoinnin yhteiskunnalliset vaikutukset ovat haitallisia.¹²⁷

Tietyn käyttäytymisen kriminalisointi saattaa aiheuttaa toivottavia, mutta myös ei-toivottavia yhteiskunnallisia vaikutuksia. Jos kriminalisoinnin ei-toivottavat sivuvaikutukset muodostuvat suuremmiksi ja painavammiksi kuin toivottavat vaikutukset, voidaan puhua haitallisista sivuvaikutuksista.¹²⁸ On muistettava, että hyöty-haitta-punnintaan vaikuttavat punnitsijan arvot ja näkökulma, joka mahdolliseen kriminalisointiin omaksutaan. Näin ollen kysymykseen kriminalisoinnin välttämättömyydestä ei välttämättä ole yhtä oikeaa vastausta, vaan samoihin rationaalisuusehtoihin sitoutuneet ihmiset voivat erimielisyyksien tasoittamisen mahdollisuudesta huolimatta päätyä erilaisiin lopputuloksiin¹²⁹.

Hyöty-haitta-punninnan lopputulos voi siis vaihdella asiantuntijoidenkin välillä. Koulukiusaamisen kriminalisoinnin mahdolliset hyödyt ja haitat käsittellään seuraavaksi yksitellen, mutta lyhyesti listattuna ne ovat seuraavat. Hyötyjä ovat oikeusturva,

---

127. Melander 2008, s.477

128. Melander 2008, s.490

129. Melander 2008, s.491-492

kiusaajan kohdalla haitallisen kehityksen katkaiseminen, turvallisuuden lisääntyminen, lisääntyvä koulukiusaamisen ilmitulo, preventiovaikutus ja mahdollinen kustannussäästö. Haittoja ovat kiusaajan mahdollinen leimaantuminen, mahdollinen lisääntyvä työmäärä ja mahdolliset lisääntyvät kustannukset. Kustannukset siis voivat olla joko hyöty- tai haittatekijä, kuten jäljempänä tarkastellaan.

4.4.2 Koulukiusaamisen kriminalisoinnin hyödyt

Kriminalisointi lisäisi oppilaiden oikeusturvaa. Näin siksi, että vaikka koulut tekevät parhaansa koulukiusaamisen kitkemiseksi, sitä silti tapahtuu ja kriminalisointi voisi tarjota kiusatulle viimeisen keinon oikeuksiin pääsemiseksi. Lisäksi kiusatun oikeusturvaa parantaisivat myös kriminalisointiin liittyvä koulukiusaamisen lisääntyvä ilmitulo ja kriminalisoinnin preventiovaikutus. Kriminalisointi parantaisi varmasti myös kiusaajan oikeusturvaa verrattuna nykytilanteeseen.

Nykytilanne on nimittäin se, että rehtorit ja opettajat ovat tilanteessa, jossa he ovat sekä ”rikoksen tutkijoita”, ”syyttäjiä” että ”tuomareita”. Tilanne on heille vaikea, toisaalta kiusaamiseen on ehdottomasti puuttettava ja toisaalta kiusaamistapausten selvittelyssä ja syyllisyyden ratkaisemisessa ei saa tehdä virheitä. Kiusaamisepäilyissä oppilaiden huoltajat ovat kärkkäitä syyttämään oman lapsensa oppilastovereita ja opettajia. Rehtorit ja opettajat joutuvat usein painostuksen alaisena selvittämään tosiasiat ja ratkaisemaan syyllisyyskysymyksiä. Kiusaamistapausten vaikean selvitettävyyden johdosta myös ”oikeusmurhan” vaara ja ”väärä tuomio” väijyvät nurkan takana.¹³⁰

Näin opetusalan ammattijärjestö OAJ on tilannetta kuvannut. Juridisesti asiaa katsoen, oppilaiden oikeusturva ei voi olla taattu tilanteessa, joissa kasvatusalan ammattilaiset joutuvat astumaan poliisin, syyttäjän ja tuomarin asemaan, jossa samat ihmiset toimivat kolmena edellä mainittuna ja ovat tilanteessa, jossa heihin kaiken lisäksi kohdistuu painostusta.

Lisäksi kiusattujen oikeusturvaa parantaisi se, että rikoslaki pystyisi paremmin vastaamaan kohteluun, jolle he altistuvat. Aiemmin luvussa kolme käsiteltiin nykyisten tunnusmerkistöjen soveltuvuutta koulukiusaamiseen ja kävi ilmi se seikka, että ne

---

130. OAJ:n ohjeet

voivat vastata vain yksittäisiin osatekoihin, eivät kokonaisuuteen ja juuri monista, yksittäisinä asioina pienistä, teoista koulukiusaaminen koostuu ja tekokokonaisuus on se, josta seuraukset aiheutuvat. Tekokokonaisuus on myös se, mistä tuomio pitäisi antaa. Käsityksen nykytilanteesta saa parhaiten, kun vertaa sitä kuviteltuun tilanteeseen, jossa tapahtunut ryöstö pitäisi tuomita varkaus- ja pahoinpitelytunnusmerkkien kautta. Osateot tulee huomioida, mutta kokonaisuutta ei pysty huomioimaan.

Haitallisen kehityksen katkaiseminen on mahdollinen kriminalisoinnin hyöty. Nuoren tulo poliisin tietoon voi olla erityisestävää eli johtaa siihen, että kyseinen nuori lopettaa rikoskäyttäytymisen.¹³¹ Etenkin oikeilla seuraamusvalinnoilla voitaisiin tehokkaasti muuttaa nuorten käyttäytymistä ja asenteita.¹³² Yleisellä tasolla esimerkki haitallisesta kehityksestä on se, että koulumaailmassa oppilaiden keskuuteen on levinnyt käsitys, että toisen loukkaaminen sanoin on korkeintaan huonoa käytöstä. Yhteiskunnan, poliisin, syyttäjälaitoksen, tuomioistuinten ja myös opiskeluyhteisön reagoimattomuus solvaamiseen ja herjaamiseen ovat hämärtäneet teon lainvastaisuuden. Oppilaille on syntynyt käsitys, että heidän opiskelumaailmassaan ja opiskeluyhteisössä sovelletaan muusta yhteiskunnasta poikkeavia normeja suhtautumisessa sanoilla loukkaamiseen.¹³³

Yksilötasolla haitallinen kehitys ilmenee siinä, että kiusaaja oppii kiusatessaan tietyn mallin toimia yhteisössä. Roolit ovat usein pysyviä ja niinpä koulukiusaajasta saattaa tulla tulevan työpaikkansa kiusaaja. Kun tällainen henkilö on johtavassa asemassa, hän voi kiusata myös hallinnollisin keinoin ja hänen toiminnallaan on mittavat vaikutukset työyhteisön pahoinvointiin ja alaisten sairauspoissaoloihin¹³⁴. Yksilötasolla haitallinen kehitys voi myös ilmetä myöhempanä muuna rikollisuutena. Puuttamalla varhaisessa vaiheessa tarpeeksi tehokkain keinoin ja seuraamuksin nuorten käyttäytymiseen, voidaan katkaista haitallinen kehitys, josta voi seurata monenlaisia myöhemmin ilmeneviä merkittäviä vahinkoja.

Kolmas hyöty, joka koulukiusaamisen kriminalisoinnilla voidaan saavuttaa, on turvallisuudentunteen lisääntyminen. Yleisen turvallisuuden ja hyvinvoinnin lisääntyminen on usein luettu kriminalisoinnilla mahdollisesti saavutettavien hyötyjen joukkoon. Jos kriminalisointi toimii tehokkaasti, hyötyjä saadaan rikoksen kohteeksi

---

131. Kivivuori 2006, s.174

132. Tarkempi perustelu tähän luvussa 6

133. OAJ:n ohjeet

134. Hamarus 2008, s.78

joutumisesta aiheutuvan pelon vähentymisenä eli turvallisuudentunteen lisääntymisestä.¹³⁵ Näkemystä turvallisuudentunteesta hyötynä voidaan puolustaa sillä, että rikosoikeudellisen järjestelmän yhtenä tarkoituksena on juuri yhteiskuntarauhan ylläpitäminen. Jos rikosoikeudellinen järjestelmä ei huomioisi kansalaisten turvattomuutta tietyn pelätyn käyttäytymisen kohteeksi joutumisessa, rikosoikeudellinen järjestelmä koettaisiin oletettavasti vähemmän legitimiiksi ja sen teho laskisi.¹³⁶

Yksi selvä hyöty kiusaamisen kriminalisoinnista olisi se, että kiusaamisen ilmitulo lisääntyisi. Nykyisellään merkittävä osa kiusaamisesta ei tule aikuisten tietoon. Kiusaamisen havaitsemista vaikeuttaa se, että kiusatut tai kiusaajat eivät kerro asiasta aikuisille. Syynä tähän voi olla kiusatun pelko kiusaamisen lisääntymisestä, häpeä tai epäluottamus aikuisten mahdollisuuksiin tehdä asialle jotain.¹³⁷

Kyselytutkimuksessa selvitettiin myös sitä, ilmoittaisivatko oppilaat helpommin aikuisille itseensä tai toisiin kohdistuvasta kiusaamisesta, mikäli kiusaaminen olisi rikos. Kaikista vastanneista 59 % kertoisi helpommin itseensä kohdistuvasta kiusaamisesta aikuisille, jos koulukiusaaminen olisi oma tunnusmerkistönsä ja he tietäisivät mitä siitä tekijälle seuraa. Muihin kohdistuvasta kiusaamisesta kertoisi helpommin aikuisille 58 % vastanneista. Ainakin tämä tutkimus siis osoittaa selvästi, että kiusaamisen ilmitulo lisääntyisi, koska noin 58 % oppilaista kertoisi helpommin havainnoistaan ja kokemuksistaan aikuisille.

Tärkein kriminalisoinnilla saavutettava hyöty on sen kiusaamista ehkäisevä vaikutus, yleisestäävyys. Kriminalisoinnilla toisin sanoen pyritään siihen, että ihmiset eivät käyttäytyisi tavalla, joka kriminalisoimalla kielletään.¹³⁸ Yleisestäävyydessä on kyse vaikuttamisesta muihin kuin rangaistavaan itseensä. Osan kohdalla yleisestäävyys toteutuu, koska he eivät halua tulla rangaistuksi, mutta yleensä ihmiset noudattavat lakeja siksi, että se on tullut tavaksi tai siksi, että lain noudattaminen koetaan oikeaksi.¹³⁹

---

135. Nuutila 1996, s.86

136. Melander 2008, s.485

137. Peura ym. 2009, s.7

138. Jareborg 2001, s.47

139. Nuutila 1997, s.29-30

Rangaistuksilla on ikään kuin moraalialue ja tapaa luova vaikutus. Rikosoikeusjärjestelmän olemassaolo ja toiminta saa ihmiset vähitellen sisäistämään rikosoikeuden kieltoja ja käskyjä. Rikoksista pitäytyään, koska rikosten tekeminen koetaan moraalisesti vääräksi. Liittämällä tekoon yhteiskunnan moitetta ilmentävä rangaistus, teko saa vähitellen kielteisen värityksen ja sitä aletaan pitää hylättävänä.¹⁴⁰ Tapaa luovan vaikutuksen lähtökohta puolestaan on, että lakeja totellaan yleensä ilman, että niihin otettaisiin mitään asennetta. Myös rikoslain puolella suuri osa lain noudattamisesta perustuu tapaan tai automaatioon. Ihmiset toimivat lain vaatimalla tavalla, koska pitävät tätä itsestään selvänä.¹⁴¹

Kyselytutkimuksessa pyrittiin selvittämään mahdollisen koulukiusaamisen kriminalisoinnin yleisestävää vaikutusta kysymällä oppilailta, vaikuttaisiko koulukiusaamisen kriminalisointi heidän käytökseensä. 75 % vastaajista ilmoitti, ettei kriminalisointi vaikuttaisi heidän käytökseensä, koska he eivät kiusaa nykyisinkään.

18 % ilmoitti kriminalisoinnin vaikuttavan käyttäytymiseensä, koska he eivät kiusaisi, jos se oli kriminalisoitu. 5 % ilmoitti kriminalisoinnin vaikuttavan käyttäytymiseensä, mikäli rangaistus olisi tarpeeksi ankara. 2 % totesi, ettei kriminalisointi vaikuttaisi heidän käyttäytymiseensä, koska he jatkaisivat kiusaamista, vaikka se olisi rikos.

Jos oppilaiden vastaukset vastaavat todellisuutta, tarkoittaa se, että 25 % oppilaista kiusaa nykyisin toisia oppilaita ja että näistä muita kiusaavista oppilaista 73 % lopettaisi kiusaamisen jo sillä perusteella, että se olisi rikos. 19 % muita kiusaavista oppilaista asetti ehdoksi tarpeeksi ankaran rangaistuksen ja 7 % kiusaajista ilmoitti, että kriminalisoinnilla ei olisi lainkaan vaikutusta heihin, riippumatta rangaistuksen ankaruudesta. Tutkimus siis tukisi sitä väitettä, että koulukiusaamisen kriminalisoinnilla olisi yleisestävä vaikutus. Tutkimus vahvistaa myös sen seikan, että rangaistuksesta seuraava pelotevaikutus ei ole pääasiallinen syy lain noudattamiseen, sillä suurin osa lopettaisi kiusaamisen jo sen takia, että kiusaaminen olisi rikos.

Kustannussäästö on viimeinen hyöty, jonka aineiston perusteella voidaan päätellä mahdolliseksi. Melanderin mukaan konkreettisesti kriminalisoinnilla saavutettavaa hyötyä voidaan arvioida nimenomaisten oikeudenloukkausten välttämisenä. Kun kriminalisoinnilla pyritään vähentämään tiettyä ei-toivottavaa käyttäytymistä, pyritään

---

140. Nuutila 1997, s.30

141. Nuutila 1997, s.30

samalla vähentämään ei-toivotun käyttäytymisen käytännön seurauksia ja niiden liitännäisseurauksia. Tällaisia ovat esimerkiksi pahoinpitelyrikoksissa tapahtuvat ruumiillisen koskemattomuuden loukkaukset, niistä aiheutuvat vammat sekä vammojen hoidosta aiheutuvat kustannukset.¹⁴²

Tässä tutkielmassa ei ole mahdollista tutkia sitä, minkä suuruisia ovat koulukiusaamisen seuraukset yhteiskunnalle, mutta tiedossa on kuitenkin, että koulukiusaaminen voi aiheuttaa erilaisia mielenterveyden ongelmia ja syrjäytymistä yhteiskunnasta, joten on pääteltävissä, että sen kustannukset voivat olla varsin merkittäviä. Yhteiskunnalle tulevat kalliiksi ne kiusatut, jotka eivät kiusaamisen takia pysty käymään koulua loppuun ja jäävät siksi ilman työpaikkaa ja toisaalta ne, jotka kiusaamisen seurausten takia joutuvat työkyvyttömyyseläkkeelle ennen kuin pääsevät työelämään. Jos koulukiusaamisen kriminalisointi vähentää koulukiusaamista, pitäisi sen myös vähentää näitä yllä esitettyjä seurauksia ja niistä aiheutuvia kustannuksia.

4.4.3 Koulukiusaamisen kriminalisoinnin haitat

Viiden viime vuosikymmenen aikana on pyritty välttämään nuorten rikolliseksi leimaamista ponnekkaammin kuin aikuisten rikosentekijöiden kohdalla. On hyväksytty ajatus oikeudellisten toimenpiteiden leimaavasta vaikutuksesta ja niiden seurauksista leimatun henkilön myöhempään elämään.¹⁴³ Nuorisorikostoimikunta totesi mietinnössään kielteisen seuraamuksen kohteeksi joutumisen merkitsevän aina leimaantumista. Leimaantuminen vuorostaan vaikeuttaa yleensä normienmukaista käyttäytymistä vastaisuudessa. Nuorisorikostoimikunta katsoi myös, että leimaantumisprosessi vaikuttanee voimakkaammin nuoriin kuin aikuisiin. Toisaalta tutkimukset osoittavat, että useimpien nuorten rikollinen käyttäytyminen on ohimenevää. Useimmat lakkaavat tekemästä rikoksia, vaikka heidän tekonsa eivät tule ilmi ja rangaistuksi. Uusimisvaaran kannalta olisi usein parasta, ettei nuorta rikosentekijää rangaistaisi ollenkaan¹⁴⁴.

Leimaantumista tai sen vaaraa, voitaneen pitää merkittävimpänä haittana, joka koulukiusaamisen kriminalisoinnista voi seurata. Kiusaaja saattaa ajatella, että hän on

---

142. Melander 2008, s.483

143. Grönfors ym. 1982, s.4

144. Nuorisorikostoimikunnan mietintö 2003, osa II, s.171-172

”entistä kovempi jätkä” joutuessaan tekemisiin poliisin ja oikeuslaitoksen kanssa. Saattaa myös seurata turtumisvaikutus, jossa ajatellaan, että ”kun pienimmästäkin teosta joutuu poliisin kanssa tekemisiin, ei maailma kaadu, jos joutuu vähän isommastakin”.¹⁴⁵ Pelko on siis, että jos koulukiusaamisesta joutuu tekemisiin poliisin kanssa, voi kiusaajan kynnyksensä alkaa tekemään muitakin rikollisia tekoja madaltua.

Leimaautuminen voi vaikuttaa myös identiteetti muutokseen ja elämänmahdollisuuksien sulkeutumiseen.¹⁴⁶ Identiteetti muutos voi merkitä, että kiusaaja alkaa identifioida itsensä kiusaajana ja näin ollen suhtautua välinpitämättömämmin tekojensa seurauksiin. Elämänmahdollisuuksien sulkeutumisella taas viitataan siihen, että leimaautuminen rikolliseksi voi sulkea ovia esimerkiksi työelämässä ja tätä kautta vaikeuttaa rikoksetonta elämää. Kuka haluaisi työyhteisöön ihmistä, joka on tuomittu koulukiusaamisesta? Silloin olisi olemassa riski, että hän jatkaa muita terrorisoivaa käytöstään työpaikalla.

Kriminalisointi sinänsä ei välttämättä aiheuta kiusaajien leimaantumista, jos itse prosessissa sekä seuraamuksen valinnassa ollaan tarkkoja. On selvää, että leimaantumisen vaikutus lienee suurin, jos tekijä joutuu vankilaan muiden rikollisten seuraan. Sen sijaan restoratiivisen oikeuden mahdollisuudet alle 15-vuotiaiden kohdalla ja nuorisorangaistus yli 15-vuotiaiden kohdalla voisivat olla sellaisia seurauksia, joita käyttämällä leimaautuminen voitaisiin estää kokonaan tai ainakin sen riskiä voitaisiin merkittävästi pienentää.¹⁴⁷

Toinen mahdollinen koulukiusaamisen kriminalisoinnista seuraava haitta on lisääntyvä työmäärä. Koulukiusaamisen kriminalisoinnista seuraisi mahdollisesti se, että yhä useampia koulukiusaamisjuttuja vietäisiin oikeuteen, jolloin niin poliisien, syyttäjien kuin tuomioistuintenkin työmäärä lisääntyisi. Oheisseuraamuksena lisääntyisi tietenkin myös lastensuojeluviranomaisten ja rangaistusten täytäntöönpanosta vastaavien tahojen työmäärä.

Työmäärän lisääntymiskysymystä on kuitenkin vaikea arvioida, sillä koulut saattavat poliisin tietoon jo nykyisinkin paljon koulukiusaamista koskevia tekoja. Vuonna 2001

---

145. Kivivuori 2008, s.289

146. Kivivuori 2008, s. 290-291

147. Aiheesta tarkemmin luvussa 6

tehdyssä rehtorikyselyssä useat rehtorit viittasivat siihen, että nykyään on järkevää varmuuden vuoksi ilmoittaa oppilaiden välisistä konflikteista poliisille, koska koulu voi joutua oikeudelliseen vastuuseen laiminlyönnistä.¹⁴⁸ Lisäksi opetusalan ammattijärjestö OAJ on kehottanut ohjeissaan kouluja kääntymään poliisin puoleen ainakin fyysistä väkivaltaa koskevissa tapauksissa.¹⁴⁹ Tehdessäni kyselytutkimusta, erään koulun rehtori kertoi minulle, että hekin ovat viikoittain yhteydessä poliisiin oppilaiden tekemisten johdosta, joten poliisin työmäärää kriminalisointi ei välttämättä lisää nykyisestä ja kysyä voi, vaikuttaako se myöskään syyttäjien ja tuomioistuimen työmäärään? Kyllä asiat heille nykyisinkin etenevät, jos on kyse teoista, jotka täyttävät jonkin rikoksen tunnusmerkistön.

Mahdollinen haitta olisi myös se, että jos koulukiusaamisjuttujen käsittely poliisin ja oikeuslaitoksen taholta lisääntyisi, joutuisi myös yhä useampi oppilas, kiusaajien lisäksi, osallistumaan prosessiin todistajan asemassa. Toki tämäkin kysymys on sellainen, että on vaikea sanoa, missä määrin oppilaat nykyisin joutuvat todistamaan oppilastovereidensa tekemisiä. Näin on siksi, että olisi lähes mahdotonta, tai ainakin erittäin työlästä, käydä läpi kaikkien yleisten tuomioistuinten ne jutut, joissa on kyse tunnusmerkistöistä, jotka tyypillisimmin tulevat käytetyksi koulukiusaamistapauksissa.

Haittojen kohdalla pitää myös ottaa esiin mahdolliset kustannukset. Rangaistussäännöksen säätäminen ei maksa juuri mitään, mutta kriminalisoinnin synnyttämän rikollisuuden ennaltaehkäisystä, valvonnasta, tutkinnasta sekä mahdollisten rangaistusten tuomitsemisesta ja täytäntöönpanosta aiheutuu kustannuksia.¹⁵⁰ Kustannusten kohdalla on kuitenkin huomioitava, että kriminalisointi voi myös vähentää kustannuksia, joten on varsin vaikeaa ennustaa, onko lopputuloksena kustannusten lisääntyminen vai kustannussäästö.

---

148. Kivivuori 2006, s.164

149. OAJ:n ohjeet

150. Melander 2008, s.492

5. KOULUKIUSAAMISEN KRIMINALISOINTIIN LIITTYVIÄ ERITYISKYSYMYKSIÄ

5.1 Tekijöiden ikä

Koulukiusaamisen yksi erityispiirre on se, että siihen syyllistyvät ovat suurimmaksi osaksi alle 15-vuotiaita. Eli täten rikosoikeudellisen vastuun ulkopuolella. Tällöin on paikallaan kysyä, onko kriminalisointi, joka kohdistuu pääosin rikosoikeudellisen vastuun ulkopuolella oleviin, millään tavalla perusteltu?

Ensinnäkin on todettava, ettei rikosoikeudellisen vastuun ulkopuolella oleminen tarkoita sitä, ettei alle 15-vuotiaiden tekemillä rangaistaviksi säädetyillä teoilla olisi mitään seurauksia. Alle 15-vuotiaatkin voivat joutua vahingonkorvausvastuuseen aiheuttamistaan vahingoista, heihin voidaan kohdistaa menettämisseuraamus ja heidän asiaansa voidaan käsitellä sovittelujärjestelmässä.¹⁵¹ Lisäksi alle 15-vuotiaat rikoksentekijät voivat kohdata lastensuojelullisia toimia.

9-luokkalaisille tehdyssä kyselytutkimuksessa pyrittiin selvittämään mahdollisen kriminalisoinnin vaikutuksia. Tulosten mukaan kriminalisoinnilla olisi yleisestävä vaikutus, sillä merkittävä osa jättäisi kiusaamatta jo pelkästään sillä perusteella, että koulukiusaaminen olisi kriminalisoitu. Lisäksi kävi ilmi, että tekojen ilmitulo lisääntyisi, koska oppilaat ilmoittaisivat helpommin niin itseensä kuin muihin kohdistuvasta kiusaamisesta aikuisille, jos koulukiusaaminen olisi kriminalisoitu. Tulosten mukaan kriminalisointi myös lisäisi oppilaiden turvallisuudentunnetta. Tarkemmin kriminalisoinnin vaikutuksiin perehdytään tehokkuutta koskevassa kappaleessa.

Kun huomioon ottaa sen, että koulukiusaamista tapahtuu myös yli 15-vuotiaiden keskuudessa ja sen, että kriminalisoinnilla olisi yllä mainittuja positiivisia vaikutuksia myös alle 15-vuotiaiden kohdalla, voitaneen todeta, että kriminalisointia ei voi katsoa perusteettomaksi pelkästään siihen vedoten, että tekijät pääosin ovat alle 15-vuotiaita.

---

151. Matikkala 2010, s. 88

5.2 Syyllisyys

Syyllisyysperiaate on rikosoikeuden keskeisiä lähtökohtia. Rikosoikeudelliseen vastuuseen saattaminen merkitsee tekijään kohdistuvaa moitearvostelua teon johdosta. Moitearvostelu on perusteltu vain sillä edellytyksellä, että tekijällä olisi ollut mahdollisuus toimia toisin. Syyllisyys koostuu syyntakeisuudesta ja syyksiluettavuudesta. Tekijän on täytettävä tietyt psyykkisen kypsyyden ja normaaliuden vähimmäisedellytykset, jotta voidaan katsoa hänen olleen syyntakeinen. Syyksiluettavuus edellyttää puolestaan joko tahallisuutta tai tuottamusta.¹⁵²

Syyllisyysperiaatteen kannalta olisi epäoikeudenmukaista moittia ja rangaista henkilöä, jolta nuoren iän vuoksi puuttuu kyky ymmärtää asioiden tosiasiallinen ja oikeudellinen luonne tai jolta näistä syistä puuttuu kyky säädellä käyttäytymistään.¹⁵³ Koska koulukiusaamisessa tekijöinä pääsääntöisesti ovat nuoret henkilöt, on syytä tarkastella mikä on tyypillisesti syyllisyyden aste kyseisessä teossa.

9-luokkalaisille tehdyssä kyselytutkimuksessa selvitettiin, miten nuoret itse näkevät syyllisyyskysymyksen kysymällä heiltä, pitävätkö he koulukiusaamista harkittuna käyttäytymisenä ja ymmärtävätkö kiusaajat heidän mielestään tekonsa vääryyden ja sen seuraukset kiusatulle. Lisäksi testattiin oppilaiden omaa ymmärryskykyä koulukiusaamisen suhteen kysymällä heiltä, mitä he itse ajattelevat koulukiusaamisesta seuraavan kiusatulle.

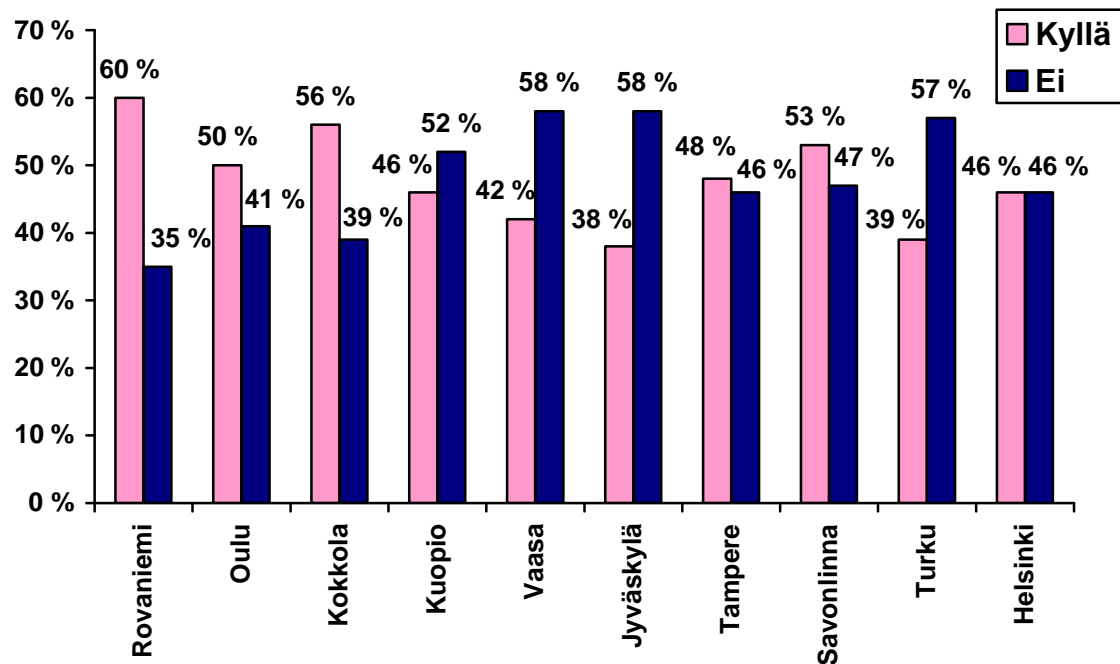
Tässä yhteydessä on huomioitava se seikka, että oppilaille ei tehty kyselyn yhteydessä selväksi sitä, mikä on koulukiusaamista ja mikä ei. Sinänsä kysymyksen ”onko koulukiusaaminen harkittua käyttäytymistä?” on olemassa ”oikea vastaus”, koska tutkijoiden muotoileman koulukiusaamisen määritelmän mukaan kyseessä on nimenomaan harkittu käyttäytyminen, jolla tavoitellaan valtaa ja asemaa vertaisryhmässä ja koulukiusaamisen kohteet on valittava tarkasti, jotta tavoitteet saavutetaan. Halusin kuitenkin selvittää, mikä on oppilaiden oma käsitys kiusaajien harkinnan asteesta, koska vastauksista voi päätellä, osaavatko oppilaat itse erottaa koulukiusaamisen muusta oppilaiden välillä tapahtuvasta fyysisestä ja sanallisesta vahingoittamisesta.

---

152. Koskinen 2008, s.45-46

153. Marttunen 2008, s.175-176

Pidätkö koulukiusaamista harkittuna käyttäytymisenä?

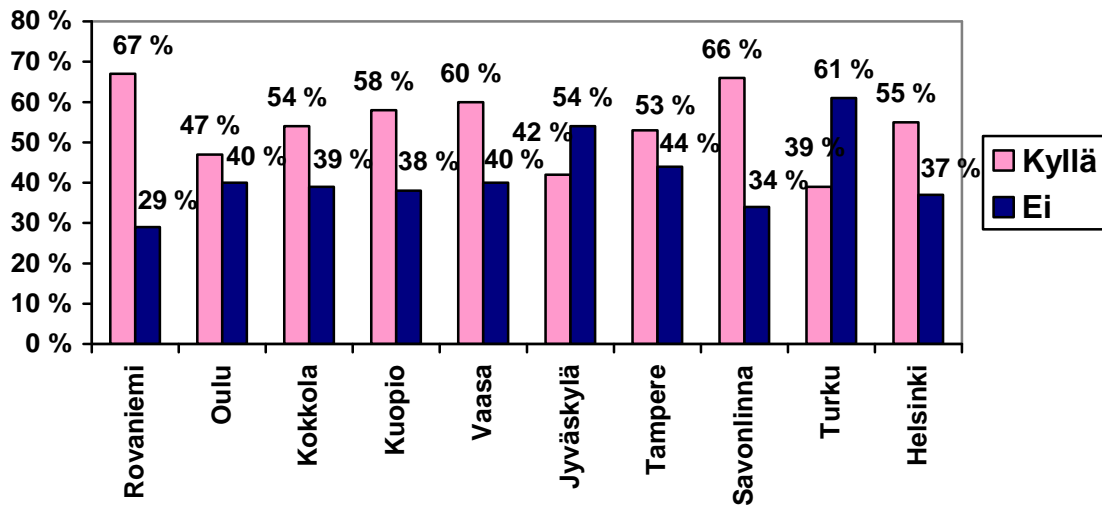

Tästä kaaviosta on jälleen jätetty pois ne vastaukset, joissa oppilaat eivät olleet valinneet kumpaakaan vaihtoehtoista tai olivat valinneet molemmat vaihtoehdot. Kaaviosta on havaittavissa, että yleisesti ottaen suurelle osalle oppilaista ei näytä olevan selvää, mikä on koulukiusaamista ja mikä ei. ”Kyllä”- ja ”ei”-vastaukset ovat prosentuaalisesti varsin lähellä toisiaan. Tässä suhteessa on myös paljon maantieteellistä hajontaa. Rovaniemellä selvä enemmistö tietää, mistä koulukiusaamisesta on kyse, Helsingissä luvut ovat tasan ja Jyväskylässä, Vaasassa ja Turussa puolestaan on eniten niitä, jotka eivät osaa tehdä eroa koulukiusaamisen ja muun toiminnan välille.

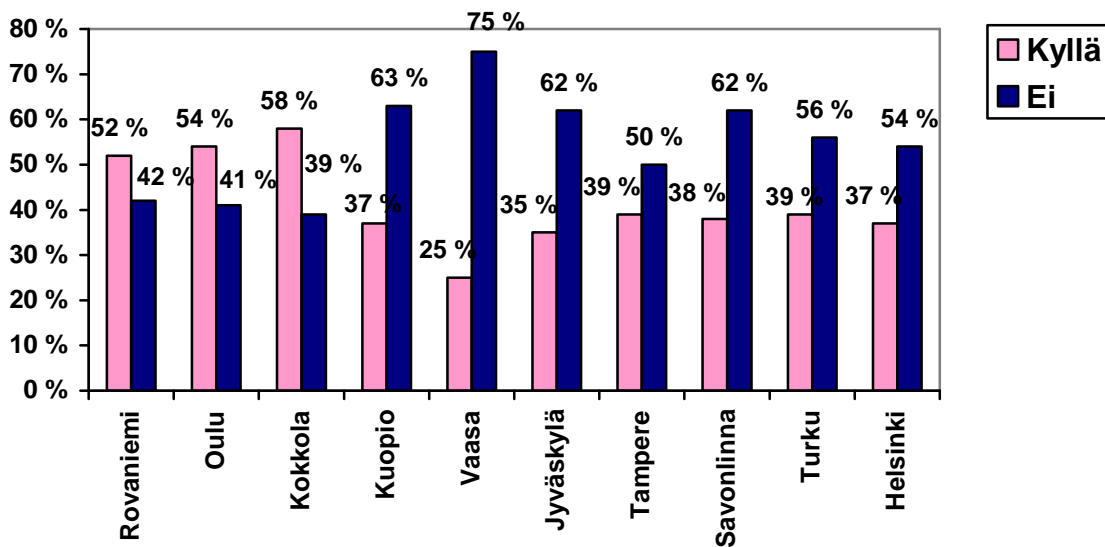
Mielenkiintoista tässä on, että KiVa Koulu-ohjelman vaikutus ei näy ollenkaan. Oulu on yksi niistä viidestä kaupungista, jossa enemmistö oppilaista tiesi, mistä koulukiusaamisesta on kyse, vaikka kyselyyn osallistunut oululainen koulu ei ole mukana KiVa:ssa. Jyväskylässä ohjelma on käytössä vasta osittain, mutta se ei selitä lukuja, koska sama prosenttiosuus vastasi ”ei” myös vaasalaisessa koulussa, joka puolestaan on mukana KiVa:ssa.

Mielenkiintoista on myös se, että tyttöjen ja poikien välillä oli selvä ero sen suhteen tietävätkö he mistä koulukiusaamisesta on kyse, kuten voidaan havaita seuraavan sivun kaavioista.

Pidätkö koulukiusaamista harkittuna käyttäytymisenä, tytöt

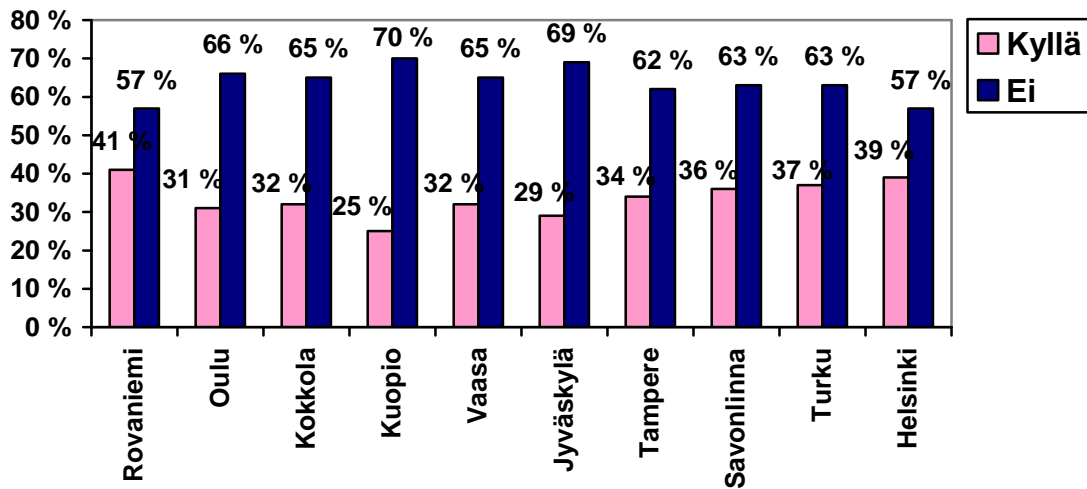
Pidätkö koulukiusaamista harkittuna käyttäytymisenä, pojat

Näistä kaavioista on jälleen jätetty pois niiden vastaukset, jotka vastasivat joko molemmat vaihtoehdot tai jättivät vastaamatta. Yleisesti ottaen voidaan havaita, että tytöt pitävät koulukiusaamista selvästi enemmän harkittuna käyttäytymisenä kuin pojat. Näin ollen tytöt siis tietävät poikia paremmin, mikä on koulukiusaamista ja mikä ei. Tästä voi päätellä, että KiVa Koulu-ohjelman tuottama tieto koulukiusaamisesta välittyy paremmin tytöille kuin pojille.

Kysymykseen siitä, ymmärtävätkö tekijät tekonsa vääryyden ja sen seuraukset, selvä enemmistö oppilaista vastasi ei, kuten on havaittavissa seuraavan sivun kaaviosta.

Ymmärtävätkö tekijät tekonsa?

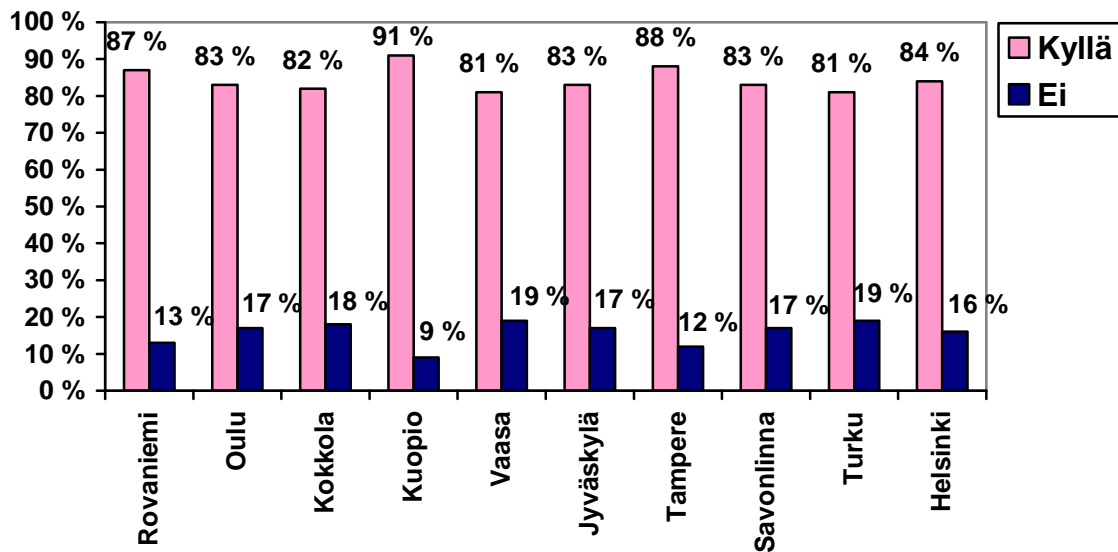

Huomattavan selvä enemmistö oppilaista siis oli sillä kannalla, että tekijät eivät ymmärrä tekoaan. Sukupuolten välillä ei ollut mainittavia eroja tämän kysymyksen kohdalla. Kysymyslomakkeessa oli tarkennettu teon ymmärtämisen tarkoittavan sitä, että tekijä tietää sen olevan väärin ja mitä siitä seuraa kiusatulle. Osa oppilaista vastasi tähänkin kysymykseen molemmat kohdat tai jätti kokonaan vastaamatta ja nämä vastaukset on jälleen jätetty pois yllä olevasta taulukosta.

Muutamit oppilaat kirjoittivat kysymyslomakkeeseen, että uskovat tekijöiden ymmärtävän tekonsa vääryyden, mutta eivät sen seurauksia. Osa puolestaan kirjoitti, että riippuu tekijästä, ymmärtääkö tämä tekonsa. Todennäköisesti 9-luokkalaiset oppilaat keskimäärin ymmärtävät, mikä on oikein ja mikä on väärin, etenkin, kun on kyse teoista, joista koulukiusaamisessa tyypillisimmin on kyse. Sen sijaan on vaikeampi sanoa, ymmärtävätkö he tekojensa seurauksia. Mahdollista on, että suuri osa oppilaista vastasi tähän kysymykseen ”ei”, koska he eivät usko tekijöiden ymmärtävän tekojensa seurauksia.

Jos ajatellaan oppilaiden vastanneen tähän kysymykseen ”ei” nimenomaan sillä perusteella, että he eivät usko tekijöiden ymmärtävän tekojensa seurauksia, on seuraavan kysymyksen tulos mielenkiintoinen. Oppilailta nimittäin kysyttiin, mitä he itse uskovat koulukiusaamisesta seuraavan kiusatulle. Huomattavan suuri osa oppilaista osasi nimetä seurauksia ja nimetyt seuraukset olivat enimmäkseen välillisiä seurauksia.

Kuinka moni osasi nimetä koulukiusaamisen seurauksia?

Sukupuolten välillä ei juuri ollut eroja sen suhteen, kuinka hyvin oppilaat osasivat nimetä koulukiusaamisen mahdollisia seurauksia, joskin tytöt olivat hieman parempia nimeämään seurauksia kuin pojat. Kysymyspaperissa pyydettiin oppilaita nimeämään mahdollisimman monta seurausta, joiden he ajattelivat koulukiusaamisesta seuraavan. Olen katsonut oppilaan osanneen nimetä koulukiusaamisen seurauksen, mikäli oppilas oli vastannut vähintään yhden sellaisen seurauksen, jonka aiheutuminen on mahdollista. Näin ollen niihin, jotka on laskettu tässä kohtaan ”ei”, kuuluvat ne oppilaat, jotka eivät nimenneet seurausta tai jotka nimesivät jotakin mitä kiusatulle ei aiheudu.

Seuraamisten nimeämisen suhteessa eri puolelta Suomea olevien oppilaiden vastaukset olivat huomattavan yhtenäiset niin prosenttijakautuman suhteen kuin myös vastausten sisällön osalta. Sillä, onko koulussa käytössä KiVa Koulu-ohjelma, ei ollut minkäänlaista vaikutusta tuloksiin tämän kysymyksen kohdalla.

Kaikissa kouluissa sekä tytöt että pojat osasivat nimetä yhteensä noin 20-30 erilaista seurausta, joita koulukiusaaminen voi aiheuttaa kiusatulle. Kaikkein yleisimmät mainitut seuraukset olivat mielipaha, paha olo, masennus, itsetunnon heikkeneminen, pelko ja traumat. Merkille pantavaa oli se, että vaikka oppilaat nimesivät jonkin verran kiusaamisen välittömiä vaikutuksia, kuten kipua ja mustelmia, suurinta osaa nimetyistä seurauksista voidaan pitää välillisinä. Näin on esimerkiksi yhteiskunnasta syrjäytymisen ja erilaisten mielenterveyden ongelmien kohdalla.

Mitä tämä siis merkitsee koulukiusaamiseen liittyvän syyllisyyden osalta? Nuorten erityiskohtelua perustellaan monesti sillä, että nuorilla on puutteellinen ymmärrys teon muihin kuin välittömiin seurauksiin. Eli katsotaan, etteivät nuoret ymmärrä esimerkiksi rikoksen sosiaalisia haittoja.¹⁵⁴ Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat kuitenkin ainakin koulukiusaamisen kohdalla asian olevan toisin.

Oppilaat tietävät huomattavan hyvin, mitä koulukiusaamisesta voi kiusatulle seurata. Oppilaiden vastaukset olivat niin monipuolisia ja maantieteellisesti yhtenäisiä, että heille on varmasti koulussa opetettu koulukiusaamisesta niin paljon, että he tietävät ainakin mitä siitä seuraa, joskaan kaikki eivät osaa erottaa koulukiusaamista muista oppilaiden välisistä yhteenotoista.

Syyllisyyskysymyksen osalta olennaista on mahdollisuus toisin toimimiseen ja tuon mahdollisuuden katsotaan koostuvan sekä kyvystä että tilaisuudesta toimia toisin. On tietenkin selvää, että jokaisella oppilaalla on aina tilaisuus olla kiusaamatta ja että koulukiusaamisessa on kyse tarkkaan harkitusta toiminnasta, joten viime kädessä syyllisyys on koulukiusaamisen kohdalla kiinni syyntakeisuudesta.

Tehdyn tutkimuksen valossa, kun ottaa huomioon, miten suuri osa oppilaista ymmärtää koulukiusaamisen mahdolliset seuraukset, on katsottava, että oppilaat ovat syyntakeisia. Mitä tulee tahallisuuteen, on todettava, että koska koulukiusaamisessa on kyse toistuvista, kiusattuun kohdistuvista vahingoittavista teoista, joilla tavoitellaan valtaa ja asemaa vertaisryhmässä, on tässä toiminnassa kyse tahallisuuden selvimmästä muodosta, tarkoitustahallisuudesta, jossa tekijä on tarkoittanut aiheuttaa seurauksen syntymisen.¹⁵⁵

5.3 Valvonta

Kriminalisointia, jonka valvonta on mahdotonta, ei ole järkevää säätää. Koulukiusaamisen kohdalla vastuu valvonnasta on jo nykyiselläänkin rehtorilla ja opettajalla heidän asemansa perusteella.¹⁵⁶ Tämä vastuu perustuu syksyllä 2003 koululakeihin lisättyyn säädökseen, jonka mukaan opetuksen järjestäjän tulee laatia

---

154. Marttunen 2008, s.114

155. Koskinen 2008, s.49-50

156. HE 205/2002 vp, s.18

opetusuunnitelman yhteydessä suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä toimeenpanna suunnitelma ja valvoa sen noudattamista ja toteutumista.¹⁵⁷

Näin ollen koulukiusaamisen kriminalisointi ei valvonnan kannalta muuttaisi nykytilannetta mitenkään. Rehtorilla ja opettajilla on jo nykyisin velvollisuus pyrkiä varmistamaan, ettei kiusaamista tapahdu ja puuttua siihen välittömästi, mikäli he havaitsevat sitä tapahtuvan. Oppilaiden käytöstä koulukiusaamisen osalta valvotaan jo nykyisinkin ja tämä valvonta kuuluu opetushenkilökunnan virkatehtäviin.

5.4 Tekojen todistaminen

Kriminalisointi ei saa synnyttää ylitsepääsemättömiä tai mielivaltaisesti ratkaistavia näyttöongelmia. Näin ollen rikoslakiin ei myöskään tule lain arvovallan säilyttämisen takia ottaa säännöksiä, joiden noudattamisen valvominen on käytännössä mahdotonta, ja jotka jo etukäteen voi arvioida tehottomiksi.¹⁵⁸

Mitä tulee koulukiusaamiseen liittyvien tekojen todistamiseen, niin ainakin Mahkonen on esittänyt, että koulukiusaamisjutuissa näytön esittäminen on tavallisesti helppoa.¹⁵⁹ Sen sijaan Salmivalli, koulukiusaamisen asiantuntijana, katsoi kysymyksiini vastaamisen yhteydessä, että koulukiusaamisjutuissa olisi varmaan näyttöongelmia. Salmivalli totesi, että vaikka koulukiusaamisessa kiusatulle tyypillisesti aiheutetaan pahaa mieltä, harmia ja haittaa toistuvasti, tekijät voivat kuitenkin vaihdella kerrasta toiseen. Hän uskoi olevan vaikeaa näyttää, kuka on syylistynyt rikokseen, koska kiusatun kokemukset muodostuvat useista sinänsä pienistä, jopa mitättömän tuntuisista teoista, sanoista ja eleistä, joista mikään yksittäisenä ei kenties täyttäisi kiusaamisrikoksen tunnusmerkkejä.

Tutkimusaineiston perusteella koulukiusaamisen toteennäyttäminen tuskin olisi ylitsepääsemätön ongelma. Esimerkiksi aineistossa olleissa oikeustapauksissa niitä, jotka toteuttivat varsinaiset teot, oli yleensä 1-3. Muiden oppilaiden taholta tuli toki hiljaista hyväksyntää ja tilanteeseen puuttumattomuutta, mutta konkreettiset teot olivat

---

157. Luopa ym. 2008, s.11

158. Lappi-Seppälä 2006, s.69

159. Mahkonen 2010, s.167

muutaman ihmisen tekemisiä. Tämä näkyi muun muassa siinä, että kiusatun pelko kohdistui vain näihin muutamaan henkilöön.¹⁶⁰

Oikeuskäytännössä on katsottu, että kutakin tulee rangaista rikoksen tekijänä muun muassa silloin, kun useammat henkilöt toimivat saman päämäärän saavuttamiseksi, vaikka kaikki eivät olisikaan osallistuneet rikoksen kaikkiin tai varsinaiseen seuraamuksen aiheuttaneeseen tekijätoimeen.¹⁶¹ Tästä ja siitä, että pääasiallisia tekijöitä on yleensä vain muutama, seuraa todennäköisesti se, että koulukiusaamisjutuissa ei olisi näyttöongelmia ainakaan tekijän suhteen.¹⁶²

Tutkimusaineistossa olevissa oikeustapauksissa koulukiusaamisjutuissa oli yleensä käytetty henkilötodistelussa koulun henkilökuntaa, luokkatovereita ja lääkäreitä. Muita todisteita on esimerkiksi ollut englanninkielen koe, johon opettaja oli kirjoittanut oppilaalle viestin, jossa hän oli kertonut huomanneensa muiden asiattoman käytöksen, valvontakameran videotallenne, lääkärinlausunnot ja kiusatun vanhemman pitämä kiusaamispäiväkirja. Pääpaino kaikissa jutuissa oli kuitenkin henkilötodistelussa.

Opetusalan ammattijärjestö OAJ on ohjeissaan kehottanut kirjaamaan ylös koulukiusaamiseen liittyviä tapahtumia ja toimenpiteitä todistelun helpottamiseksi siltä varalta, että vuosien kuluttua joudutaan selvittämään väitettyä kiusaamista. Ohjeissa kerrotaan kirjaamisen olevan hyvä muistin tuki, vahvistavan opettajan tekemät toimenpiteet asiassa ja antavan hänelle tukea mahdollisia kiusaamisen suosimisväitteitä vastaan.¹⁶³

Mikäli koulukiusaamisen kriminalisointi toteutuisi nimenomaan sellaisena, että kyseessä olisi kvalifioitu tekemuoto, jossa kriminalisointi kohdistuu lähinnä vallitsevaan asiantilaan, jossa kiusattuun kohdistuu jatkuvasti ja toistuvasti vahingollisia tekoja, olisi varmasti paikallaan kouluissa valistaa oppilaita sekä heidän vanhempiaan siitä, mistä koulukiusaamisrikoksessa on kyse sekä kehottaa oppilaita pitämään kiusaamispäiväkirjaa, mikäli joutuvat itse kiusaamisen kohteeksi.

---

160. Näin esimerkiksi jutuissa KKO 1982 II 6, Vaasan hovioikeus R 95/897 ja Espoon käräjäoikeus R 08/368

161. Helsingin hovioikeus R 09/2888

162. Vierestäseuraajien roolista tarkemmin rajanvetoa koskevassa kappaleessa.

163. OAJ:n ohjeet

Koulukiusaamisen toteennäyttämistä helpottaa huomattavasti, jos kiusatulla on esittää kiusaamispäiväkirja, jota tukevat opettajan ylöskirjaamat havainnot. Opettaja ei toki kaikkea havaitse, mutta osan hän havaitsee ja OAJ onkin ohjeissaan, Salmivalliin viitaten, kehottanut opettajia kiinnittämään huomiota erityisesti seuraaviin asioihin kiusaamisen havaitsemiseksi: 1) mitä oppilaiden välillä tapahtuu eri tilanteissa, etenkin välitunnilla käytävällä ja luokassa ennen oppitunnin alkua, 2) jätetäänkö joku oppilas jatkuvasti valitsematta ryhmiin, 3) nauretaanko jonkun vastauksille toistuvasti ja 4) viettääkö joku oppilas välituntinsa lähes aina yksin.¹⁶⁴

Koska koulukiusaamisen motiivina on nimenomaan vallan ja aseman tavoittelu omassa vertaisryhmässä, ovat muut oppilaat yleensä hyvin tietoisia siitä, kuka kiusaa, ketä kiusaa ja miten kiusaa. Kiusaajat eivät saavuttaisi tavoitettaan, mikäli muut eivät tietäisi tapahtumista. Tästä seuraa se, että koulukiusaamisen kohdalla etenkin luokkatoverit ja muut oppilastoverit ovat niitä, joilla on tietoa asioiden tilasta. Todistajina luokkatoverit ja oppilastoverit ovat kuitenkin ikänsä takia usein erityisasemassa.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 18 §:n mukaan jokaista muuta, paitsi jutun asianosaista, voidaan kuulustella todistajana ja saman luvun 20 §:ssä todetaan, ettei todistaja saa kieltäytyä todistamasta muuta kuin kyseisessä pykälässä mainituilla perusteilla, jotka koskevat lähinnä sukulaisuutta. Kuitenkin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 21 §:ssä todetaan, että henkilöä, joka ei ole täyttänyt 15 vuotta tai jonka henkinen toiminta on häiriintynyt, voidaan kuulla todistajana tai todistelutarkoituksessa, jos tuomioistuin harkitsee tämän soveliaaksi ja jos: 1) henkilökohtaisella kuulemisella on asian selvittämiseksi keskeinen merkitys; ja 2) kuuleminen ei todennäköisesti aiheuta henkilölle sellaista kärsimystä tai muuta haittaa, joka voi vahingoittaa häntä tai hänen kehitystään.

Yli 15-vuotiailla on siis todistuspakko, ellei jokin laissa oleva seikka heitä vapauta tästä velvollisuudesta. Alle 15-vuotiaiden kohdalla on tuomioistuimen harkinnassa, koskeeko tämä pakko myös heitä. Alle 15-vuotiailta ei tosin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 30 §:n mukaan voida ottaa todistajanvalaa tai sitä vastaavaa vakuutusta ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 34 a §:n mukaan heitä voidaan kuulla pääkäsitelyssä heidän henkilökohtaisesti läsnä olematta käyttäen videoneuvottelua tai muuta

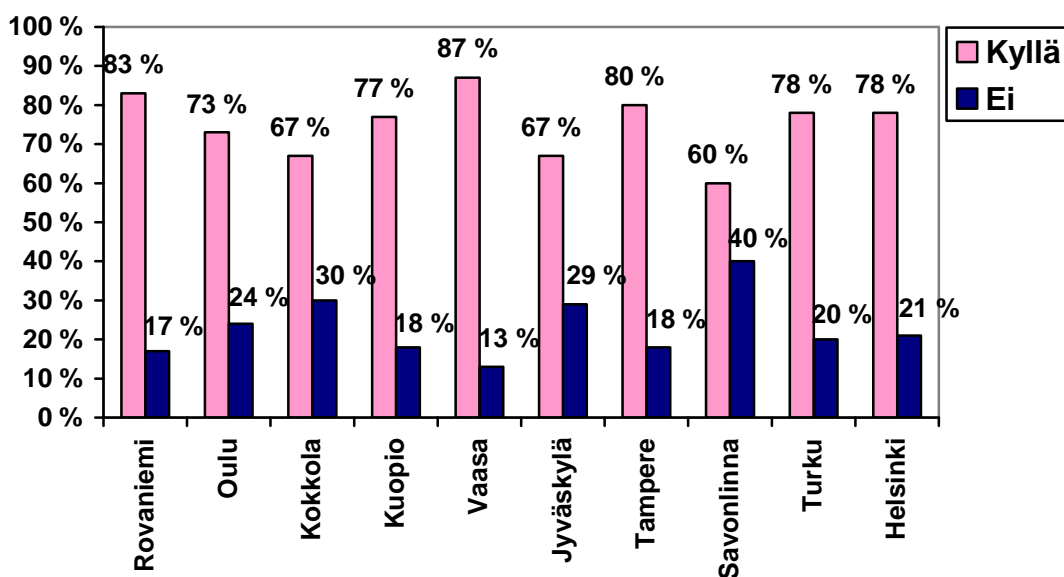
---

164. OAJ:n ohjeet

soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa istuntoon osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, jos tuomioistuin harkitsee tämän soveliaaksi.

Vaikka se, joutuvatko oppilastoverit todistamaan koulukiusaamista koskevassa jutussa, on viime kädessä tuomioistuimen harkinnassa, selvitettiin kuitenkin 9-luokkalaisille tehdyssä kyselytutkimuksessa heidän asennettaan todistamista kohtaan.

Suostuisitko todistamaan koulukiusaamisjutussa?

Yleisesti ottaen oppilaat olisivat varsin valmiita todistamaan koulukiusaamisjutussa. Eräs rovaniemeläinen tyttö todennäköisesti kiteytti monen muunkin ajatukset kommentoidessaan vastauspaperiin, että ”jos toista on satutettu, on typerää olla todistamatta”. Keskimäärin tytöt olivat valmiimpia todistamaan koulukiusaamista koskevissa jutuissa kuin pojat.

Yllä olevasta kaaviosta puuttuvat ne vastaukset, joissa oppilas oli rastiuttanut molemmat vaihtoehdot tai jättänyt kokonaan vastaamatta. Niissä tapauksissa, joissa oli rastiutettu molemmat, oli usein kirjoitettu viereen ”riippuu”. Niitä oppilaita, jotka eivät suostuisi todistamaan, pyydettiin kertomaan, miksi he eivät todistaisi ja siihen kysymyksen saadut vastaukset selittävät nuo ”riippuu”-vastaukset.

Oppilaat kertoivat nimittäin usein, että riippuu asiasta ja henkilöistä, suostuisivatko he todistamaan asiassa. Vastauksissa toistui usein, että oppilaat todistaisivat, mikäli

kiusattu olisi heidän kaverinsa ja että he jättäisivät todistamatta, mikäli kiusaaja olisi heidän kaverinsa. Asian laadun osalta oli jonkin verran sellaisia vastauksia, joissa oppilaat ilmoittivat, että todistaisivat, jos kyseessä olisi tarpeeksi vakava teko. Moni oli sitä mieltä, ettei näin pienen asian takia kannata mennä oikeuteen tai että asia pitäisi käsitellä koulun sisäisesti. Esiin nousi myös mielipide, jonka mukaan on tuomioistuinlaitoksen resurssien tuhlausta käyttää aikaa tällaisiin juttuihin, koska tuomioistuimella on tärkeämpiäkin asioita käsiteltävänä.

Vallitsevasta asenneilmapiiristä kertoo se, että todistamaan ei suostuttaisi, koska ei haluttaisi olla ”vasikoita” tai koska ei arvosteta ”vasikoita”. Eräs oppilas vastasi jopa, että pitäisi todistamista petturimaisena toimintana. Todennäköisesti samasta asenneilmapiiristä johtuvat myös ne vastaukset, joissa oppilaat ilmoittivat, ettei asia kuulu heille. Ehdottomasti mielenkiintoisin oppilaan antama vastaus todistamatta jättämiselle oli seuraava: ”vaikka olisin varma siitä, että kiusaamista on tapahtunut, en uskaltaisi/haluaisi laskea sen varaan, koska pelkäisin että syytön tuomitaan”. Herää kysymys, kuinka paljon koulukiusaamisasioissa tapahtuu aiheettomia syyttämisiä, kun oppilaalla on tällainen pelko? Yleisen elämäkokemuksen mukaan Suomessa ihmiset pikemminkin valittelevat liian lieviä rangaistuksia, kuin pelkäisivät syyttömien joutuvan tuomituiksi.

Selvästi yleisin, ja merkityksellisin, oppilaiden vastaus todistamatta jättämisen syyksi oli kuitenkin se, että he uskoivat tai pelkäisivät joutuvansa kostotoimenpiteiden kohteeksi tai että kiusaaminen kohdistuisi jatkossa heihin. Yksi oppilas tiivisti asian ilmoittamalla, että hän tulisi hakatuksi, jos selviäisi, että hän kertoi asiasta. Eräs poika puolestaan totesi, ettei todistaisi, koska ”ei halua olla ketään vastaan ja koska kaveritilanne ja oma asema heikko”.

Tämä oppilaiden ilmoittama syy ilmaisee samalla keskeisimmän haitan, joka todistamisesta voi aiheutua oppilaille. Voi olla hyvin mahdollista, että he joutuvat todistamisen seurauksena hankalaan asemaan vertaisryhmässään ja mahdollisten kostotoimenpiteiden kohteiksi. Se, onko tämä kuitenkaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 21 §:n mukainen kärsimys tai muu haitta, joka voi vahingoittaa häntä tai hänen kehitystään, jää kuitenkin tuomioistuimen harkintaan.

Yhteenvetona todistamisen osalta todetaan, että näyttö olisi koulukiusaamisjutuissa enimmäkseen henkilötodistelun varassa, joskin henkilötodistelun luotettavuutta saattavat tukea oppilaiden ja opettajien ylöskirjaamat havainnot ja se, että todennäköisesti on saatavilla useita henkilöitä todistamaan samasta asiasta yhtenevällä tavalla. Tehdyssä kyselytutkimuksessa suurin osa oppilaista ilmaisi halukkuutensa todistaa koulukiusaamisasiassa, mikä ilmaisee sitä, että todistamisesta tuskin aiheutuu heille merkittäviä haittoja. Oppilastoverien käyttäminen todistajina onkin erittäin perusteltua siksi, että he yleensä parhaiten tietävät mikä on vallitseva asiantila oppilaiden keskinäisissä suhteissa. Todistamisen osalta päädytään siis samaan johtopäätökseen kuin Mahkonen, koulukiusaamisen toteennäyttämisen pitäisi lähtökohtaisesti olla varsin helppoa.

5.5 Tehokkuus

Rikosoikeusjärjestelmän ensisijainen tavoite on vaikuttaa ja rajoittavana periaatteena onkin, että kriminalisointia, jonka odotetaan olevan tehoton, ei pitäisi tehdä.¹⁶⁵ Mitä tehokkuuteen tulee, Lernestedt on osuvasti todennut, että uusien kriminalisointien kohdalla vaikeutena on se, että suuri osa siitä tiedosta, joka tarvittaisiin, jotta voitaisiin tehdä päätös kriminalisoimisesta tai kriminalisoimatta jättämisestä, saadaan ainoastaan tekemällä kriminalisointi.¹⁶⁶

Mahdollisen koulukiusaamisen kriminalisoinnin tehokkuuden selvittäminen oli tehdyn kyselytutkimuksen painopiste. Kriminalisoinnin tehokkuutta pyrittiin selvittämään kysymällä, vaikuttaisiko se koulukiusaamisesta aikuisille ilmoittamiseen, vaikuttaisiko se oppilaan omaan käyttäytymiseensä sekä vaikuttaisiko se oppilaan turvallisuudentunteeseen.

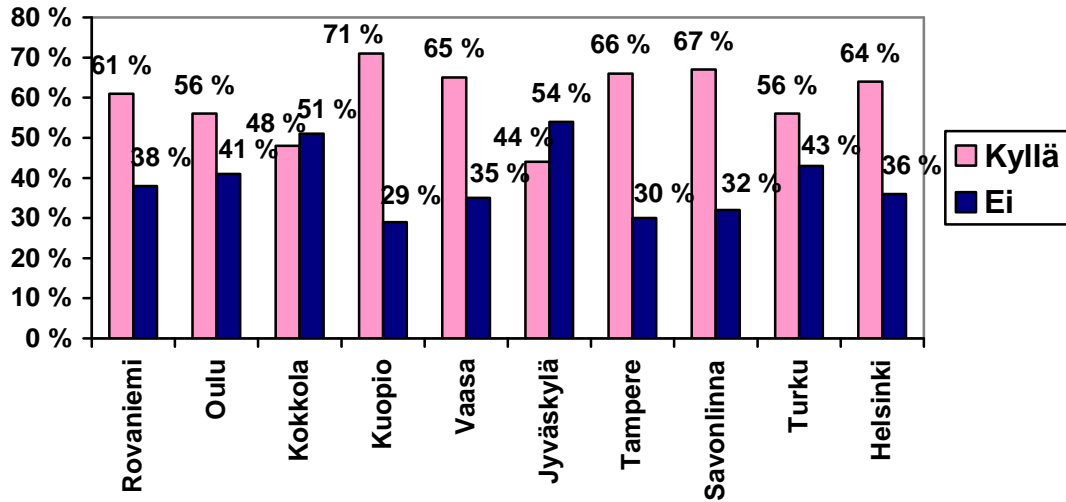
Vastausten perusteella oppilaat ilmoittaisivat useammin niin itseensä kuin muihin kohdistuvasta koulukiusaamisesta aikuisille, mikäli koulukiusaaminen olisi kriminalisoitu. Tämän voi havaita seuraavan sivun kaaviosta. Kaavioista puuttuu jälleen niiden oppilaiden vastaukset, jotka rastittivat molemmat vaihtoehdot tai jättivät kokonaan vastaamatta.

---

165. Lernestedt 2003, s.111 ja 312.

166. Lernestedt 2003, s.313

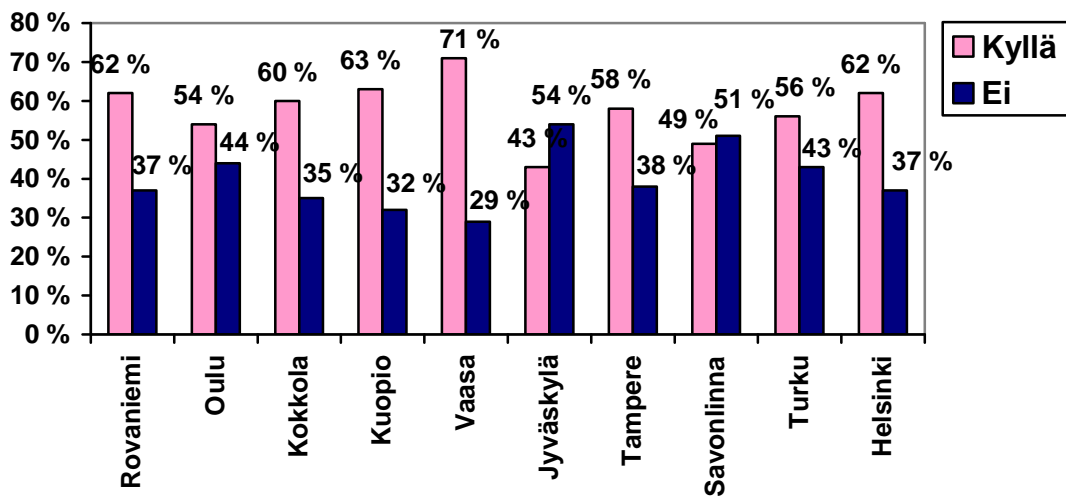
Kertoisitko helpoimmin itseesi kohdistuvasta kiusaamisesta?

Kaikista vastaajista 59 % kertoisi helpoimmin itseensä kohdistuvasta kiusaamisesta, mikäli koulukiusaaminen olisi kriminalisoitu. Joka kaupungissa tytöt kertoisivat useammin kiusaamisesta aikuisille kuin pojat. Muista kaupungeista poikkeava tulos on Jyväskylässä ja Kokkolassa, joissa yli puolet oppilaista ei kertoisi itseensä kohdistuvasta kiusaamisesta aikuisille.

Muihin kohdistuvan kiusaamisen osalta luvut ovat seuraavat:

Kertoisitko muihin kohdistuvasta kiusaamisesta?

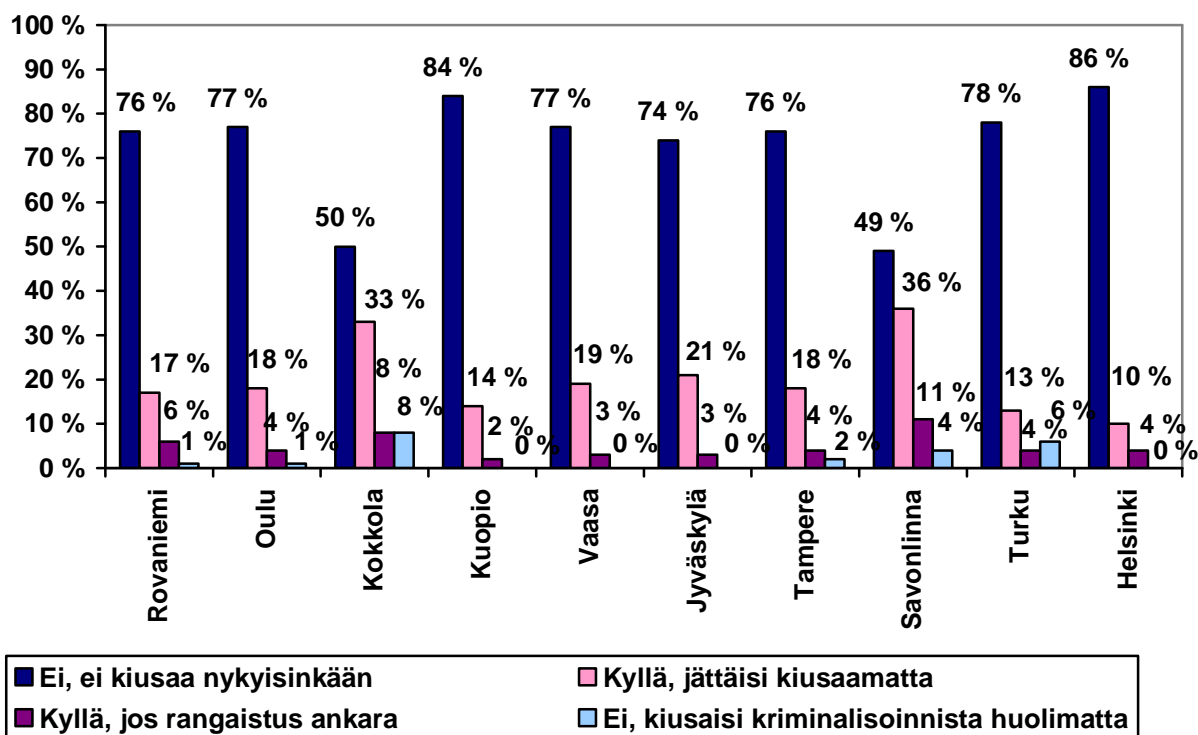
Kaikista vastaajista muihin kohdistuvasta kiusaamisesta aikuiselle kertoisi 58 %. Muihin kohdistuvasta kiusaamisesta aikuiselle kertominen olisi siis hyvin samanlaisissa

lukemissa kuin itseen kohdistuvasta kiusaamisesta kertominen. Erot ovat lähinnä Kokkolassa ja Savonlinnassa. Itseen kohdistuvaa kiusaamista koskevat luvut olivat Kokkolassa lähes tasoissa, mutta muita koskevasta kiusaamisesta kertoisi helpommin kuitenkin 60 % oppilaista. Savonlinnassa kehitys puolestaan oli päinvastainen. Siellä itseen kohdistuvasta kiusaamisesta kertoisi helpommin aikuisille 67 % vastaajista, mutta muihin kohdistuvasta kiusaamisesta kertomisen luvut ovat hyvin lähellä toisiaan.

Kaiken kaikkiaan on todettavissa kiusaamisen kriminalisoinnin olevan tehokas ainakin siinä mielessä, että noin 58 % oppilaista ilmoittaisi helpommin itseensä ja muihin kohdistuvasta kiusaamisesta aikuisille, mikä auttaisi aikuisia puuttumaan tilanteisiin. Nykyisin suuri ongelma on nimenomaan se, etteivät opettajat pysty havaitsemaan kaikkia tekoja. Oppilaiden lisääntyvä kiusaamisesta ilmoittaminen auttaisi tähän ongelmaan.

Kysymykseen, vaikuttaisiko kiusaamisen kriminalisointi oppilaan omaan käyttäytymiseen, saatiin merkittävät vastaukset.

Vaikuttaisiko kriminalisointi käyttäytymiseesi?

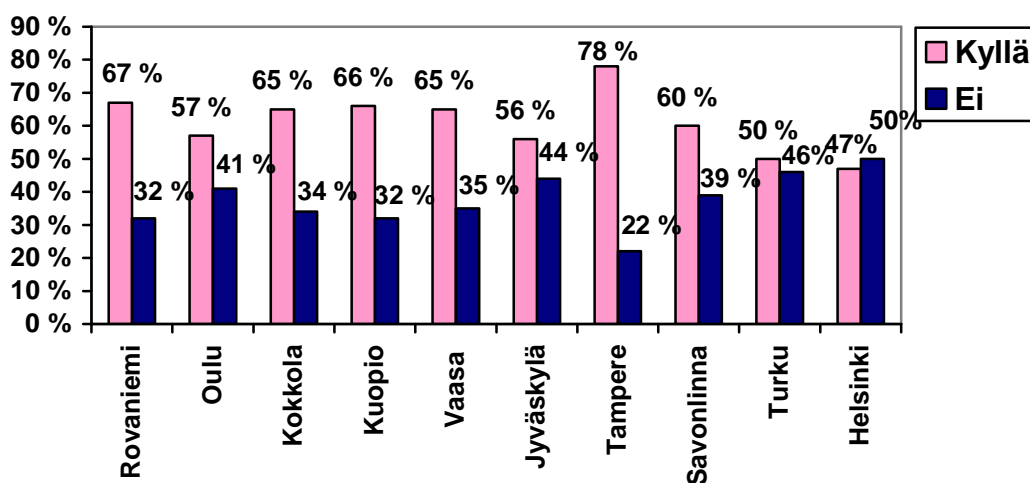
Kaikista vastaajista 75 % käytökseen kriminalisointi ei vaikuttaisi, koska nämä eivät kiusaa nykyisinkään. Sen sijaan 18 % ilmoitti, ettei kiusaisi, jos se olisi rikos. 5 % kertoi, ettei kiusaisi, mikäli rangaistus on tarpeeksi ankara ja 2 % totesi, että kiusaisi kriminalisoinnista huolimatta. Turun osalta todettakoon, että prosenttijakaumaan vaikuttanee Turun poikkeuksellinen sukupuolijakauma, tyttöjä oli vain kolmannes kaikista oppilaista.

Merkittävä tulos on kuitenkin siinä, kuinka suuri osa nykyisistä kiusaajista lopettaisi kiusaamisen pelkän kriminalisoinnin takia. Jos nimittäin tarkastellaan pelkästään oletettuja kiusaajia, eli niitä, jotka ovat vastanneet tähän joltain muuta kuin ensimmäisen vaihtoehdon, saadaan tulos, että 73 % heistä lopettaisi kiusaamisen, jos se olisi rikos. 19 prosenttia kiusaajista lopettaisi kiusaamisen, jos rangaistus olisi tarpeeksi ankara ja seitsemän prosentin käytökseen kriminalisoinnilla ei olisi vaikutusta.

Tulosten perusteella on todettavissa, että kriminalisoinnilla olisi merkittävä yleispreventiivinen vaikutus oppilaiden keskuudessa. Huomioitavaa on, että toisin kuin muissa kysymyksissä, tähän kysymykseen ei tullut kuin ihan muutama vastaus, jossa oli jätetty vastaamatta, joten todennäköisesti oppilaat kokivat löytävänsä helposti omaa tilannettaan vastaavan vaihtoehdon.

Viimeinen kriminalisoinnin tehokkuutta koskeva kysymys liittyi siihen, lisääntyisikö oppilaiden turvallisuudentunne kriminalisoinnin johdosta.

Lisäisikö kriminalisointi turvallisuudentunnettasi?

Turvallisuudentunteen lisääntyminen on toki merkitykseltään vähäisempi seikka, mutta sekin on yleensä laskettu kriminalisoinnin positiiviseksi vaikutukseksi. Näiden tulosten perusteella oppilaiden turvallisuudentunne lisääntyisi selvästi kriminalisoinnin myötä kaikissa muissa kaupungeissa paitsi Helsingissä ja Turussa, joissa turvallisuudentunne lisääntyisi vain noin puolella oppilaista. Oppilaiden yksittäisistä vastauksista kiinnitetään tässä yhteydessä huomioita erään tytön vastaukseen. Hän oli rastittanut ”ei” ja kirjoittanut viereen: ”Minua ei nykyisinkään kiusata, joten ei. Mutta jos minua kiusattaisiin nykyisin, vastaisin kyllä”. On mahdollista, että osa muistakin oppilaista on vastannut kysymykseen ”ei”, koska he eivät itse ole nykyisinkään kiusattuja.

Kyselytutkimuksen tuloksiin nojaten voidaan todeta, että koulukiusaamisen kriminalisointi olisi tehokas. Keskeisin tehokkuuteen vaikuttava syy on se, että 73 % kiusaajista ilmoitti, että lopettaisi kiusaamisen kriminalisoinnin myötä. Toinen tärkeä ilmitullut seikka oli se, että noin 58 % oppilaista ilmoittaisi niin itseensä, kuin muihin oppilaisiin kohdistuvasta kiusaamisesta helpommin aikuisille, jos teko olisi kriminalisoitu. Tämän pitäisi lisätä selkeästi koulukiusaamisten ilmituloa.

Mahdollista on, että oppilaat pitäisivät kriminalisointia merkinä siitä, että aikuiset ottavat ongelman vakavasti ja että nämä voivat tehdä asialle jotain. Nykyisin tilanne on se, että kiusatut eivät kerro kiusaamisesta aikuisille osittain siksi, että eivät luota aikuisten mahdollisuuksiin tehdä asialle jotain. Mannerheimin lastensuojeluliiton vuoden 2007 kiusaamiskyselyssä nuorten mielestä merkittävin syy siihen, etteivät kiusatut saa apua, oli se, etteivät aikuiset ymmärrä kiusaamisen vakavuutta ja siitä kertominen vain pahentaa asiaa.¹⁶⁷

Kriminalisoinnilla saavutettava lisähyöty olisi lisäksi se, että merkittävä osa oppilaista kokisi olonsa turvallisemmaksi, jos koulukiusaaminen olisi rikos. Tämä ilmapiirin parannus näkyisi varmasti oppilaiden hyvinvoinnissa ja koulutyössä muutenkin.

---

167. Peura ym. 2009, s.7

5.6 Rajanveto

Koulukiusaaminen usein puuttuu lainsäädännöstä ja niissä tapauksissa, joissa se siihen sisältyy, kiusaamisen määritelmät vaihtelevat eri oikeusjärjestyksissä.¹⁶⁸ Esimerkiksi Bullypolice-sivuston mukaan joulukuun 2011 alussa Yhdysvalloissa oli 47 osavaltiossa voimassa kiusaamisen vastainen laki.¹⁶⁹ Kansallista koulukiusaamista koskevaa säännöstä Yhdysvalloissa ei kuitenkaan ole ja esimerkiksi Speraw on esittänyt, että sellaisen säätäminen auttaisi kouluviranomaisia paremmin käsittelemään erilaisia kiusaamiseen liittyviä vahinkoja ja toisi kaikki osavaltiot samalle linjalle asian suhteen. Hän esittää, että tärkein elementti, joka kiusaamisen vastaisissa säännöksissä vaatii standardisoimista, on kiusaamisen määritelmä.¹⁷⁰

Sama tilanne meillä on myös Suomessa. Opetuslainsäädännössä¹⁷¹ asetetaan opetuksen järjestäjille velvollisuus torjua kiusaamista, mutta missään ei määritellä tyhjentävästi, mitä koulukiusaaminen on. Ei myöskään ole mitään maanlaajuista yhtenäistä tapaa ratkaista koulukiusaamistilanteita, joten koulukiusaamisen seuraukset kiusaajille ja muutenkin tavat, joilla siihen puututaan, vaihtelevat eri puolilla Suomea. Noin 90 prosentissa kaikista kouluista on käytössä KiVa Koulu-ohjelma ja siitä seuraavat määrittelyt ja käytännöt, mutta ohjelman käyttöaste vaihtelee huomattavasti kouluittain. Tilanne on siis jokseenkin hajanainen ja yhden tutkimukseen osallistuneen koulun rehtori totesikin, että jonkinlainen määritelmä kiusaamiselle pitäisi saada.

Mikäli koulukiusaaminen rikoslakiin otettaisiin, se pitäisi tietenkin määritellä tunnusmerkistössä tyhjentävästi. Koska tutkijat ympäri maailman ovat yksimielisiä koulukiusaamisen määritelmästä, tuon määritelmän käyttäminen lienee perusteltua. Koulukiusaamisella tarkoitetaan yhteen ja samaan henkilöön toistuvasti kohdistuvaa tahallisen vihamielistä käyttäytymistä – oikeastaan minkä tahansa harmin, haitan tai pahanmielen tarkoituksellista aiheuttamista. Toistuvuuden lisäksi kiusaamiselle on ominaista osapuolten epätasaväkisyys, kiusaaja on jollain lailla kiusattu vahvempi. Tämä epätasaväkisyys voi perustua ikään, fyysiseen voimaan, asemaan ryhmässä, tukijoukkoihin tai joihinkin muihin ominaisuuksiin tai resursseihin.¹⁷²

---

168. Stanton – Beran 2009, s.245

169. www.bullypolice.org

170. Speraw 2010, s.1153

171. esim. perusopetuslain 29 §

172. Salmivalli 2010, s.12-13

Tätä määritelmää pitäisi muokata rikoslakiin soveltuvaksi, sillä ennakoitavuusvaatimuksen takia rikoslaissa ei voida käyttää esimerkiksi muotoa ”minkä tahansa harmin, haitan tai pahanmielen tarkoituksellinen aiheuttaminen”. Päälinjat tulisi kuitenkin ottaa tästä koulukiusaamisen määritelmästä. Tällaisia päälinjoja ovat 1) samaan henkilöön kohdistuminen, 2) vahingoittamistarkoitus, 3) teon koostuminen useista toistuvista osateoista, ja 4) osapuolten epätasaväkisyys. Kiusaaja on jollain lailla kiusattua vahvempi.

Jos koulukiusaamisen kriminalisoinnissa noudatettaisiin näitä päälinjoja, olisi siinä silloin kyse kvalifioidusta tekemuodosta suhteessa moniin jo rikoslaissa oleviin tunnusmerkkistöihin. Samaan tapaan kuin ryöstö on kvalifioitu tekemuoto suhteessa varkauteen ja pahoinpitelyyn, koulukiusaaminen voisi olla kvalifioitu tekemuoto esimerkiksi suhteessa pahoinpitelyyn, kunnianloukkaukseen, yksityiselämää loukkaavaan tiedon levittämiseen, vahingontekoon ja laittomaan uhkaukseen. Tällöin, mikäli koulukiusaamisen tunnusmerkkistö täyttyisi, tekijä tuomittaisiin vain yhdestä koulukiusaamisesta eikä lukuisista eri tunnusmerkkistöjen alle menevistä osateoista.

Miten sitten olisi mahdollista muodostaa kriminalisointi, joka niputtaisi kenties pitkänkin ajan kuluessa tapahtuvat teot yhdeksi kokonaisuudeksi? Tämä voitaisiin tehdä siten, että ajateltaisiin koulukiusaamista jatkuvana asiantilana ja juuri se asiantila olisi kriminalisoitu. Koulukiusaamista on perusteltua pitää jatkuvana asiantilana, koska koulukiusaamisessa kiusattu on suorastaan vainon kohteena ja häneen kohdistetaan lukuisia tekoja täysin ennalta arvaamattomasti, joten kiusattu joutuu elämään jatkuvan pelon ja uhkan alaisena. Kyseessä ei siten ole tilanne, jossa kiusattuun kohdistettaisiin jokin teko, jonka jälkeen hän voisi olla ”normaalisti”, kunnes häneen kohdistetaan jälleen uusi teko, vaan kiusatun kannalta kyseessä on jatkuva asiantila.

Yleensä on katsottu, että jos teot ovat riittävän läheisessä ajallisessa ja paikallisessa yhteydessä toisiinsa, kyse voi olla yhdestä rikoksesta. Usein on edellytetty myös jonkinlaista koko tekosarjan kattavaa etukäteistä tahallisuutta tai sitä, että tekijä on alun alkaen mieltänyt osapuilleen tekonsa kokonaislaajuuden. On siis edellytetty tekijän yhtenäistä motivaatiotilannetta. Lisäksi henkilöön kohdistuvat rikokset voidaan ymmärtää yhtenä rikoksena vain, jos teot kohdistuvat samaan henkilöön.¹⁷³

---

173. Nuutila 1997, s.382

Nämä edellytykset täyttyvät koulukiusaamisen kohdalla. Paikkana on tyypillisesti koulu ja ajallisesti puhutaan teoista, jotka toistuvat todennäköisesti päivittäin tai vähintään viikoittain. Myös tekosarjan kattava etukäteinen tahallisuus täyttyy, sillä koulukiusaaminen on tarkkaan harkittua toimintaa, jossa kohde valitaan tarkoin ja häneen kohdistetaan tarkoituksella vahingollisia tekoja ja kaikkia näitä tekoja yhdistää se, että tekijä tavoittelee niillä valtaa ja asemaa vertaisryhmässä.

Voiko koulukiusaamisen kohdalla kuitenkin katsoa tekijän alun alkaen mieltäneen osapuilleen tekonsa kokonaislaajuuden?¹⁷⁴ Todennäköistä on, varsinkin mitä vanhemmasta lapsesta on kyse, että tekijä tietää kiusaamiseen ryhtyessään, että kyse ei ole yksittäisestä teosta vaan jatkuvista teoista. Jos kiusaamisella tavoitellaan valtaa ja asemaa vertaisryhmässä, on tekoja jatkettava, jotta tekijä pystyisi pitämään asemansa. Todennäköisesti kiusaajat ymmärtävät tämän.¹⁷⁵

Lisäksi on muistettava, että kouluissa oppilaille annetaan varsin paljon valistusta koulukiusaamisesta ja sen seurauksista. Tämä näkyi kyselytutkimuksessa muun muassa siinä, että kun oppilaita pyydettiin nimeämään koulukiusaamisesta kiusatulle aiheutuvia seurauksia, olivat oppilaiden vastaukset todella monipuolisia ja samalla yhteneväisiä maantieteellisestä sijainnista riippumatta, aivan kuin he olisivat vastanneet kysymykseen kiusaamista koskeva oppikirja kädessään. Pääteltävissä on, että oppilaiden ymmärryskyky jatkuvan valistamisen takia on koulukiusaamisen kohdalla paljon parempi, kuin mitä se on monien muiden rikosten kohdalla.

Milloin sitten olisi kyse useammasta koulukiusaamisrikoksesta? Mikäli kiusaaminen kohdistuu eri henkilöihin, on kunkin kiusatun kohdalla kyse eri kiusaamisrikoksesta. Jos siis koulukiusaajat kiusaavat systemaattisesti kahta henkilöä, syyllistyisivät he silloin kahteen koulukiusaamisrikokseen. Samaan henkilöön kohdistuessaan eri rikoksista voisi olla kyse, jos kiusaaminen olisi välissä selvästi lakannut. Tätä logiikkaa käytetään esimerkiksi veropetosten kohdalla. Oikeuskäytännössä on tulkittu vuosi toisensa jälkeen jatkuneen ilmoittamatta jättämisen olevan yksi veropetos. Jos verovelvollinen on jonakin vuonna poikkeuksellisesti ilmoittanut veronsa oikein ja sen jälkeen jälleen vilpillisesti, on kyse kahdesta rikoksesta.¹⁷⁶

---

174. Tätä oli pidetty vaihtoehtoisena vaatimuksena, mutta katsoin tarpeelliseksi käsitellä sen

175. Ainakin Huukin tutkimukseen osallistuneet lapset ymmärsivät tämän.

kts. tarkemmin Huuki 2003, s.39

176. Nuutila 1997, s.382

Muotoilemalla kriminalisointi niin, että teolta edellytetään useita osatekoja, samaan henkilöön kohdistumista ja osapuolten välistä epätasaväkisyyttä, rajautuvat tunnusmerkistön alaisuudesta pois vähäiset oppilaiden väliset kahinat. Tällöin kriminalisointi pystyttäisiin kohdistamaan juuri niihin tekokokonaisuuksiin, joista haitallisena pidettävät seuraukset, kuten mielenterveyden ongelmat, pysyvä syrjäytyminen yhteiskunnasta, kiusatun itsemurha ja jopa kiusatun tekemät koulusurmat, tyypillisimmin aiheutuvat.

Tällöin prosessissa ei lähdettäisi liikkeelle koulukiusaamistunnusmerkistöstä muuta kuin niissä kaikkein vakavimmissa kokonaisuuksissa. Niitä tekoja, jotka rajautuisivat tästä määritelmästä ulos, käsiteltäisiin jatkossakin nykyisten tunnusmerkistöjen alla, esimerkiksi lievänä pahoinpitelynä.

Rajanvedon osalta oikeuskäytännössä ratkaistavaksi jäävä ongelma olisi se, että jos vain toistuva ja pitkään jatkunut toiminta on kiusaamista, kuinka kauan kiusaamista täytyy tapahtua, jotta voidaan sanoa, että nyt teot ovat muuttuneet kiusaamiseksi? Tai kuinka usein kiusaamiseen liittyviä tekoja täytyy tapahtua, jotta niitä voidaan nimittää kiusaamiseksi?¹⁷⁷

Oikeuskäytännön ratkaistavaksi jäisi todennäköisesti myös se, minkälaisia tekoja ovat ne, jotka lasketaan kiusaamiseen kuuluviksi. Selvää olisi, että toisen ryhmästä jättämistä ja eristämistä ei voitaisi laskea sellaiseksi teoksi, koska ihmisille ei voida asettaa velvollisuutta ”olla kaikkien kanssa”. Lähtökohtaisesti kiusaamiseen kuuluviksi teoiksi voitaisiin varmaankin laskea teot, jotka yksittäisinä täyttäisivät nykyisiä tunnusmerkistöjä. Fyysinen kiusaaminen tulisi huomioitua lähinnä pahoinpitelyn tunnusmerkistön kautta, sanallinen kiusaaminen kunnianloukkauksen kautta ja nettikiusaaminen joko kunnianloukkauksen tai yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen kautta.

---

177. Myös Hamarus on esittänyt nämä kysymykset, kts. Hamarus 2008, s.12

6. MITÄ KOULUKIUSAAMISESTA PITÄISI SEURATA?

6.1 Seuraamusvalinnan merkitys

Kriminologisen tutkimustiedon mukaan rangaistuksilla on rajallinen vaikutus nuorten käyttäytymiseen, olipa kyse sitten koko nuorten ryhmästä, lieviin rikkomuksiin syyllistyneistä taikka rikostentekoon urautuneista nuorista.¹⁷⁸ Seuraamusvalinnalla voi kuitenkin katsoa olevan tärkeä merkitys erityisesti nuorten kohdalla, koska toisaalta he ovat vastaanottavaisempia kasvatuksellisille toimenpiteille ja toisaalta taas vaikutuksille alttiita. Ehdottomien vankeusrangaistusten käyttämistä nuorten kohdalla pyritään välttämään viimeiseen saakka, koska vankilaympäristö on nuorten kohdalla kaikkein haitallisin, sillä tällöin nuoren normaalilta kehitysprosessilta viedään mahdollisuudet.¹⁷⁹ Varsinkin ensikertalaisella ja nuorella vangilla yhteydet rikoksenuusijoiden kanssa vankilassa voivat voimistaa rikollisuutta ylläpitäviä asenteita.¹⁸⁰

Seuraamusvalinnan erityinen merkitys nuorten kohdalla on lainsäätäjän taholta huomioitu etenkin säätämällä laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä. Kyseisen lain 1 §:n mukaan sitä sovelletaan 15-20-vuotiaana tehdystä rikoksesta epäillyn nuoren syyteharkintaa, seuraamuksen määräämistä ja seuraamuksen täytäntöönpanoa varten tehtävään tilanteen selvittämiseen. Selvittämisen tarkoituksena on kartoittaa nuoren sosiaalista tilannetta ja rikokseen syyllistymiseen vaikuttaneita syitä sekä arvioida rikokseen syyllistymisen riskiä ja edellytyksiä tukea nuorta elämään rikoksetonta elämää.

Tässä luvussa on tarpeen tarkastella lyhyesti rikosoikeudellisia seuraamuksia ja restoratiivisen oikeuden keinoja, koska koulukiusaamisen kriminalisoinnin suurin mahdollinen haitta liittyy kiusaajien leimaantumiseen rikollisiksi ja tämä leimaantumisvaikutus voitaisiin mahdollisesti minimoida tai jopa kokonaan poistaa oikealla seuraamusvalinnalla. Lisäksi esiin tuodaan mielenkiintoisen näkökulma lähestymiskiellon käyttämisestä koulukiusaamistapauksiin. Seuraamusten osalta muistutettakoon, että restoratiivisen oikeuden keinoja voi soveltaa myös yli 15-vuotiaisiin kiusaajiin.

---

178. Marttunen 2008, s.14

179. Marttunen – Takala 2002, s.15

180. HE 17/2010

6.2 Rikosoikeudelliset seuraamukset

Nykyisin noin kolme neljäsosaa nuorten rikosten seuraamuksista määrätään muualla kuin tuomioistuimissa, joko rikesakko- tai rangaistusmääräysmenettelyssä. Rangaistusmääräysmenettelyssä annettu sakko on yleisin nuoriin kohdistettava rikosoikeudellinen rangaistus. Tuomioistuinten nuorille määräämistä rangaistuksista selvästi yleisin on sakko, 15-17-vuotiailla noin 75 % ja 18-20-vuotiailla noin 63 %. Toiseksi yleisin tuomioistuimen nuorille tuomitsema rangaistus on ehdollinen vankeus, 15-17-vuotiailla noin 18 % ja 18-20-vuotiailla noin 25 %. Alaikäisten ryhmässä ehdolliseen vankeuteen liitetään valvonta noin kahdessa kolmasosassa tapauksista ja 18-20-vuotiaiden ryhmässä noin neljäsosassa tapauksista.¹⁸¹

Sakkorangaistuksen laajaa käyttöä nuorten ryhmässä voidaan kritisoida. Marttusen käsityksen mukaan ei ole järkevää tuomita nuorille sakkoja, koska heillä ei ole itsellään niitä varaa maksaa ja lopulta sakko siirtyy vanhempien maksettavaksi.¹⁸² Vanhemmat saattavatkin maksaa nuorten sakkoja pois esimerkiksi siksi, että nämä välttyisivät maksuhäiriömerkinnöiltä. Vanhempien taloudellinen asema ja halu auttaa nuorta rahallisesti asettaakin nuoret keskenään hyvin eriarvoiseen asemaan.¹⁸³

Koulukiusaamisrikoksen seuraamukseksi pelkkä sakko olisi todennäköisesti soveltumaton, koska kyse on niin vakavasta teosta, että pelkkää sakkoa voitaisiin pitää liian lievänä seuraamuksena ja toisaalta koulukiusaaminen ylipäätään tekona osoittaa tekijällä olevan sellaisia asenteita, joita on tarpeen muuttaa. Sakko on varallisuuteen kohdistuva rangaistus, joka ei välttämättä muuta kiusaajan asenteita tekoonsa. Rikosoikeudellisista rangaistuksista tilanteeseen sopivimmat olisivat ehdollinen vankeus valvonnalla ja nuorisorangaistus. Näiden seurausten käyttämistä voidaan perustella etenkin niihin sisältyvillä ohjelmilla, joilla voidaan puuttua nuorten asenteisiin ja tukea rikoksetonta elämää.

Valvonnan liittämistä ehdolliseen vankeuteen tukee myös se, että nuoret suhtautuvat kevyesti ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Pelkkää ehdollista vankeusrangaistusta ei koeta tuntuvaksi tai edes varsinaiseksi rangaistukseksi, eikä sillä nähdä olevan juuri

---

181. HE 229/2009

182. Marttunen 2008, s.256

183. Väkiparta – Marttunen 2009, s.63

mitään vaikutusta jokapäiväiseen elämään. Sen sijaan valvonnalla oheisseuraamuksena on nuorille erityinen merkitys. Se on kestoaltaan pitkä ja vaatii nuorelta sitoutumista.¹⁸⁴ Laki ehdollisen vankeuden valvonnasta määrittelee 5 §:ssä valvonnan sisältävän valvojan tai apuvalvojan ja valvottavan säännöllisiä tapaamisia. Tapaamisten tarkoituksena on seurata valvottavan olosuhteita ja niissä tapahtuvia muutoksia sekä parantaa valvottavan kykyä elää rikoksetonta elämää. Valvontaan voi sisältyä myös sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä tai ohjelmia. Valvontatapaamisia sekä valvontaan kuuluvia tehtäviä ja ohjelmia saa kuukausittain olla enintään 12 tuntia, erityisestä syystä kuitenkin enintään 24 tuntia.

Ehdollinen vankeus valvonnalla on nuorisorangaistusta parempi vaihtoehto pääsääntöisesti silloin, kun on syytä olla huolissaan erilaisten tukitoimenpiteiden päällekkäisyydestä. Se on riittävä, kun nuori ei hyvän sosiaalisen tilanteensa tai vähäisen rikoksen uusimisriskinsä vuoksi ole nuorisorangaistuksen kaltaisen tiiviin seuraamuksen tarpeessa.¹⁸⁵

Nuorisorangaistuksen 2 §:n mukaan nuorisorangaistusta tuomitaan vähintään neljä kuukautta ja enintään yksi vuosi. Nuorisorangaistukseen tuomittu on valvonnassa rangaistuksen ajan. Nuorisorangaistus sisältää valvontatapaamisia, valvonnan alaisena suoritettavia sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja ohjelmia sekä niiden yhteydessä annettavaa tukea ja ohjausta. Nuorisorangaistuksen täytäntöönpanoon kuuluvia tilaisuuksia, joihin tuomittu on velvollinen osallistumaan, saa viikoittain olla enintään kahdeksan tuntia.

Koulukiusaamisen kohdalla seuraamusvalinnassa tärkeää on etenkin nuoren asenteisiin puuttuminen, jotta hän ei syyllistyisi samanlaiseen käyttäytymiseen uudestaan. Jos ehdollinen vankeus valvonnalla ja nuorisorangaistus tuntuvat liian kovilta rangaistuksilta, voisi harkita olisiko jonkinlaiseen ohjelmaan, jota nykyisin käytetään nuorisorangaistuksissa, osallistuminen sakon oheisseuraamuksena mahdollinen? Tämän toteuttaminen vaatisi lainsäädäntömuutoksia, mutta olisi vaihtoehtona varteenotettava.

---

184. Väkiparta – Marttunen 2009, s.23 ja 82

185. Marttunen – Keisala 2007, s.29

Mielenkiintoisena rikosoikeudellisena seuraamusvaihtoehtona koulukiusaamisen kohdalla voidaan pitää lähestymiskiellon määräämistä. Lähestymiskieltolain 1 §:n mukaan henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen tai tällaisen rikoksen uhan tai muun vakavan häirinnän torjumiseksi voidaan määrätä lähestymiskielto. Saman lain 2 §:n mukaan lähestymiskieltoon voidaan määrätä, jos on perusteltu aihe olettaa, että henkilö, jota vastaan kieltoa pyydetään, tulisi tekemään itsensä uhatuksi tuntevan henkilön henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen tai muulla tavoin vakavasti häiritsemään tätä.

Lähestymiskieltoa on jo oikeuskäytännössä käytetty koulukiusaamisjutussa. Keväällä 2000 kaksi 16-vuotiasta poikaa tuomittiin Varkaudessa lähestymiskieltoon ja heitä kiellettiin lähestymästä oppilasta, jota he olivat kiusanneet.¹⁸⁶ Lähestymiskiellon osalta siis merkille pantavaa on, että sitä voidaan käyttää koulukiusaamisen seuraamuksena jo nykyisin. Koulukiusaaminen on juuri sen tyyppistä vakavaa häirintää, jota lähestymiskieltolain 1 ja 2 pykälät edellyttävät.

Lähestymiskiellosta seuraa opetuksenjärjestäjälle vaatimus järjestellä opetus siten, etteivät kiusaajat ja kiusattu joudu osallistumaan samoille tunneille. Käytännössä tämä edellyttää ainakin, että joko kiusaaja tai kiusattu on siirrettävä eri luokalle. Näin toimitaan monesti nykyisinkin, joten opetuksenjärjestäjän kannalta oppilaiden välistä lähestymiskieltoa ei voine pitää kohtuuttomana. Kaiken kaikkiaan lienee perusteita käyttää lähestymiskieltoa useammin koulukiusaamista koskevissa tapauksissa, sillä niin kauan kuin sitä noudatetaan, lähestymiskieltoon tuomittu ei pysty kohdistamaan kiusattuun ainakaan fyysistä tai sanallista väkivaltaa.

6.3 Restoratiivisen oikeuden mahdollisuudet

Restoratiivinen oikeus eroaa prosessina merkittävästi perinteisestä rikoslainkäytöstä. Restoratiivisen oikeuden ytimenä on, että asianosaiset kokoontuvat yhteen ulkopuolisen sovittelijan tai muun koollekutsujan avulla keskustelemaan siitä, mitä seurauksia rikoksella on ollut ja mitä sen johdosta pitäisi tehdä.¹⁸⁷ Restoratiivisessa oikeudessa on kyse siis lähinnä sovittelusta. Se voi olla muun muassa tuomioistuimessa tapahtuvaa sovittelua tai esimerkiksi koulussa tapahtuvaa vertaissovittelua.

---

186. Björqvist – Jansson 2003, s.197

187. Elonheimo 2004, s.180

Koska sovittelu ei seuraamuksena ole rangaistus, se soveltuu myös alle 15-vuotiaiden tekemien lainvastaisten tekojen ratkaisemiseen.¹⁸⁸ On kuitenkin muistettava, että sovittelu edellyttää molemmilta osapuolilta vapaaehtoisuutta ja sitä, että osapuolet pystyvät ymmärtämään sovittelun sekä siinä tehtävien ratkaisujen merkityksen. Ennen kuin osapuoli antaa suostumuksensa sovitteluun, hänelle on selvitettävä sovitteluun liittyvät osapuolten oikeudet ja hänen asemansa sovittelussa. Alaikäisen henkilön on annettava suostumuksensa sovitteluun aina henkilökohtaisesti ja lisäksi edellytetään, että hänen huoltajansa tai muut lailliset edustajansa suostuvat sovitteluun.¹⁸⁹

Rikosasioiden sovittelu on oikeuskäsittelylle rinnakkainen ja sitä täydentävä menettelytapa rikoksiin ja pienehköihin riita-asioihin liittyvien kysymysten ratkaisemiseksi. Sovittelussa osapuolet pyrkivät tekemään sovittelijan avulla kumpaakin osapuolta tyydyttävän sopimuksen vahingonkorvauksesta tai muunlaisesta tavasta loukatun osapuolen hyvittämisestä. Sovittelussa ei ratkaista syyllisyyskysymystä. Jos soviteltavana on virallisen syytteen alainen rikos, syyllisyys ratkaistaan aina syyteharkinnassa tai tuomioistuinkäsittelyssä.¹⁹⁰

Vertaissovittelussa puolestaan on kyse tilanteesta, jossa sovittelu tapahtuu kouluympäristössä ja jossa sovittelijoina toimivat ikätoverit. Vertaissovittelu etenee viisivaiheisesti tietyn kaavan mukaan. Vaiheet ovat järjestyksessä tervehtiminen, tapauksen kuvaaminen osapuolten omista näkökulmista, ratkaisujen etsiminen, sopiminen ja seuranta. Ensimmäiset neljä vaihetta tapahtuvat yhdessä tilanteessa ja viimeinen myöhemmin, jotta nähtäisiin, onko sopimuksesta kyetty pitämään kiinni. Sekä koulujen henkilökunta ja opettajat ovat kokeneet, että sovittelu tuottaa hyviä tuloksia ja että se soveltuu kouluun. Vertaissovittelun koetaan tuovan menetelmän, jossa ihmisiä kuunnellaan ja jossa heillä on tilaisuus tuoda sanottavansa esiin.¹⁹¹

Uhrin näkökulmasta restoratiivinen oikeus tarjoaa mahdollisuuden kertoa tekijälle, miten hän on teon kokenut ja saada vastauksia kysymyksiinsä. Myös tekijä hyötyy prosessista. Kuuntelemalla uhria tekijä oppii, mitä vaikutuksia hänen teollaan oli uhuriin ja se antaa hänelle mahdollisuuden pyytää anteeksi ja tehdä parannuksen. Lisäksi molempien hyöty on se, että he ovat osa prosessia, jossa päätetään kuinka vähentää

---

188. Eskelinen 2005, s.17

189. Rätty 2007, s.140

190. HE 93/2005 vp, s.4 ja 10

191. Kiilakoski 2009, s.15 ja 24

teon aiheuttamia seuraamuksia. Restoratiivisen oikeuden käyttämisestä syntyvät sosiaaliset ja yhteiskuntajärjestelmän hyödyt sisältävät puolestaan muun muassa uusintarikollisuuden vähenemisen, kulujen vähenemisen, uhri- ja kansalaistyytyväisyyden lisääntymisen, yhteisön turvallisuudentunteen lisääntymisen ja rikoksenteelijän osaamisen kehittämisen.¹⁹² Restoratiivisen menettelyn etu on se, että sen käyttäminen vaikeuttaa rikosvahinkojen ja vastuun neutralisointia. Teon vahingollisuutta on hankalampi vähätellä, kun kohtaa uhrin ja kuulee hänen tarinansa. Tuomitsijoita on hankalampi tuomita, kun istunnossa selitetään, miksi teko oli väärä.¹⁹³

Sovittelua voi pitää erittäin tarkoituksenmukaisena seuraamuksena koulukiusaamiselle juuri sen takia, että siinä tarjoutuu aito mahdollisuus siihen, että tekijä ymmärtää asian paremmin kiusatun näkökulmasta ja tämä voi vaikuttaa hänen asenteisiinsa sillä tavalla pysyvästi, ettei hän enää syyllisty kiusaamiseen. Eskelisen tutkimusaineistossa sovittelun jälkeen enemmistö (73 %) alle 15-vuotiaista tekijöistä katsoi tehneensä väärin ja lähes 60 % tekijöistä katsoi hyötyneensä sovittelusta.¹⁹⁴

Restoratiivinen oikeus ei kuitenkaan ole automaattinen vastaus tai sovelias lähestymistapa jokaiseen kiusaamistapaukseen. Niin koulun henkilökunnan kuin viranomaistenkin tulee huolellisesti arvioida monia tekijöitä päättäessään sitä, sopiiko tietty kiusaamistapaus sovitteluun.¹⁹⁵

Koska restoratiivisessa oikeudessa keskitytään enemmän tekoon ja sen seuraukseen uhrille, eikä lähestymistapa ole tekijää tuomitseva, restoratiivisen oikeuden käyttämisellä voidaan varmasti minimoida tai jopa kokonaan poistaa mahdollinen leimaavavaikutus, joka koulukiusaamisen kriminalisointiin saattaa liittyä. Restoratiivisen oikeuden keinoin voidaan ratkaista suurin osa alle 15-vuotiaiden tekemästä koulukiusaamisesta ja sen käyttöä oikeuskäsittelyn kanssa rinnakkain myös yli 15-vuotiaiden kohdalla voidaan pitää perusteltuna. Näin ollen vastaus kysymykseen, ”Mitä koulukiusaamisesta pitäisi seurata?”, on, että ainakin restoratiivista oikeutta tulisi käyttää kaikissa niissä tapauksissa, joihin se on tilanne huomioiden soveltuva.

---

192. Duncan 2011, s.713

193. Elonheimo 2004, s.181

194. Eskelinen 2005, s.100

195. Duncan 2011, s.723

7. YHTEENVETO

Kun pohditaan kriminalisointien käyttötarvetta, lähtökohta on käytännöllinen. Rikoslakia ei käytetä sen itsensä vuoksi – moraalisen itseisarvona tai sovituksen saavuttamiseksi – vaan koska ajatellaan rikoslain viime kädessä edistävän hyvinvointia, elämisen laatua, turvallisuutta ja vapautta. Rikosoikeutta ja rangaistusjärjestelmää tarvitaan järjestäytyneen yhteiselämän, turvallisuuden ja ylipäänsä siedettävien elinolojen turvaamiseksi. Rikosoikeusjärjestelmän oikeutus perustuu sen kykyyn suojata tärkeinä pitamiämme intressejä muiden taholta uhkaavilta loukkauksilta.¹⁹⁶

Tämän tutkielman keskeinen kysymys oli, onko olemassa edellytyksiä koulukiusaamisen kriminalisoinnille omana tunnusmerkistönään sen sijaan, että sitä käsiteltäisiin jatkossakin nykyisten tunnusmerkistöjen alla. Kysymystä lähestyttiin tarkastelemalla oikeuskäytäntöä, punnitsemalla koulukiusaamista kriminalisointiteoriasta käsin sekä toteuttamalla kyselytutkimus mahdollisen kriminalisoinnin tehokkuuden selvittämiseksi.

Oikeuskäytännön osalta yhteenvedona todetaan, että nykyisillä tunnusmerkistöillä pystytään vastaamaan ainoastaan koulukiusaamisen osatekoihin, jolloin ei voida huomioida sitä tekokokonaisuutta, josta koulukiusaamisessa pohjimmiltaan on kyse ja josta vakavat haitalliset seuraukset syntyvät. Nykyisten tunnusmerkistöjen kyvyttömyys vastata tekoon kokonaisuutena puoltaa koulukiusaamisen kriminalisoimista omana tunnusmerkistönään. Tunnusmerkistö pitäisi muotoilla koulukiusaamisen määritelmää vastaavaksi, mistä seuraa, että kyseessä olisi kvalifioitu tekomuoto suhteessa moniin nykyisiin tunnusmerkistöihin. Kriminalisoinnin tulisi kohdistua asiantilaan, jossa kiusattuun kohdistetaan toistuvasti ja ennalta arvaamattomasti vahingoittavia tekoja niin, että kiusattu joutuu elämään jatkuvan pelon ja uhkan alaisena.

Koulukiusaamisen tarkastelu kriminalisointiteorian näkökulmasta osoitti, että koulukiusaamisen kriminalisointi läpäisisi selkeästi muut periaatteet, mutta vaatimus rikosoikeuden käyttämisestä viimesijaisena keinona jättää kysymyksen, onko KiVa Koulu-ohjelma niin tehokas, että sen olemassaolo on peruste olla käyttämättä rikosoikeutta?

---

196. Lappi-Seppälä 2006, s.68

Tehdyssä kyselytutkimuksessa oppilaista selkeä enemmistö koki, ettei KiVa Koulu-ohjelma ole tarpeeksi tehokas. Koulukiusaamisen asiantuntija, KiVa Koulu-ohjelman vastuullisena johtajana toimiva professori Christina Salmivalli kertoi, että KiVa Koulu-ohjelma ei ole onnistunut turvaamaan kaikkien oikeutta turvalliseen oppimisympäristöön. Kuitenkin suuri osa tästä ”riittämättömyydestä” johtuu Salmivallin mukaan siitä, ettei ohjelmaa käytetä aktiivisesti. Hänen mukaansa ne koulut, jotka toteuttavat ohjelmaa laatusuosituksen mukaan, ovat saaneet erinomaisia tuloksia aikaan. Salmivalli lisäsi, että olisi tärkeää, että kouluja veloitettaisiin entistä tiukemmin puuttumaan kiusaamiseen ja tekemään ennaltaehkäisevää työtä. Samansuuntaisen lausunnon on myös antanut Ruotsin silloinen lapsiasiainvaltuutettu vuonna 2002.¹⁹⁷

Tehdyn kyselytutkimuksen mukaan koulukiusaamisen kriminalisoinnin voidaan katsoa olevan tehokas. Kriminalisoinnilla olisi selkeä ennaltaehkäisevä vaikutus, sillä 73 % kiusaajista ilmoitti, että he jättäisivät kiusaamatta, jos teko olisi kriminalisoitu omana tunnusmerkistönään. Kriminalisointi lisäisi myös koulukiusaamistapausten ilmituloa, sillä noin 58 % vastaajista ilmoitti, että he ilmoittaisivat helpommin itseensä ja muihin kohdistuvasta kiusaamisesta aikuisille, mikäli koulukiusaaminen olisi kriminalisoitu. Lisääntyvän ilmitulon myötä eri tahot pystyisivät paremmin puuttumaan koulukiusaamiseen. Kriminalisoinnin lisähyötynä voidaan pitää sitä, että selkeästi yli puolet kaikista vastaajista ilmoitti, että heidän turvallisuudentunteensa lisääntyisi, mikäli koulukiusaaminen olisi kriminalisoitu.

Koulukiusaamisen kriminalisoinnin etuja olisivat parantuva oikeusturva ja kyselytutkimuksen perusteella myös ennaltaehkäisevä vaikutus, lisääntyvä ilmitulo ja turvallisuudentunteen lisääntyminen. Mahdollisia kriminalisoinnista koituvia hyötyjä olisivat kiusaamistapausten vähenemisestä ja sitä kautta kiusaamisen seurausten vähenemisestä aiheutuva kustannussäästö ja kiusaajan haitallisen kehityksen katkaiseminen. Mahdollisia haittoja puolestaan olisivat kiusaajan leimautuminen, viranomaisten lisääntyvä työmäärä ja lisääntyvät kustannukset. Näistä tekijän leimautuminen on merkittävin haitta, mutta sitä voitaisiin pienentää oikealla seuraamusvalinnalla ja etenkin restoratiivisen oikeuden keinojen käyttämisellä.

---

197. Barnombudsmannen

Tämän tutkielman perusteella kriminalisoinnilla olisi saavutettavissa merkittäviä etuja. Kriminalisoinnin haittojen osalta on muistettava, että vaikutusta työmäärään on vaikea arvioida, koska selvittämättä jää, missä määrin koulukiusaamisesta aiheutuu jo nykyisin työtä eri viranomaisille. Lisäksi kriminalisoinnin vaikutusta kustannuksiin on vaikea arvioida, sillä vaikka kriminalisointi voi aiheuttaa kustannuksia, se myös varmasti vähentää nykyisin koulukiusaamisen seurauksista, kuten mielenterveyden ongelmista ja yhteiskunnasta syrjäytymisestä, aiheutuvia kustannuksia. Näin ollen hyöty-haittاپunninnassa voitaneen päätyä siihen, että kriminalisoinnista olisi enemmän hyötyä kuin haittaa.

Saavutettu johtopäätös on, että koulukiusaamisen kriminalisoinnille on olemassa kriminalisointiteorian määrittelemät edellytykset. Koulukiusaamisen kriminalisointi läpäisee kaikki muut kriminalisointiteorian periaatteet, paitsi ultima ratio-periaatteen ja ultima ratio-periaatteenkin kohdalla kyse on lähinnä tulkintakysymyksestä. Tulkintakysymyksen kannalta olennaista on, mikä merkitys annetaan KiVa Koulu-ohjelmalle, sillä kyseinen ohjelma on paras käytettävissä oleva vaihtoehto koulukiusaamisen kriminalisoimiselle. Ultima ratio-vaatimus voi siis täyttyä, jos todetaan, että KiVa Koulu-ohjelmasta huolimatta kriminalisointi on tarpeellinen.

Kun kriminalisointiteorian ja tehdyn kyselytutkimuksen tulosten lisäksi huomioidaan nykylainsäädännön kyvyttömyys vastata koulukiusaamiseen tekokokonaisuutena, loppupäätelmänä on, että koulukiusaamisen kriminalisoimisesta tulisi tehdä laajempi selvitystyö mahdollista lainsäädäntömuutosta ajatellen.

LIITE 1: Peruskoulun 9-luokkalaisille tehdyn kyselyn kysymykset

1. Pidätkö koulukiusausta harkittuna käyttäytymisenä?

- kyllä, sillä tavoitellaan jotakin ja kohdehenkilöt valitaan tarkasti
 ei, se perustuu yleensä enemmänkin hetken mielihohteeseen ja ei kohdistu pelkästään tiettyihin henkilöihin

2. Ymmärtävätkö koulukiusaajat sinun mielestäsi tekonsa? (siis sen, että se on väärin ja mitä siitä seuraa kiusatulle)

- kyllä
 ei

3. Mitä koulukiusaamisesta sinun mielestäsi seuraa uhrille? (luettele mahdollisimman monta seurausta)

4A. Suostuisitko todistamaan (poliisille ja/tai oikeudessa) kiusaamista tapahtuneen?

- kyllä
 en

4B. Jos vastasit en, kerro miksi et todistaisi?

5. Jos koulukiusaaminen olisi rikos ja tietäisit mitä siitä seuraa, kertoisitko helpommin itseesi kohdistuvasta kiusaamisesta aikuiselle/aikuisille?

- kyllä
 ei

6. Entä ilmoittaisitko helpommin muihin kohdistuvasta kiusaamisesta aikuiselle/aikuisille?

- kyllä
 ei

7. Jos koulukiusaaminen olisi rikos, vaikuttaisiko se käyttäytymiseesi?

- ei, en kiusaa nykyisinkään, koska minusta kiusaaminen on väärin
 kyllä, jättäisin tekemättä asioita, jotka tietäisin rikokseksi
 kyllä, jos rangaistus kiusaamisesta olisi tarpeeksi ankara
 ei, en lopettaisi kiusaamista vaikka se olisi rikos

8. Jos koulukiusaaminen olisi rikos, lisäisikö se turvallisuuden tunnettasi? (esimerkiksi sitä kautta, että olettaisit tekojen vähentyvän koska siitä seuraa kiusaajalle rangaistus)

- kyllä
 ei

9. Vastaa mikäli koulusi on mukana KiVa Koulu-ohjelmassa. Torjuuko KiVa Koulu-ohjelma mielestäsi koulukiusaamista tarpeeksi tehokkaasti?

- kyllä
 ei

LIITE 2: Tutkimustulokset

ROVANIEMI (139 vastaajaa, joista tyttöjä 72 ja poikia 67)

1. Pidätkö koulukiusausta harkittuna käyttäytymisenä?

Tytöt, kyllä 48 (67%)	Tytöt, ei 21 (29%)	Tytöt, ei vastausta 3 (4%)
Pojat, kyllä 35 (52%)	Pojat, ei 28 (42%)	Pojat, ei vastausta 4 (6%)

Yhteensä, kyllä 83 (60%) Yhteensä, ei 49 (35%) Yhteensä, ei vastausta 7 (5%)

2. Ymmärtävätkö koulukiusaajat tekonsa?

Tytöt, kyllä 22 (31%)	Tytöt, ei 48 (67%)	Tytöt, riippuu 2 (3%)
Pojat, kyllä 35 (52%)	Pojat, ei 31 (46%)	Pojat, riippuu 1 (1%)

Yhteensä, kyllä 57 (41%) Yhteensä, ei 79 (57%) Yhteensä, riippuu 3 (2%)

3. Kuinka moni osasi nimetä seurauksia?

Tytöistä, jotka vastasivat kyllä edelliseen 22 (100%) osasi
Tytöistä, jotka vastasivat ei edelliseen 43 (90%) osasi, 5 (10%) ei osannut
Tytöt, jotka vastasivat edelliseen riippuu 2 (100%) osasi
Pojista, jotka vastasivat kyllä edelliseen 27 (77%) osasi, 8 (23%) ei osannut
Pojista, jotka vastasivat ei edelliseen 26 (84%) osasi, 5 (16%) ei osannut
Poika, joka vastasi edelliseen riippuu 1 (100%) osasi

Tytöistä osasi 67 (93%)	Tytöistä ei osannut 5 (7%)
Pojista osasi 54 (81%)	Pojista ei osannut 13 (19%)

Yhteensä osasi 121 (87%) Yhteensä ei osannut 18 (13%)

Seurauksia, joita pojat nimesivät:

henkiset ongelmat (4), haluttomuus tulla kouluun (8), huono olo (5), paha mieli (16), ärsyyntyminen (3), vainoharhaisuus (1), stressi (2), surullisuus (2), itsetuhoisuus (2), ei uskalla tehdä asioita (1), alkaa itse kiusaamaan (1), alistuminen (1), häpeä (2), epävarmuus (3), syömishäiriö (1), fyysiset vammat (4), masennus (16), elämänilo heikkenee (1), poissaolot koulusta (1), välinpitämättömyys (1), eristäytyminen (1), koulun vihaaminen (1), viha (3), unettomuus (1), ei uskalla olla itsensä (1), päihteet (1), sosiaalisten kykyjen puute (1), materiaaliset vahingot (1), alakuloisuus (1), huono itsetunto (7), pelko (10), koulumenestyksen heikkeneminen (4), ahdistus (1), paineita (1), traumat (11), tiettyjen henkilöiden vihaaminen (1), väsymys (1), yksinäisyys (8), alemmuuden tunne (1), työttömyys (1), epätoivoiset teot (1), vaikea ilmaista itseään (1), ei luota ihmisiin (1)

Seurauksia, joita tytöt nimesivät:

yksinäisyys (1), itsetunnon heikkeneminen (28), vaikea muodostaa ihmissuhteita (6), epävarmuus (4), ei uskalla olla oma itsensä (5), ei luota ihmisiin (4), ahdistus (10), huono olo (2), suru (3), huonot tunteet itseään kohtaan (1), arvottomuuden tunne (4), koulumenestyksen heikkeneminen (8), psyykkiset oireet (1), sosiaalisten tilanteiden pelko (3), voi alkaa itse kiusaamaan (1), syrjintä (1), stressi (2), elämällä ei merkitystä (1), masennus (21), traumat (25), arkuus (2), pelko siitä mitä muut ajattelevat (1), paha mieli (15), sisäänpäin kääntyminen (2), yksinäisyys (15), viha (3), kipu (1), pelkää puhua ihmisille (1), turvattomuus (2), hankaluudet sosiaalisissa tilanteissa (3), ei uskalla kertoa kellekään (1), ulkonäköpaineet (1), tulee herkemäksi letkauttelulle (1), painajaiset (1), kaverittomuus (2), pelko (20), itsetuhoisuus (9), haluttomuus mennä

kouluun (13), ujous (2), eristäytyminen (5), henkiset ongelmat (11), syömishäiriöt (1), fyysiset vammat (11), huonot muistot (1), häpeä (3), syrjäytyminen (4), vaikeus päästä myöhemmin kouluihin (1), väkivaltaisuus (1), levottomuus (1), lintsaus (1), arkielämä muuttuu huonoksi (1), huono maine (1)

4A. Suostuisitko todistamaan?

Tytöt, kyllä 64 (89%)   Tytöt, ei 8 (11%)

Pojat, kyllä 51 (76%)   Pojat, ei 16 (24%)

Yhteensä, kyllä 115 (83%) Yhteensä, ei 24 (17%)

Syitä miksei todistaisi, pojat:

en haluaisi, ellei se jota on kiusattu olisi kaveri (2), en halua (2), ei ole yleensä niin vakavaa (1), ei jaksa (3), turhaa, en halua itselle paskaa niskaan (1), koska kiusatun pitäisi oppia millaisessa maailmassa elämme ja kestämään sen seuraukset (kasvattaa selkäranka/munat) (1), en ole vasikka (2), se kuulostaa turhalta, koska kyllä kiusaaminen pitäisi pystyä lopettamaan ilman poliisia (1), ei ole minun ongelmani (2), en halua olla poliisin kanssa missään tekemisissä (1), riippuu asiasta, jos se olisi jatkuvaa (1)

Syitä miksei todistaisi, tytöt:

en halua olla millään tavoin osallisena kiusaamiseen (1), en uskaltaisi (2), en halua, että minua aletaan haukkumaan siitä, mutta riippuu onko kiusattu ystäväni (1), en haluaisi (1), ei ole minun huoli (1), ei kiinnosta mennä todistamaan, ko en tunne sitä (1)

5. Kertoisitko helpommin itseesi kohdistuvasta kiusaamisesta?

Tytöt, kyllä 46 (64%)   Tytöt, ei 25 (35%)   Tytöt, ei vastausta 1 (1%)

Pojat, kyllä 39 (58%)   Pojat, ei 28 (42%)

Yhteensä, kyllä 85 (61%)   Yhteensä, ei 53 (38%)   Yhteensä, ei vastausta 1 (1%)

6. Kertoisitko helpommin muihin kohdistuvasta kiusaamisesta?

Tytöt, kyllä 52 (72%)   Tytöt, ei 19 (26%)   Tytöt, ei vastausta 1 (1%)

Pojat, kyllä 34 (51%)   Pojat, ei 32 (48%)   Pojat, ei vastausta 1 (1%)

Yhteensä kyllä 86 (62%)   Yhteensä, ei 51 (37%)   Yhteensä, ei vastausta 2 (1%)

7. Vaikuttaisiko käyttäytymiseesi?

Tytöt, ei, en kiusaa nykyisinkään 60 (83 %)

Tytöt, kyllä, en kiusaisi jos rikos 7 (10%)

Tytöt, kyllä jos rangaistus ankara 4 (6 %)

Tytöt, ei, kiusaisi vaikka rikos 1 (1%)

Pojat, ei, en kiusaa nykyisinkään 45 (67%)

Pojat, kyllä, en kiusaisi jos rikos 16 (24%)

Pojat, kyllä jos rangaistus ankara 4 (6%)

Pojat, ei, kiusaisi vaikka rikos 1 (1%)

Pojat, ei vastausta 1 (1%)

Yhteensä, ei, ei kiusaa nykyisin 105 (76%)

Yhteensä, kyllä, ei kiusaisi jos rikos 23 (17%)

Yhteensä, kyllä jos rangaistus ankara 8 (6%)

Yhteensä, ei, kiusaisi vaikka rikos 2 (1%)

Yhteensä, ei vastausta 1 (1%)

8. Lisäisikö kriminalisointi turvallisuudentunnettasi?

Tytöt, kyllä 55 (76%)   Tytöt, ei 16 (22%)   Tytöt, riippuu 1 (1%)

Pojat, kyllä 38 (57%)   Pojat, ei 29 (43%)

Yhteensä, kyllä 93 (67%)   Yhteensä, ei 45 (32%)   Yhteensä, riippuu 1 (1%)

9. Onko Kiva tarpeeksi tehokas?

Tytöt, kyllä 13 (18%)   Tytöt, ei 58 (81%)   Tytöt, riippuu 1 (1%)

Pojat, kyllä 37 (55%)   Pojat, ei 29 (43%)   Pojat, ei osaa sanoa 1 (1%)

Yhteensä, kyllä 50 (36%)   Yhteensä, ei 87 (63%)   Yhteensä, riippuu 1 (1%)

Yhteensä, ei osaa sanoa 1 (1%)

OULU (103 vastaajaa, joista tyttöjä 57 ja poikia 46)

1. Pidätkö koulukiusausta harkittuna käyttäytymisenä?

Tytöt, kyllä 27 (47%)   Tytöt, ei 23 (40%)   Tytöt, molemmat 7 (12%)
Pojat, kyllä 25 (54%)   Pojat, ei 19 (41%)   Pojat, molemmat 2 (4%)

Yhteensä, kyllä 52 (50%)   Yhteensä, ei 42 (41%)   Yhteensä, molemmat 9 (9%)

2. Ymmärtävätkö koulukiusaajat tekonsa?

Tytöt, kyllä 13 (23%)   Tytöt, ei 42 (74%)   Tytöt, molemmat 2 (4%)
Pojat, kyllä 19 (41%)   Pojat, ei 24 (52%)   Pojat, molemmat 3 (7%)

Yhteensä, kyllä 32 (31%)   Yhteensä, ei 68 (66%)   Yhteensä, molemmat 5 (5%)

3. Kuinka moni osasi nimetä seurauksia?

Tytöistä, jotka vastasivat kyllä edelliseen 11 (85%) osasi, 2 (15%) ei osannut

Tytöistä, jotka vastasivat ei edelliseen 38 (90%) osasi, 4 (10%) ei osannut

Tytöt, jotka vastasivat edelliseen molemmat 2 (100%) osasi

Pojista, jotka vastasivat kyllä edelliseen 14 (74%) osasi, 5 (26%) ei osannut

Pojista, jotka vastasivat ei edelliseen 19 (79%) osasi, 5 (21%) ei osannut

Pojat, jotka vastasivat edelliseen molemmat 2 (67%) osasi, 1 (33%) ei osannut

Tytöistä osasi 51 (89%)   Tytöistä ei osannut 6 (11%)

Pojista osasi 35 (76%)   Pojista ei osannut 11 (24%)

Yhteensä osasi 86 (83%)   Yhteensä ei osannut 17 (17%)

Seurauksia, joita pojat nimesivät:

paha mieli (15), syrjäytyminen (3), syrjintä (1), stressi (1), häiritsee opiskelua (3), psyykkiset vaikeudet (1), myöhemmällä iällä ei uskalla esiintyä erilaisissa tilaisuuksissa (1), suru (2), sosiaaliset vaikeudet (1), häpeä (1), turvattomuus (1), ei uskalla liikkua yksin (1), masennus (5), huono itsetunto (6), muiden kiusaaminen (1), väsymys (1), unettomuus (1), pelko mennä kouluun (2), henkiset vammat (2), hämmennystä (1), kostonhalu (1), oppimisvaikeudet (1), vaikeudet tulevaisuudessa (1), traumoja (9), paha olo (6), itsetuhoisuus (1), poissaolot koulusta (1), kipu (1), elinikäiset muistot (1), fyysiset vammat (3), yksinäisyys (1), ujous (1), pelko (2)

Seurauksia, joita tytöt nimesivät:

paha mieli (15), traumat (5), ahdistus (11), syrjäytyminen (10), alemmuudentunne (2), suru (1), häpeä (2), epävarmuus (2), ei uskalla olla itsensä (1), henkiset ongelmat (8), itsetuhoisuus/itsemurha (7), muiden kiusaaminen (1), fyysiset vammat (7), yksinäisyys (7), paha olo (2), stressi (1), ujous/arkuus (2), kaverittomuus (2), itsetunnon lasku (17), masennus (21), mielisairaudet (3), haluttomuus tulla kouluun (2), pelko (8), syrjintä (1), viha (1), en kuulu joukkoon –tunne (1), huono koulumenestys (1), mikään ei kiinnosta (1), vaikeus luottaa muihin (3), sulkeutuneisuus (1), traumat (8), vaikeudet sosiaalisessa elämässä (1), voi alkaa itse kiusaamaan (1)

4A. Suostuisitko todistamaan?

Tytöt, kyllä 49 (86%)   Tytöt, ei 8 (14%)
Pojat, kyllä 26 (57%)   Pojat, ei 17 (37%)   Pojat, riippuu 3 (7%)

Yhteensä, kyllä 75 (73%)   Yhteensä, ei 25 (24%)   Yhteensä, riippuu 3 (3%)

Syitä miksei todistaisi, pojat:

riippuu kiusaamisen laadusta todistaisiko (2), ei jaksaa (1), kiusaaminen vakava, muttei niin vakava ja hirveä teko, että sitä oikeuteen asti kannattaa viedä. Poliisille voi ilmoittaa, mutta oikeudella tärkeämpiäkin asioita käsiteltävänä (1), voisi tulla seurauksia itselle (1), ei kiinnosta (1), riippuu henkilöstä, todistaisiko (1), sitten minua kiusattaisiin (1), ei tämmöisiä asioita kuulu hoitaa oikeudessa, koska ihmiset kiusaa vaan näyttääkseen muille (1), en halua tuhlata aikaani (1), ei halua (2), ei vaikuta mun elämään (1)

Syitä miksei todistaisi, tytöt:

en ole vasikka (1), tyhmää (1), jos en tiedä asiasta paljon, ni en halua sekaantua muiden asioihin (1), en halua itselle ongelmia ja joutua kiusatuksi (2), riippuu tilanteesta (1), ei jaksaa (1), mielestäni olisi parempi, ettei koulukiusaaminen olisi oma rikoksensa (1), asia ei kuulu minulle (1)

5. Kertoisitko helpommin itseesi kohdistuvasta kiusaamisesta?

Tytöt, kyllä 41 (72%)	Tytöt, ei 15 (26%)	Tytöt, ei vastausta 1 (2%)
Pojat, kyllä 17 (37%)	Pojat, ei 27 (59%)	Pojat, ei vastausta 2 (4%)

Yhteensä, kyllä 58 (56%) Yhteensä, ei 42 (41%) Yhteensä, ei vastausta 3 (3%)

6. Kertoisitko helpommin muihin kohdistuvasta kiusaamisesta?

Tytöt, kyllä 38 (67%)	Tytöt, ei 18 (32%)	Tytöt, ei vastannut 1 (2%)
Pojat, kyllä 18 (39%)	Pojat, ei 27 (59%)	Pojat, ei vastannut 1 (2%)

Yhteensä kyllä 56 (54%) Yhteensä, ei 45 (44%) Yhteensä, ei vastannut 2 (2%)

7. Vaikuttaisiko käyttäytymiseesi?

Tytöt, ei, en kiusaa nykyisinkään 52 (91 %)

Tytöt, kyllä, en kiusaisi jos rikos 4 (7 %)

Tytöt, kyllä jos rangaistus ankara 1 (2 %)

Tytöt, ei, kiusaisi vaikka rikos 0 (0%)

Pojat, ei, en kiusaa nykyisinkään 27 (59%)

Pojat, kyllä, en kiusaisi jos rikos 15 (33%)

Pojat, kyllä jos rangaistus ankara 3 (7%)

Pojat, ei, kiusaisi vaikka rikos 1 (2 %)

Yhteensä, ei, ei kiusaa nykyisin 79 (77%)

Yhteensä, kyllä, ei kiusaisi jos rikos 19 (18%)

Yhteensä, kyllä jos rangaistus ankara 4 (4%)

Yhteensä, ei, kiusaisi vaikka rikos 1 (1%)

8. Lisäisikö kriminalisointi turvallisuudentunnettasi?

Tytöt, kyllä 35 (61%) Tytöt, ei 21 (37%) Tytöt, riippuu 1 (2%)

Pojat, kyllä 24 (52%) Pojat, ei 21 (47%) Pojat, ei tiedä 1 (2%)

Yhteensä, kyllä 59 (57%) Yhteensä, ei 42 (41%) Yhteensä, riippuu 1 (1%)

Yhteensä, ei tiedä 1 (1%)

9. Onko Kiva tarpeeksi tehokas?

Tässä koulussa ei ole Kivaa.

KOKKOLA (82 vastaajaa, joista tyttöjä 46 ja poikia 36)

1. Pidätkö koulukiusausta harkittuna käyttäytymisenä?

Tytöt, kyllä 25 (54%)   Tytöt, ei 18 (39%)   Tytöt, molemmat 3 (7%)
Pojat, kyllä 21 (58%)   Pojat, ei 14 (39%)   Pojat, molemmat 1 (3%)

Yhteensä, kyllä 46 (56%)   Yhteensä, ei 32 (39%)   Yhteensä, molemmat 4 (5%)

2. Ymmärtävätkö koulukiusaajat tekonsa?

Tytöt, kyllä 10 (22%)   Tytöt, ei 34 (74%)   Tytöt, molemmat 2 (4%)
Pojat, kyllä 16 (44%)   Pojat, ei 19 (53%)   Pojat, molemmat 1 (3%)

Yhteensä, kyllä 26 (32%)   Yhteensä, ei 53 (65%)   Yhteensä, molemmat 3 (4%)

3. Kuinka moni osasi nimetä seurauksia?

Tytöistä, jotka vastasivat kyllä edelliseen 8 (80%) osasi, 2 (20%) ei osannut
Tytöistä, jotka vastasivat ei edelliseen 30 (88%) osasi, 4 (12%) ei osannut
Tytöistä, jotka vastasivat edelliseen molemmat 1 (50%) osasi, 1 (50%) ei osannut
Pojista, jotka vastasivat kyllä edelliseen 13 (81%) osasi, 3 (19%) ei osannut
Pojista, jotka vastasivat ei edelliseen 14 (73%) osasi, 5 (28%) ei osannut
Pojista, jotka vastasivat edelliseen molemmat 1 (100%) osasi

Tytöt, osasi 39 (84%)   Tytöt, ei osannut 7 (16%)
Pojat, osasi 28 (78%)   Pojat, ei osannut 8 (22%)

Yhteensä, osasi 67 (82%)   Yhteensä, ei osannut 15 (18%)

Seurauksia, joita pojat nimesivät:

masennus (10), mielipaha (14), sosiaaliset ongelmat (1), heikko itsetunto tai itsetunnon laskeminen (1), maineen menetys (1), uhrilla syyllisyys kiusaamisesta (1), haluttomuus tulla kouluun (2), itsetuhoiset ajatukset/itsemurha (2), koulusurmat (1), luottamuspula toisiin ihmisiin (1), yksinäisyys (1), alhainen koulunkäynti motivaatio (1), pelkoa (1), tuskaa (1), paskaa (2), ongelmia (1)

Seurauksia, joita tytöt nimesivät:

kouluun tulemisen pelko (9), huono itsetunto tai itsetunnon laskeminen (10), pelko (8), paha olo (14), masennus (13), itsemurha (3), psyykinen, henkinen tai fyysinen sairaus (7), yksinäisyys (4), elinikäiset traumat (6), ahdistus (4), syrjäytyminen yhteiskunnasta (5), päihteidenkäytön aloittaminen (1), henkinen kärsimys (1), itseinho (1), hylätyksi tuleminen, koska kaverit jättävät (1), maineen menetys (1), riittämättömyyden tunne (3), unettomuus (1), epäsosiaalisuus (1), turvattomuuden tunne (1), kostoajatukset (1)

4A. Suostuisitko todistamaan?

Tytöt, kyllä 33 (72%)   Tytöt, ei 11 (24%)   Tytöt, ei vastausta 2 (4%)
Pojat, kyllä 22 (61%)   Pojat, ei 14 (39%)

Yhteensä, kyllä 55 (67%)   Yhteensä, ei 25 (30%)   Yhteensä, ei vastausta 2 (3%)

Syitä miksei todistaisi, pojat:

ei tiedä (1), ei halua olla ketään vastaan, koska kaveritilanne ja oma asema heikko (1), koston pelko (1), ei riittävä vankeus (1), ei jaksaa (3), ei ilmoita syytä (2), pitää

petturimaisena toimintana (2), on hauskaa kun muut kärsivät (1), riippuu, pahoinpitelyn, tietojen levittämisen, varastamisen todistaisi, haukkumisen voisi käsitellä toisin (1)

Syitä miksei todistaisi, tytöt:

ei haluaisi puuttua asiaan (3), ei halua (1), omasta mielestään liian nuori, todistaisi jos asianosainen ystävä/läheinen (1), ei haluaisi, ellei asianosainen tärkeä henkilö, koska se on raskas prosessi (1), vasikan maine (2), ei pidä vasikoista (1), riippuu henkilöstä todistaisiko vai ei (1), ei ilmoita syytä (1), ei ole ikinä nähnyt niin vakavaa koulukiusaamista (1), ei uskalla (1)

5. Kertoisitko helpommin itseesi kohdistuvasta kiusaamisesta?

Tytöt, kyllä 26 (57%)	Tytöt, ei 19 (41%)	Tytöt, molemmat 1 (2%)
Pojat, kyllä 13 (36%)	Pojat, ei 23 (64%)	

Yhteensä, kyllä 39 (48%) Yhteensä, ei 42 (51%) Yhteensä, molemmat 1 (1%)

6. Kertoisitko helpommin muihin kohdistuvasta kiusaamisesta?

Tytöt, kyllä 35 (76%)	Tytöt, ei 9 (20%)	Tytöt, molemmat 2 (4%)
Pojat, kyllä 14 (39%)	Pojat, ei 20 (56%)	Pojat, molemmat 2 (5%)

Yhteensä, kyllä 49 (60%) Yhteensä, ei 29 (35%) Yhteensä, molemmat 4 (5%)

7. Vaikuttaisiko käyttäytymiseesi?

Tytöt, ei, en kiusaa nykyisinkään 39 (85 %)
Tytöt, kyllä, en kiusaisi jos rikos 5 (11 %)
Tytöt, kyllä jos rangaistus ankara 1 (2 %)
Tytöt, ei, kiusaisi vaikka rikos 1 (2 %)

Pojat, ei, en kiusaa nykyisinkään 18 (50%)
Pojat, kyllä, en kiusaisi jos rikos 12 (33%)
Pojat, kyllä jos rangaistus ankara 3 (8%)
Pojat, ei, kiusaisi vaikka rikos 3 (8 %)

Yhteensä, ei, ei kiusaa nykyisin 57 (70%)
Yhteensä, kyllä, ei kiusaisi jos rikos 17 (21%)
Yhteensä, kyllä jos rangaistus ankara 4 (5%)
Yhteensä, ei, kiusaisi vaikka rikos 4 (5%)

8. Lisäisikö kriminalisointi turvallisuudentunnettasi?

Tytöt, kyllä 33 (72%)	Tytöt, ei 12 (26%)	Tytöt, ei tiedä 1 (2%)
Pojat, kyllä 20 (56%)	Pojat, ei 16 (44%)	

Yhteensä, kyllä 53 (65%) Yhteensä, ei 28 (34%) Yhteensä, ei tiedä 1 (1%)

9. Onko Kiva tarpeeksi tehokas?

Tytöt, kyllä 13 (28%)	Tytöt, ei 31 (68%)	Tytöt, ei tiedä 2 (4%)
Pojat, kyllä 10 (28%)	Pojat, ei 25 (69%)	Pojat, ei tiedä 1 (3%)

Yhteensä, kyllä 23 (28%) Yhteensä, ei 56 (68%) Yhteensä, ei tiedä 3 (4%)

KUOPIO (56 vastaajaa, joista tyttöjä 26 ja poikia 30)

1. Pidätkö koulukiusausta harkittuna käyttäytymisenä?

Tytöt, kyllä 15 (58%)   Tytöt, ei 10 (38%)   Tytöt, ei vastausta 1 (4%)
Pojat, kyllä 11 (37%)   Pojat, ei 19 (63%)

Yhteensä, kyllä 26 (46%)   Yhteensä, ei 29 (52%)   Yhteensä, ei vastausta 1 (2%)

2. Ymmärtävätkö koulukiusaajat tekonsa?

Tytöt, kyllä 5 (19%)   Tytöt, ei 19 (73%)   Tytöt, molemmat 2 (8%)
Pojat, kyllä 9 (30%)   Pojat, ei 20 (67%)   Pojat, molemmat 1 (3%)

Yhteensä, kyllä 14 (25%)   Yhteensä, ei 39 (70%)   Yhteensä, molemmat 3 (5%)

3. Kuinka moni osasi nimetä seurauksia?

Tytöistä, jotka vastasivat kyllä edelliseen 3 (60%) osasi, 2 (40%) ei osannut

Tytöistä, jotka vastasivat ei edelliseen 18 (95%) osasi, 1 (5%) ei osannut

Tytöt, jotka vastasivat edelliseen riippuu 2 (100%) osasi

Pojista, jotka vastasivat kyllä edelliseen 9 (100%) osasi

Pojista, jotka vastasivat ei edelliseen 18 (90%) osasi, 2 (10%) ei osannut

Poika, joka vastasi edelliseen riippuu 1 (100%) osasi

Tytöistä osasi 23 (88%)   Tytöistä ei osannut 3 (12%)

Pojista osasi 28 (93%)   Pojista ei osannut 2 (7%)

Yhteensä osasi 51 (91%)   Yhteensä ei osannut 5 (9%)

Seurauksia, joita pojat nimesivät:

paha mieli (12), turvattomuuden tunne (1), haluttomuus tulla kouluun (3), suru (2),
haittaa koulunkäyntiä (1), koulumenestys heikkenee (3), pelokkuus (1), ei pysty
olemaan oma itsensä (2), syrjitään (2), yksinäisyys (3), ulkopuolisuuden tunne (1),
syrjäytyminen (5), ahdistus (1), itsetunto-ongelmat (5), kipu (2), tarve keskustella netin
keskustelupalstoilla (1), sairastuminen (1), fyysiset vammat (3), katkeruus (1), ei uskalla
yrittää saada kavereita (1), sosiaaliset ongelmat (1), häpeä (1), unettomuus (1),
oppimisvaikeudet (1), traumat (5), masennus (7), vähäinen sosiaalinen elämä (1),
vetäytyminen (1), syrjitty olo (1), henkiset vammat (4), pelko (3), hermostuneisuus (1),
huono olo (1), epävarmuus (1), vaikea saada kavereita (1)

Seurauksia, joita tytöt nimesivät:

paha mieli (10), ihmisten välttely (1), sosiaalisten tilanteiden pelko (1), itsetuhoisuus
(4), fyysiset vammat (3), ei saa rauhaa (1), ongelmia sosiaalisissa tilanteissa (1),
itsetunto-ongelmat (11), alistuminen (1), syrjäytyminen (5), suru (2), ei uskalla mennä
kouluun (3), yksinäisyys (3), turvattomuus (1), masennus (10), alemmuudentunne (5),
yksinäisyys (1), traumat (4), pelko (3), huono maine -> muutkin alkavat kiusaamaan (2),
tuen ja turvan puute -olo (1), ongelmia perheen kanssa (2), opiskeluvaikeudet (3), ei
luota ihmisiin (2), mielenterveysongelmat (2), syrjitty olo (1), paha olo (1),
kaverittomuus (1), epävarmuus (1), stressi (1), ahdistuminen (1)

4A. Suostuisitko todistamaan?

Tytöt, kyllä 19 (73%)   Tytöt, ei 6 (23%)   Tytöt, ei ymmärtänyt kys. 1(4%)
Pojat, kyllä 24 (80%)   Pojat, ei 4 (13%)   Pojat, ei osaa sanoa 2 (7%)

Yhteensä, kyllä 43 (77%)   Yhteensä, ei 10 (18%)   Yhteensä, ei osaa sanoa 2 (4%)
Yhteensä, ei ymmärtänyt kys. 1 (2%)

Syitä miksei todistaisi, pojat:

ei jaksa (1), asia ei kuulu minulle (1), aika on rahaa (1), parempi vain pysyä siitä erossa ja jos esim. ystävä tai veli kyseessä niin en saattaisi sitä kuseen (1)

Syitä miksei todistaisi, tytöt:

aina ei ole varmaa, että onko juttu oikeasti kiusaamista vai kavereiden oikeasti harmitonta piikittelyä (1), kiusaajat voisivat kostaa minulle (1), oon huono selittämään asioita niin selityksestäni voitaisiin saada vääränlainen mielikuva tapahtumista (1), vaikka olisin varma siitä, että kiusaamista on tapahtunut, en uskaltaisi/haluaisi laskea sen varaan, koska pelkäisin että syytön tuomitaan (1)

5. Kertoisitko helpommin itseesi kohdistuvasta kiusaamisesta?

Tytöt, kyllä 20 (77%)   Tytöt, ei 6 (23%)
Pojat, kyllä 20 (67%)   Pojat, ei 10 (33%)

Yhteensä, kyllä 40 (71%)   Yhteensä, ei 16 (29%)

6. Kertoisitko helpommin muihin kohdistuvasta kiusaamisesta?

Tytöt, kyllä 21 (81%)   Tytöt, ei 5 (19%)
Pojat, kyllä 14 (47%)   Pojat, ei 13 (43%)   Pojat, molemmat 3 (10%)

Yhteensä kyllä 35 (63%)   Yhteensä, ei 18 (32%)   Yhteensä, molemmat 3 (5%)

7. Vaikuttaisiko käyttäytymiseesi?

Tytöt, ei, en kiusaa nykyisinkään 24 (92 %)
Tytöt, kyllä, en kiusaisi jos rikos 2 (8%)
Tytöt, kyllä jos rangaistus ankara 0 (0 %)
Tytöt, ei, kiusaisi vaikka rikos 0 (0%)

Pojat, ei, en kiusaa nykyisinkään 23 (77%)
Pojat, kyllä, en kiusaisi jos rikos 6 (20%)
Pojat, kyllä jos rangaistus ankara 1 (3%)
Pojat, ei, kiusaisi vaikka rikos 0 (0%)

Yhteensä, ei, ei kiusaa nykyisin 47 (84%)
Yhteensä, kyllä, ei kiusaisi jos rikos 8 (14%)
Yhteensä, kyllä jos rangaistus ankara 1 (2%)
Yhteensä, ei, kiusaisi vaikka rikos 0 (0%)

8. Lisäisikö kriminalisointi turvallisuudentunnettasi?

Tytöt, kyllä 18 (69%)   Tytöt, ei 8 (31%)
Pojat, kyllä 19 (63%)   Pojat, ei 10 (33%)   Pojat, ei vastausta 1 (3%)

Yhteensä, kyllä 37 (66%)   Yhteensä, ei 18 (32%)   Yhteensä, ei vastausta 1 (2%)

9. Onko Kiva tarpeeksi tehokas?

Tytöt, kyllä 11 (42%)

Tytöt, ei 14 (54%)

Tytöt, ei vastausta 1 (4%)

Pojat, kyllä 3 (10%)

Pojat, ei 27 (90%)

Yhteensä, kyllä 14 (25%)

Yhteensä, ei 41 (73%)

Yhteensä, ei vastausta 1 (2%)

VAASA (31 vastaajaa, joista tyttöjä 15 ja poikia 16)

1. Pidätkö koulukiusausta harkittuna käyttäytymisenä?

Tytöt, kyllä 9 (60%)   Tytöt, ei 6 (40%)
Pojat, kyllä 4 (25%)   Pojat, ei 12 (75%)

Yhteensä, kyllä 13 (42%)   Yhteensä, ei 18 (58%)

2. Ymmärtävätkö koulukiusaajat tekonsa?

Tytöt, kyllä 3 (20%)   Tytöt, ei 12 (80%)
Pojat, kyllä 7 (44%)   Pojat, ei 8 (50%)   Pojat, molemmat 1 (6%)

Yhteensä, kyllä 10 (32%)   Yhteensä, ei 20 (65%)   Yhteensä, molemmat (3%)

3. Kuinka moni osasi nimetä seurauksia?

Tytöistä, jotka vastasivat kyllä edelliseen 3 (100%) osasi
Tytöistä, jotka vastasivat ei edelliseen 10 (83%) osasi, 2 (17%) ei osannut
Pojista, jotka vastasivat kyllä edelliseen 5 (71%) osasi, 2 (29%) ei osannut
Pojista, jotka vastasivat ei edelliseen 6 (75%) osasi, 2 (25%) ei osannut
Pojat, jotka vastasivat edelliseen molemmat 1 (100%) osasi

Tytöistä osasi 13 (87%)   Tytöistä ei osannut 2 (13%)
Pojista osasi 12 (75%)   Pojista ei osannut 4 (25%)

Yhteensä osasi 25 (81%)   Yhteensä ei osannut 6 (19%)

Seurauksia, joita pojat nimesivät:

ei uskalla käydä koulua (4), noloa olla julkisilla paikoilla (1), epävarmuus (1), fyysiset vammat (5), ajatukset ”olenko tehnyt jotain väärin ja miksi minua kiusataan, onko minussa jotain vikaa”(1), negatiivinen asenne koulunkäyntiin (1), koulumenestyksen laskeminen (1), vaikeampi vapaa-ajalla mennä ulos (1), itku (1), itsetuhoisuus (1), traumat (3), masennus (1), huono olo (3), paha mieli (4), mielenterveysongelmat (1), ihmissuhteiden heikkeneminen (2), kavereiden puute (1), yksinäisyys (1), ahdistus (1), pelko (1), eristäytyminen (1), huono itsetunto (4), henkiset vammat (2), viha (1)

Seurauksia, joita tytöt nimesivät:

masennus (8), paha olo (4), haluttomuus mennä kouluun (3), kaikkea negatiivista ja pahaa psyykkisesti, sosiaalisesti ja ehkä fyysisesti (2), sulkeutumista (2), pelko (2), ei voi olla oma itsensä (2), paha mieli (6), huono itsetunto (6), kestää kauan ennen kuin uhri saa koottua itsensä (1), saattaa ruveta itse koulukiusaajaksi (1), syrjäytyminen (2), tuska (1), epäluuloisuus (3), murheet (2), ei unohda (2), bulimia/anorexia (1), henkiset vammat (2), fyysiset vammat (3), itsetuhoisuus (6), väsymys (1), huonommuuden tunne (2), yksinäisyys (4), traumat (1), esittää muuta mitä oikeasti on (1), viha (1), unettomuus (1)

4A. Suostuisitko todistamaan?

Tytöt, kyllä 15 (100%)   Tytöt, ei 0 (0%)
Pojat, kyllä 12 (75%)   Pojat, ei 4 (25%)

Yhteensä, kyllä 27 (87%)   Yhteensä, ei 4 (13%)

Syitä miksei todistaisi, pojat:

en halua (1), en tiedä (1), olisi noloa olla oikeudessa (1), turhaa (1)

Syitä miksei todistaisi, tytöt:

ei ollut, koska kaikki ilmoittivat todistavansa.

5. Kertoisitko helpommin itseesi kohdistuvasta kiusaamisesta?

Tytöt, kyllä 11 (73%)   Tytöt, ei 4 (27%)

Pojat, kyllä 9 (56%)   Pojat, ei 7 (44%)

Yhteensä, kyllä 20 (65%)   Yhteensä, ei 11 (35%)

6. Kertoisitko helpommin muihin kohdistuvasta kiusaamisesta?

Tytöt, kyllä 14 (93%)   Tytöt, ei 1 (7%)

Pojat, kyllä 8 (50%)   Pojat, ei 8 (50%)

Yhteensä kyllä 22 (71%)   Yhteensä, ei 9 (29%)

7. Vaikuttaisiko käyttäytymiseesi?

Tytöt, ei, en kiusaa nykyisinkään 14 (93 %)

Tytöt, kyllä, en kiusaisi jos rikos 0 (0 %)

Tytöt, kyllä jos rangaistus ankara 1 (7 %)

Tytöt, ei, kiusaisi vaikka rikos 0 (0%)

Pojat, ei, en kiusaa nykyisinkään 10 (63%)

Pojat, kyllä, en kiusaisi jos rikos 6 (38%)

Pojat, kyllä jos rangaistus ankara 0 (0%)

Pojat, ei, kiusaisi vaikka rikos 0 (0 %)

Yhteensä, ei, ei kiusaa nykyisin 24 (77%)

Yhteensä, kyllä, ei kiusaisi jos rikos 6 (19%)

Yhteensä, kyllä jos rangaistus ankara 1 (3%)

Yhteensä, ei, kiusaisi vaikka rikos 0 (0%)

8. Lisäisikö kriminalisointi turvallisuudentunnettasi?

Tytöt, kyllä 11 (73%)   Tytöt, ei 4 (27%)

Pojat, kyllä 9 (56%)   Pojat, ei 7 (44%)

Yhteensä, kyllä 20 (65%)   Yhteensä, ei 11 (35%)

9. Onko Kiva tarpeeksi tehokas?

Tytöt, kyllä 7 (47%)   Tytöt, ei 8 (53%)

Pojat, kyllä 5 (31%)   Pojat, ei 10 (63%)

Pojat, ei tiedä 1 (6%)

Yhteensä, kyllä 12 (39%)   Yhteensä, ei 18 (58%)

Yhteensä, ei tiedä 1 (3%)

JYVÄSKYLÄ (63 vastaajaa, joista tyttöjä 26 ja poikia 37)

1. Pidätkö koulukiusausta harkittuna käyttäytymisenä?

Tytöt, kyllä 11 (42%)	Tytöt, ei 14 (54%)	Tytöt, molemmat 1 (4%)
Pojat, kyllä 13 (35%)	Pojat, ei 23 (62%)	Pojat, ei vastausta 1 (3%)
Yhteensä, kyllä 24 (38%)	Yhteensä, ei 37 (58%)	Yhteensä, molemmat 1 (2%)
		Yhteensä, ei vastausta 1 (2%)

2. Ymmärtävätkö koulukiusaajat tekonsa?

Tytöt, kyllä 6 (23%)	Tytöt, ei 19 (73%)	Tytöt, molemmat 1 (4%)
Pojat, kyllä 12 (32%)	Pojat, ei 25 (68%)	
Yhteensä, kyllä 18 (29%)	Yhteensä, ei 44 (69%)	Yhteensä, molemmat 1 (2%)

3. Kuinka moni osasi nimetä seurauksia?

Tytöistä, jotka vastasivat kyllä edelliseen 3 (50%) osasi, 3 (50%) ei osannut
Tytöistä, jotka vastasivat ei edelliseen 19 (100%) osasi
Tytöistä, jotka vastasivat edelliseen riippuu 1 (100%) osasi
Pojista, jotka vastasivat kyllä edelliseen 9 (75%) osasi, 3 (25%) ei osannut
Pojista, jotka vastasivat ei edelliseen 20 (80%) osasi, 5 (20%) ei osannut

Tytöistä osasi 23 (88%)	Tytöistä ei osannut 3 (12%)
Pojista osasi 29 (78%)	Pojista ei osannut 8 (22%)

Yhteensä osasi 52 (83%) Yhteensä ei osannut 11 (17%)

Seurauksia, joita pojat nimesivät:

surua (1), itkua (1), traumoja (5), paha mieli (16), masennus (6), itsemurha (1), itsetunnon heikkeneminen/heikko itsetunto (8), koulunkäynnin vaikeutuminen (1), elämän vaikeutuminen (1), hermostuneisuus (1), viha (2), huono olo (1), yksinäisyys (1), syrjäytyminen (2), pelko (3), itsensä vahingoittaminen (1), mielenterveysongelmat (1), pelko tulla kouluun (1), kostonhimo (1), häpeä (1)

Seurauksia, joita tytöt nimesivät:

Paha mieli (14), masennus (6), huonot kokemukset koulusta (3), traumat (6), stressi (1), psyykkiset ongelmat (2), ahdistus (2), itsetuhoisuus (1), itsetunnon heikentyminen/huono itsetunto (10), eristäytyminen (2), kostonhalu (1), haluttomuus tulla kouluun (3), henkinen pahoinvointi (1), epävarmuus (1), vaikeus luottaa ihmisiin (4), koulunkäynnin kärsiminen (1), ujous (1), ulkonäköpaineet (1)

4A. Suostuisitko todistamaan?

Tytöt, kyllä 23 (88%)	Tytöt, ei 2 (8%)	Tytöt, ei vastausta 1 (4%)
Pojat, kyllä 20 (54%)	Pojat, ei 16 (43%)	Pojat, riippuu 1 (3%)
Yhteensä, kyllä 43 (67%)	Yhteensä, ei 18 (29%)	Yhteensä, ei vastausta 1 (2%)
		Yhteensä, riippuu 1 (2%)

Syitä miksei todistaisi, pojat:

Turhaa (2), ei jaksa (1), jos kiusattu ärsyttävä, ilkeä ja kiusaaja (1), en tiedä (1), ei halua (1), koulukiusaamisesta ei pitäisi tulla rikosjuttua, koulun pitäisi hoitaa asia (1), ei halua olla oikeuden kanssa tekemisissä kun on nuori (1), joutuisi vain itse pulaan (1), ei kerro

syytä (1), ei kiinnosta (1), ei halua sekaantua (1), ei ole vakavaa (1), uskoisi, että sakot riittävät (1), ei uskalla (1), riippuu henkilöstä (1)

Syitä miksei todistaisi, tytöt:

Ei tiedä (1), koska jokaista joskus kiusattu, joten mitä väliä (1), ei vasikoi (1)

5. Kertoisitko helpommin itseesi kohdistuvasta kiusaamisesta?

Tytöt, kyllä 12 (46%)   Tytöt, ei 14 (54%)
Pojat, kyllä 16 (43%)   Pojat, ei 20 (54%)   Pojat, ei vastausta 1 (3%)

Yhteensä, kyllä 28 (44%)   Yhteensä, ei 34 (54%)   Yhteensä, ei vastausta 1 (2%)

6. Kertoisitko helpommin muihin kohdistuvasta kiusaamisesta?

Tytöt, kyllä 14 (54%)   Tytöt, ei 11 (42%)   Tytöt, ei vastannut 1 (4%)
Pojat, kyllä 13 (35%)   Pojat, ei 23 (62%)   Pojat, ei vastannut 1 (3%)

Yhteensä kyllä 27 (43%)   Yhteensä, ei 34 (54%)   Yhteensä, ei vastannut 2 (3%)

7. Vaikuttaisiko käyttäytymiseesi?

Tytöt, ei, en kiusaa nykyisinkään 22 (84 %)
Tytöt, kyllä, en kiusaisi jos rikos 3 (12 %)
Tytöt, kyllä jos rangaistus ankara 0 (0 %)
Tytöt, ei, kiusaisi vaikka rikos 0 (0 %)
Tytöt, ei vastausta 1 (4%)

Pojat, ei, en kiusaa nykyisinkään 25 (68%)
Pojat, kyllä, en kiusaisi jos rikos 10 (27%)
Pojat, kyllä jos rangaistus ankara 2 (5%)
Pojat, ei, kiusaisi vaikka rikos 0 (0 %)

Yhteensä, ei, ei kiusaa nykyisin 47 (74%)
Yhteensä, kyllä, ei kiusaisi jos rikos 13 (21%)
Yhteensä, kyllä jos rangaistus ankara 2 (3%)
Yhteensä, ei, kiusaisi vaikka rikos 0 (0%)
Yhteensä, ei vastausta 1 (2%)

8. Lisäisikö kriminalisointi turvallisuudentunnettasi?

Tytöt, kyllä 15 (58%)   Tytöt, ei 11 (42%)
Pojat, kyllä 20 (54%)   Pojat, ei 17 (46%)

Yhteensä, kyllä 35 (56%)   Yhteensä, ei 28 (44%)

9. Onko Kiva tarpeeksi tehokas?

Tytöt, kyllä 1 (4%)   Tytöt, ei 14 (54%)   Tytöt, ei vastausta 11 (42%)
Pojat, kyllä 4 (11%)   Pojat, ei 18 (48%)   Pojat, ei vastausta 15 (41%)

Yhteensä, kyllä 5 (8%)   Yhteensä, ei 32 (51%)   Yhteensä, ei tiedä 26 (41%)

TAMPERE (50 vastaajaa, joista tyttöjä 32 ja poikia 18)

1. Pidätkö koulukiusausta harkittuna käyttäytymisenä?

Tytöt, kyllä 17 (53%)   Tytöt, ei 14 (44%)   Tytöt, ei vastausta 1 (3%)
Pojat, kyllä 7 (39%)   Pojat, ei 9 (50%)   Pojat, ei vastausta 2 (11%)

Yhteensä, kyllä 24 (48%)   Yhteensä, ei 23 (46%)   Yhteensä, ei vastausta 3 (6%)

2. Ymmärtävätkö koulukiusaajat tekonsa?

Tytöt, kyllä 10 (31%)   Tytöt, ei 20 (63%)   Tytöt, ei vastausta 2 (6%)
Pojat, kyllä 7 (39%)   Pojat, ei 11 (61%)

Yhteensä, kyllä 17 (34%)   Yhteensä, ei 31 (62%)   Yhteensä, ei vastausta 2 (4%)

3. Kuinka moni osasi nimetä seurauksia?

Tytöistä, jotka vastasivat kyllä edelliseen 9 (90%) osasi, 1 (10%) ei osannut

Tytöistä, jotka vastasivat ei edelliseen 16 (80%) osasi, 4 (20%) ei osannut

Tytöistä, jotka eivät vastanneet edelliseen 2 (100%) osasi

Pojista, jotka vastasivat kyllä edelliseen 7 (100%) osasi

Pojista, jotka vastasivat ei edelliseen 10 (91%) osasi, 1 (9%) ei osannut

Tytöistä osasi 27 (84%)   Tytöistä ei osannut 5 (16%)

Pojista osasi 17 (94%)   Pojista ei osannut 1 (6%)

Yhteensä osasi 44 (88%)   Yhteensä ei osannut 6 (12%)

Seurauksia, joita pojat nimesivät:

Paha mieli (3), masennus (6), ei uskalla puhua asiasta (1), fyysisiä vammoja (3), traumoja (2), yksinäisyys (3), ahdistus (3), pelko (1), oppii olemaan ärsyttämättä, jos kiusaamisen syy ärsyttäminen (1), jättää tulematta kouluun (1), syrjitty olo (2), pelkää kouluun tulemistä (2), itsetunnon huononeminen (5), Muuttuu hiljaiseksi ja araksi (1), syrjitty (1), tuntee itsensä vihatuksi (1), syrjäytyminen (1), itsemurha (1)

Seurauksia, joita tytöt nimesivät:

traumat (3), yksinäisyys (3), masennus (11), mielenterveysongelmat (2), fyysiset vammat (8), tuntee olevansa syrjitty (2), tuntee, ettei kukaan pidä (1), sosiaalisten tilanteiden pelko (1), henkiset vammat (1), lintsaaminen (1), henkinen pahoinvointi (3), huono itsetunto (14), pelko (4), eristäytyminen (1), paha mieli (11), kouluun menon pelko (7), huono koulumenestys (4), kostaminen (1), jatko-opiskeluvaikeudet (1), syrjäytyminen (6), koulun vaihto (1), psyykkiset oireet (1), itsetuhoisuus (1)

4A. Suostuisitko todistamaan?

Tytöt, kyllä 27 (84%)   Tytöt, ei 4 (13%)   Tytöt, ei vastausta 1 (3%)
Pojat, kyllä 13 (72%)   Pojat, ei 5 (28%)

Yhteensä, kyllä 40 (80%)   Yhteensä, ei 9 (18%)   Yhteensä, ei vastausta 1 (2%)

Syitä miksei todistaisi, pojat:

ei ole hyvä puhumaan ja seuraukset (1), ei pidä sitä niin pahana juttuna (1), ei kiinnosta (1), ei halua vaivata itseään asialla (1), ei ole hänen asiansa (1), jos kaveri kiusaaja, ei vasikoisi tätä (1)

Syitä miksei todistaisi, tytöt:

vasikan maine (1), ei kerro (1), ei halua sotkeutua toisten asioihin (1), ei halua (1), vasikka on aina vasikka (1)

5. Kertoisitko helpommin itseesi kohdistuvasta kiusaamisesta?

Tytöt, kyllä 22 (69%)   Tytöt, ei 8 (25%)   Tytöt, ei vastausta 2 (6%)
Pojat, kyllä 11 (61%)   Pojat, ei 7 (39%)

Yhteensä, kyllä 33 (66%)   Yhteensä, ei 15 (30%)   Yhteensä, ei vastausta 2 (4%)

6. Kertoisitko helpommin muihin kohdistuvasta kiusaamisesta?

Tytöt, kyllä 20 (63%)   Tytöt, ei 10 (31%)   Tytöt, ei vastannut 2 (6%)
Pojat, kyllä 9 (50%)   Pojat, ei 9 (50%)

Yhteensä kyllä 29 (58%)   Yhteensä, ei 19 (38%)   Yhteensä, ei vastannut 2 (4%)

7. Vaikuttaisiko käyttäytymiseesi?

Tytöt, ei, en kiusaa nykyisinkään 23 (72 %)
Tytöt, kyllä, en kiusaisi jos rikos 7 (22 %)
Tytöt, kyllä jos rangaistus ankara 1 (3 %)
Tytöt, ei, kiusaisi vaikka rikos 1 (3%)

Pojat, ei, en kiusaa nykyisinkään 15 (83%)
Pojat, kyllä, en kiusaisi jos rikos 2 (11%)
Pojat, kyllä jos rangaistus ankara 1 (6%)
Pojat, ei, kiusaisi vaikka rikos 0 (0 %)

Yhteensä, ei, ei kiusaa nykyisin 38 (76%)
Yhteensä, kyllä, ei kiusaisi jos rikos 9 (18%)
Yhteensä, kyllä jos rangaistus ankara 2 (4%)
Yhteensä, ei, kiusaisi vaikka rikos 1 (2%)

8. Lisäisikö kriminalisointi turvallisuudentunnettasi?

Tytöt, kyllä 26 (81%)   Tytöt, ei 6 (19%)
Pojat, kyllä 13 (72%)   Pojat, ei 5 (28%)

Yhteensä, kyllä 39 (78%)   Yhteensä, ei 11 (22%)

9. Onko Kiva tarpeeksi tehokas?

Tytöt, kyllä 4 (13%)   Tytöt, ei 26 (81%)   Tytöt, ei vastausta 2 (6%)
Pojat, kyllä 4 (22%)   Pojat, ei 12 (67%)   Pojat, ei vastausta 2 (11%)

Yhteensä, kyllä 8 (16%)   Yhteensä, ei 38 (76%)   Yhteensä, ei vastausta 4 (8%)

SAVONLINNA (72 vastaajaa, joista tyttöjä 38 ja poikia 34)

1. Pidätkö koulukiusausta harkittuna käyttäytymisenä?

Tytöt, kyllä 25 (66%)   Tytöt, ei 13 (34%)
Pojat, kyllä 13 (38%)   Pojat, ei 21 (62%)

Yhteensä, kyllä 38 (53%)   Yhteensä, ei 34 (47%)

2. Ymmärtävätkö koulukiusaajat tekonsa?

Tytöt, kyllä 12 (32%)   Tytöt, ei 26 (68%)
Pojat, kyllä 14 (41%)   Pojat, ei 19 (56%)   Pojat, ei vastausta 1 (3%)

Yhteensä, kyllä 26 (36%)   Yhteensä, ei 45 (63%)   Yhteensä, ei vastausta 1 (1%)

3. Kuinka moni osasi nimetä seurauksia?

Tytöistä, jotka vastasivat kyllä edelliseen 12 (100%) osasi
Tytöistä, jotka vastasivat ei edelliseen 23 (88%) osasi, 3 (12%) ei osannut
Pojista, jotka vastasivat kyllä edelliseen 8 (57%) osasi, 6 (43%) ei osannut
Pojista, jotka vastasivat ei edelliseen 16 (84%) osasi, 3 (16%) ei osannut
Poika, joka ei vastannut edelliseen 1 (100%) osasi

Tytöistä osasi 35 (92%)   Tytöistä ei osannut 3 (8%)
Pojista osasi 25 (74%)   Pojista ei osannut 9 (26%)

Yhteensä osasi 60 (83%)   Yhteensä ei osannut 12 (17%)

Seurauksia, joita pojat nimesivät:

huono itsetunto (5), masennus (3), sosiaalinen elämä kärsii (1), psyykkiset ongelmat (5), paha olo (3), syrjäytyminen (3), vainoharhaisuus (1), epävarmuus (1), traumat (6), fyysiset vammat (6), vaikea luottaa ihmisiin (1), ahdistus (2), haluttomuus mennä kouluun (1), yksinäisyys (2), toisten kiusaaminen (1), pelko (5), paha mieli (6), itsetuhoisuus (1), eristäytyminen (2), ei uskalla tutustua uusiin ihmisiin (1), elämä vaikeutuu (1).

Seurauksia, joita tytöt nimesivät:

itsetunto-ongelmat (16), syrjäytyminen (1), ujous (1), mielenterveysongelmat (2), suru (5), opiskelumenestys laskee (2), paha olo (5), sisäänpäin suuntautuminen (2), vaikeudet elämässä (1), lintsaus (2), ei uskalla puhua luokassa tai vastata opettajille (1), ”mitä mä tein väärin” (1), kipu (1), vaikeus luottaa ihmisiin (1), pelko (5), paha mieli (10), yksinäisyys (6), masennus (10), työmahdollisuudet vähenevät kun ei ole koulutusta (1), kaverittomuus (2), stressi (1), anorexia (2), koulunkäynnistä tulee helvettiä (1), pelko sosiaalisissa tilanteissa (1), viha (1), traumat (7), ahdistus (6), haluttomuus tulla kouluun (6), syrjintä (1), itsetuhoisuus (5), eristäytyminen (1), itsesyytökset (1), ei uskalla tutustua ihmisiin (2), epävarmuus (2), häpeä (1), riittämättömyyden tunne (1)

4A. Suostuisitko todistamaan?

Tytöt, kyllä 25 (66%)   Tytöt, ei 13 (34%)
Pojat, kyllä 18 (53%)   Pojat, ei 16 (47%)

Yhteensä, kyllä 43 (60%)   Yhteensä, ei 29 (40%)

Syitä miksei todistaisi, pojat:

ei halua sekaantua (4), ei halua (1), riippuu henkilöstä, todistaisiko (2), voisi itselle tulla kiusaajia (1), ei jaksa (4), laki on turha, koska kiusaus on pääosin alle 15-vuotiaiden tekemää (1), turhan vainoharhaista touhua (1)

Syitä miksei todistaisi, tytöt:

ei ole minun ongelma (2), joutuisin vaikeuksiin (1), en halua (1), en uskalla (1), jos en itse ole syyllistynyt kiusaamiseen eikä minua kiusata, en halua todistaa asiaa, josta en tiedä. Todistaisin jos olisin kiusattu tai minä kiusaisin (1), ei jaksa (1), pelkään, että kiusaajat alkavat kiusaamaan minua (2), parempi pysyä itse ulkona asioista (1), riippuu ketä on kiusattu (1), ihan turhaa ja omien kokemusten mukaan kiusaamisesta tehdään isompi juttu, kuin se oikeasti on (1)

5. Kertoisitko helpommin itseesi kohdistuvasta kiusaamisesta?

Tytöt, kyllä 30 (79%)   Tytöt, ei 8 (21%)
Pojat, kyllä 18 (53%)   Pojat, ei 15 (44%)   Pojat, ei vastausta 1 (3%)

Yhteensä, kyllä 48 (67%)   Yhteensä, ei 23 (32%)   Yhteensä, ei vastausta 1 (1%)

6. Kertoisitko helpommin muihin kohdistuvasta kiusaamisesta?

Tytöt, kyllä 24 (63%)   Tytöt, ei 14 (37%)
Pojat, kyllä 11 (32%)   Pojat, ei 23 (68%)

Yhteensä kyllä 35 (49%)   Yhteensä, ei 37 (51%)

7. Vaikuttaisiko käyttäytymiseesi?

Tytöt, ei, en kiusaa nykyisinkään 20 (53 %)
Tytöt, kyllä, en kiusaisi jos rikos 13 (34%)
Tytöt, kyllä jos rangaistus ankara 4 (11 %)
Tytöt, ei, kiusaisi vaikka rikos 1 (3%)

Pojat, ei, en kiusaa nykyisinkään 15 (44%)
Pojat, kyllä, en kiusaisi jos rikos 13 (38%)
Pojat, kyllä jos rangaistus ankara 4 (12%)
Pojat, ei, kiusaisi vaikka rikos 2 (6%)

Yhteensä, ei, ei kiusaa nykyisin 35 (49%)
Yhteensä, kyllä, ei kiusaisi jos rikos 26 (36%)
Yhteensä, kyllä jos rangaistus ankara 8 (11%)
Yhteensä, ei, kiusaisi vaikka rikos 3 (4%)

8. Lisäisikö kriminalisointi turvallisuudentunnettasi?

Tytöt, kyllä 26 (68%)   Tytöt, ei 11 (29%)   Tytöt, ei tiedä 1 (3%)
Pojat, kyllä 17 (50%)   Pojat, ei 17 (50%)

Yhteensä, kyllä 43 (60%)   Yhteensä, ei 28 (39%)   Yhteensä, ei tiedä 1 (1%)

9. Onko Kiva tarpeeksi tehokas?

Tytöt, kyllä 9 (24%)   Tytöt, ei 28 (74%)   Tytöt, ei tiedä 1 (3%)
Pojat, kyllä 16 (47%)   Pojat, ei 18 (53%)

Yhteensä, kyllä 25 (35%)   Yhteensä, ei 46 (64%)   Yhteensä, ei tiedä 1 (1%)

TURKU (54 vastaajaa, joista tyttöjä 18 ja poikia 36)

1. Pidätkö koulukiusausta harkittuna käyttäytymisenä?

Tytöt, kyllä 7 (39%)	Tytöt, ei 11 (61%)	
Pojat, kyllä 14 (39%)	Pojat, ei 20 (56%)	Pojat, ei vast. 1 (3%)
		Pojat, molemmat 1 (3%)
Yhteensä, kyllä 21 (39%)	Yhteensä, ei 31 (57%)	Yhteensä, ei vast. 1 (2%)
		Yhteensä, molemmat 1 (2%)

2. Ymmärtävätkö koulukiusaajat tekonsa?

Tytöt, kyllä 8 (44%)	Tytöt, ei 10 (56%)
Pojat, kyllä 12 (33%)	Pojat, ei 24 (67%)

Yhteensä, kyllä 20 (37%) Yhteensä, ei 34 (63%)

3. Kuinka moni osasi nimetä seurauksia?

Tytöistä, jotka vastasivat kyllä edelliseen 7 (88%) osasi, 1 (12%) ei osannut
Tytöistä, jotka vastasivat ei edelliseen 6 (60%) osasi, 4 (40%) ei osannut
Pojista, jotka vastasivat kyllä edelliseen 10 (83%) osasi, 2 (17%) ei osannut
Pojista, jotka vastasivat ei edelliseen 21 (88%) osasi, 3 (12%) ei osannut

Tytöistä osasi 13 (72%)	Tytöistä ei osannut 5 (28%)
Pojista osasi 31 (86%)	Pojista ei osannut 5 (14%)

Yhteensä osasi 44 (81%) Yhteensä ei osannut 10 (19%)

Seurauksia, joita pojat nimesivät:

henkinen kipu (1), itsetuhoisuus (3), syrjäytyminen (8), sosiaalisuuden lasku (1), mielenterveysongelmat (3), paha mieli (6), stressi (1), heikko itsetunto (2), alistuminen (1), fyysiset vammat (2), fyysinen kipu (1), yksinäinen olo (1), paha olo (3), ärsyyntyä (3), syrjintä (2), traumat (5), arvosanojen lasku (1), kouluammunta (1), unettomuus (1), viha (1), masentuminen (8), ei unohda koskaan (1), elämänhalun menetys (1), menee toivo opiskeluun (1), vaivautunut olo (1), lihominen (1), pelko (5), varuillaan olo (2), ei kavereita (1)

Seurauksia, joita tytöt nimesivät:

masennus (9), traumat (4), ei ystäviä (1), pelko (1), stressi (1), paha mieli (3), unettomuus (1), päihteisiin/ruokaan turvautuminen (1), myöhemmin tunne ”hei mä selvisin” (1), henkiset ongelmat, esim. jos sanotaan rumaksi ei siedä enää omaa naamaansa (1), yksinäisyys (1), ahdistus (1), koulusta lintsautuminen (1), alemmuudentunne (2), väkivalta (1), väsymys (henkinen ja fyysinen) (1), viha (1), huono itsetunto (4), pelkää muiden mielipiteitä itsestä (1), ei halua tulla kouluun (1), työkyvyttömyys (1), itsetuhoisuus (3), surullisuus (1)

4A. Suostuisitko todistamaan?

Tytöt, kyllä 17 (94%)	Tytöt, ei 1 (6%)	
Pojat, kyllä 25 (69%)	Pojat, ei 10 (28%)	Pojat, molemmat 1 (3%)
Yhteensä, kyllä 42 (78%)	Yhteensä, ei 11 (20%)	Yhteensä, molemmat 1 (2%)

Syitä miksei todistaisi, pojat:

riippuu kiusaamisesta (1), riippuu vakavuudesta (1), siitä saisi huonon maineen (1), en koe kiusaamista oikeuden asiaksi (1), oikeudessa todistaminen on ahdistavaa (1), en jaksaisi (3), luultavasti mitään niin vakavaa kiusaamista ei tapahdu, että poliisiin pitäisi ottaa yhteyttä (1), se ei auttaisi mitään (1), jos omassa lähipiirissä joku haastaisi oikeuteen niin saisi olla aika huumorintajuton (1)

Syitä miksei todistaisi, tytöt:

koska minun mielestä se on pieni juttu (1)

5. Kertoisitko helpommin itseesi kohdistuvasta kiusaamisesta?

Tytöt, kyllä 12 (67%)   Tytöt, ei 6 (33%)
Pojat, kyllä 18 (50%)   Pojat, ei 17 (47%)   Pojat, ei vastausta 1 (3%)

Yhteensä, kyllä 30 (56%)   Yhteensä, ei 23 (43%)   Yhteensä, ei vastausta 1 (2%)

6. Kertoisitko helpommin muihin kohdistuvasta kiusaamisesta?

Tytöt, kyllä 11 (61%)   Tytöt, ei 6 (33%)   Tytöt, ei vastausta 1 (6%)
Pojat, kyllä 19 (53%)   Pojat, ei 17 (47%)

Yhteensä kyllä 30 (56%)   Yhteensä, ei 23 (43%)   Yhteensä, ei vastausta 1 (2%)

7. Vaikuttaisiko käyttäytymiseesi?

Tytöt, ei, en kiusaa nykyisinkään 14 (78 %)
Tytöt, kyllä, en kiusaisi jos rikos 3 (17%)
Tytöt, kyllä jos rangaistus ankara 1 (6 %)
Tytöt, ei, kiusaisi vaikka rikos 0 (0%)

Pojat, ei, en kiusaa nykyisinkään 28 (78%)
Pojat, kyllä, en kiusaisi jos rikos 4 (11%)
Pojat, kyllä jos rangaistus ankara 1 (3%)
Pojat, ei, kiusaisi vaikka rikos 3 (8%)

Yhteensä, ei, ei kiusaa nykyisin 42 (78%)
Yhteensä, kyllä, ei kiusaisi jos rikos 7 (13%)
Yhteensä, kyllä jos rangaistus ankara 2 (4%)
Yhteensä, ei, kiusaisi vaikka rikos 3 (6%)

8. Lisäisikö kriminalisointi turvallisuudentunnettasi?

Tytöt, kyllä 13 (72%)   Tytöt, ei 4 (22%)   Tytöt, ei vastausta 1 (6%)
Pojat, kyllä 14 (39%)   Pojat, ei 21 (58%)   Pojat, molemmat 1 (3%)

Yhteensä, kyllä 27 (50%)   Yhteensä, ei 25 (46%)   Yhteensä, ei vastausta 1 (2%)
Yhteensä, molemmat 1 (2%)

9. Onko Kiva tarpeeksi tehokas?

Tytöt, kyllä 6 (33%)   Tytöt, ei 12 (67%)
Pojat, kyllä 13 (36%)   Pojat, ei 18 (50%)   Pojat, ei vastausta 5 (14%)

Yhteensä, kyllä 19 (35%)   Yhteensä, ei 30 (56%)   Yhteensä, ei vastausta 5 (9%)

HELSINKI (135 vastaajaa, joista tyttöjä 67 ja poikia 68)

1. Pidätkö koulukiusausta harkittuna käyttäytymisenä?

Tytöt, kyllä 37 (55%)	Tytöt, ei 25 (37%)	Tytöt, ei vastausta 2 (3%)
		Tytöt, molemmat 3 (4%)
Pojat, kyllä 25 (37%)	Pojat, ei 37 (54%)	Pojat, ei vastausta 3 (4%)
		Pojat, molemmat 3 (4%)
Yhteensä, kyllä 62 (46%)	Yhteensä, ei 62 (46%)	Yhteensä, ei vastausta 5 (4%)
		Yhteensä, molemmat 6 (4%)

2. Ymmärtävätkö koulukiusaajat tekonsa?

Tytöt, kyllä 26 (39%)	Tytöt, ei 36 (54%)	Tytöt, ei vastausta 2 (3%)
		Tytöt, molemmat 3 (4%)
Pojat, kyllä 26 (38%)	Pojat, ei 41 (60%)	Pojat, ei vastausta 1 (1%)
Yhteensä, kyllä 52 (39%)	Yhteensä, ei 77 (57%)	Yhteensä, ei vastausta 3 (2%)
		Yhteensä, molemmat 3 (2%)

3. Kuinka moni osasi nimetä seurauksia?

Tytöistä, jotka vastasivat kyllä edelliseen 23 (88%) osasi, 3 (12%) ei osannut
Tytöistä, jotka vastasivat ei edelliseen 33 (92%) osasi, 3 (8%) ei osannut
Tytöistä, jotka eivät vastanneet edelliseen 1 (50%) osasi, 1 (50%) ei osannut
Tytöt, jotka vastasivat edelliseen molemmat 3 (100%) osasi
Pojista, jotka vastasivat kyllä edelliseen 22 (85%) osasi, 4 (15%) ei osannut
Pojista, jotka vastasivat ei edelliseen 32 (78%) osasi, 9 (22%) ei osannut
Pojat, jotka eivät vastanneet edelliseen 1 (100%) ei osannut

Tytöistä osasi 60 (90%)	Tytöistä ei osannut 7 (10%)
Pojista osasi 54 (79%)	Pojista ei osannut 14 (21%)

Yhteensä osasi 114 (84%) Yhteensä ei osannut 21 (16%)

Seurauksia, joita pojat nimesivät:

paha mieli (24), masennus (13), uhri ei auta itseään vastaiskun pelossa (1), fyysiset vammat (6), traumat (8), virheitä sosiaaliseen kehitykseen (1), paineita (1), haluttomuus mennä kouluun (3), itsemurha/itsetuhoiset ajatukset (2), voi laittaa pahan kiertämään (1), ahdistus (2), henkiset vammat (4), nolot tilanteet (1), koulunkäynnin häiriintyminen (1), häiriintyminen (1), huonot muistot (1), riippuu tapauksesta (1), itsesyytökset (2), unettomuus (1), henkinen pahoinvointi (5), huono itsetunto (7), syrjäytyminen (8), ei uskalla tehdä asioita (1), suru (1), pelko (5), terveys kärsii (1), epävarmuus (3), turvattomuus (3), tunne että joutunut kaveriporukan ulkopuolelle (1), mielenterveysongelmat (4), sulkeutuminen (1), ujous (1), viha (1)

Seurauksia, joita tytöt nimesivät:

häpeä (3), ei uskalla tulla kouluun (11), masennus (15), yksinäisyys (11), henkinen pahoinvointi (7), syrjäytyminen (6), koulumenestys kärsii (4), unettomuus (1), ruokahaluttomuus (1), syrjintä (1), pelko (14), viha (2), ottaa asioita helpommin henkilökohtaisesti (2), suuremmat paineet onnistua (2), ilo koulunkäyntiin häviää (2), suru (3), arvottomuuden tunne (1), koulun inhoaminen (2), kostonhalu (1), henkinen rasitus (2), sulkeutuminen (2), vaikuttaa luonteeseen ja avoimuuteen (1), henkiset

vammat (5), voi myöhemmin osallistua työpaikkakiusaamiseen (1), voi vaikuttaa mielipiteisiin ja päätöksiin (1), ujous (1), katkeruus (1), itsetunnon heikkeneminen (33), eristäytyminen (2), ahdistus (8), paha mieli (21), itseinho (4), ei luota muihin (2), epävarmuus (4), kavereiden menettäminen (1), huono sosiaalinen kanssakäyminen (1), virheiden pelko (1), pelko olla oma itsensä (1), traumat (11), alemmuuskompleksi (4), kaverittomuus (4), fyysiset vammat (9), alistuminen tilanteeseen (1), itsetuhoisuus (4), itsekriittisyys (1), vaikuttaa sosiaalisiin taitoihin (1), turhautuneisuus (1), stressi (1), nolot tilanteet (1), voi alkaa kiusata myöhemmin (1)

4A. Suostuisitko todistamaan?

Tytöt, kyllä 54 (81%)	Tytöt, ei 12 (18%)	Tytöt, ei vastausta 1 (1%)
Pojat, kyllä 51 (75%)	Pojat, ei 17 (25%)	

Yhteensä, kyllä 105 (78%) Yhteensä, ei 29 (21%) Yhteensä, ei vastausta 1 (1%)

Syitä miksei todistaisi, pojat:

ajan hukkaa (3), ei aio vasikoida (1), ei ole minun ongelma (3), ei jaksa (2), ei ole oikein kannella, varsinkaan, jos vielä sattuisit tuntemaan tekijät (1), en halua (1), pidän huolen omista asioistani (1), siinä on aina se riski (2), kuka todistaa noin tyhmän pikkujutun (1), ei katso tarpeelliseksi (1), ei suostuisi käyttämään tuomioistuimen resursseja tällaiseen, kun on paljon tärkeämpiäkin asioita (1)

Syitä miksei todistaisi, tytöt:

koska itseä ei kiusata (1), voi seurata enemmän kiusaamista (3), ei jaksa (1), jotenkin tuntuu tosi radikaalilta ja pelottavalta. Jos läheinen, niin todistaisi (1), ei kiinnosta (1), tulisin hakatuksi, jos selviäisi, että kerroin (1), koska asian voisi selvittää muutenkin, siitä tulisi luultavammin liian iso asia, paitsi jos tapaus on todellisesti vakava (2), ei halua (1), riippuu kiusaamisen vakavuudesta (1)

5. Kertoisitko helpommin itseesi kohdistuvasta kiusaamisesta?

Tytöt, kyllä 44 (66%)	Tytöt, ei 22 (33%)	Tytöt, ei vastausta 1 (1%)
Pojat, kyllä 42 (62%)	Pojat, ei 26 (38%)	

Yhteensä, kyllä 86 (64%) Yhteensä, ei 48 (36%) Yhteensä, ei vastausta 1 (1%)

6. Kertoisitko helpommin muihin kohdistuvasta kiusaamisesta?

Tytöt, kyllä 50 (75%)	Tytöt, ei 17 (25%)	
Pojat, kyllä 34 (50%)	Pojat, ei 33 (49%)	Pojat, ei tiedä 1 (1%)

Yhteensä kyllä 84 (62%) Yhteensä, ei 50 (37%) Yhteensä, ei vastannut 1 (1%)

7. Vaikuttaisiko käyttäytymiseesi?

Tytöt, ei, en kiusaa nykyisinkään 62 (93 %)
Tytöt, kyllä, en kiusaisi jos rikos 4 (6 %)
Tytöt, kyllä jos rangaistus ankara 1 (1 %)
Tytöt, ei, kiusaisi vaikka rikos 0 (0%)

Pojat, ei, en kiusaa nykyisinkään 54 (79%)
Pojat, kyllä, en kiusaisi jos rikos 9 (13%)
Pojat, kyllä jos rangaistus ankara 4 (6%)
Pojat, ei, kiusaisi vaikka rikos 0 (0 %)
Pojat ei vastausta 1 (1%)

Yhteensä, ei, ei kiusaa nykyisin 116 (86%)
Yhteensä, kyllä, ei kiusaisi jos rikos 13 (10%)
Yhteensä, kyllä jos rangaistus ankara 5 (4%)
Yhteensä, ei, kiusaisi vaikka rikos 0 (0%)
Yhteensä ei vastausta 1 (1%)

8. Lisäisikö kriminalisointi turvallisuudentunnettasi?

Tytöt, kyllä 37 (55%)	Tytöt, ei 28 (42%)	Tytöt, ei vastausta 1 (1%)
		Tytöt, ei tiedä 1 (1%)
Pojat, kyllä 26 (38%)	Pojat, ei 40 (59%)	Pojat, ei vastausta 1 (1%)
		Pojat, molemmat 1 (1%)
Yhteensä, kyllä 63 (47%)	Yhteensä, ei 68 (50%)	Yhteensä, ei vastausta 2 (1%)
		Yhteensä, ei tiedä 1 (1%)
		Yhteensä, molemmat 1 (1%)

9. Onko Kiva tarpeeksi tehokas?

Tytöt, kyllä 13 (19%)	Tytöt, ei 36 (54%)	Tytöt, ei vastausta 17 (25%)
		Tytöt, molemmat 1 (1%)
Pojat, kyllä 16 (24%)	Pojat, ei 31 (46%)	Pojat, ei vastausta 21 (31%)
Yhteensä, kyllä 29 (21%)	Yhteensä, ei 67 (50%)	Yhteensä, ei vastausta 38 (28%)
		Yhteensä, molemmat 1 (1%)